

VERRASSEND PASSEND

DEEL 2

PASSEND ONDERWIJS
IN DE PRAKTIJK

VERRASSEND PASSEND

DEEL 2

PASSEND ONDERWIJS
IN DE PRAKTIJK

INHOUD

Prelude	7
1. Haal een oka in huis! • Samenwerking onderwijs – jeugd	13
2. Co-teaching: beter omgaan met diversiteit • In en om de school	17
3. “We willen af van schotjes, labels en diagnoses” • Samenwerking regulier en speciaal onderwijs	21
4. Thinking in new boxes • Thuiszitters	25
5. Samen1school brengt rust en veiligheid in de school • Professionaliseren	29
6. New KID in town • Samenwerking onderwijs – jeugd	33
7. Geen rompslomp meer! • Inpassing lwoo en pro	39
8. Helder voor autisme • In en om de school	43
9. Jeugdzorg in de school: ieder doet z’n eigen werk • Samenwerking onderwijs – jeugd	47
10. Een programma op maat volgen in Villa Revius • Thuiszitters	51
11. Elk kind hoort erbij • Samenwerking regulier en speciaal onderwijs	55
12. Samenwerken aan talentontwikkeling • In en om de school	59
13. Koesteren is het devies • Samenwerking onderwijs – jeugd	65
14. Hoe leggen scholen verantwoording af? • Bedrijfsvoering en verantwoording	69
15. Voor iedereen een plaats onder de zon • In en om de school	73
16. Zo gewoon mogelijk • Samenwerking regulier en speciaal onderwijs	77
17. Omgaan met de dubbel bijzondere leerling • Professionalisering	81
18. Actie: aan tafel! • Thuiszitters	85
19. “Passender onderwijs bestaat niet” • Samenwerking onderwijs – jeugd	91

20. De leerkracht als ambulant begeleider • Samenwerking regulier en speciaal onderwijs	95
21. “Ik raad iedereen aan om dit ook te doen” • Professionaliseren	99
22. De Rotterdamse (voor)school • Samenwerking onderwijs – jeugd	103
23. Passend onderwijs in de ‘anders leren-klas’ • In en om de school	107
24. MEE Rotterdam: onderwijs voor ieder kind • Samenwerking onderwijs – jeugd	111
25. Versterk de driehoek kind – school – ouders • In en om de school	117
26. Alles onder één dak in Venlo • Samenwerking regulier en speciaal onderwijs	121
27. Samen onderwijs-jeugdhulparrangementen uitvoeren • Samenwerking onderwijs – jeugd	125
28. Alles draait om bewustwording • In en om de school	129
29. Geef het nooit op • Thuiszitters	133
30. Onze leerlingen zitten op reguliere scholen • Samenwerking regulier en speciaal onderwijs	137
31. Goed beslagen ten ijs naar het vervolgonderwijs • In en om de school	143
32. Integraal arrangeren: één loket en één gesprek • Samenwerking onderwijs – jeugd	147
33. Laten we flexibel zijn • Samenwerking regulier en speciaal onderwijs	151
34. Scholen helpen scholen • Professionaliseren	155
35. Schoolmaatschappelijk werk 3.0 • Samenwerking onderwijs – jeugd	159
36. Preventie op zijn best • Thuiszitters	163
Colofon	166

**MIKE JOLINK, CHAJA DEEN,
JESSICA TISSINK EN CORINE
VAN HELVOIRT**

**ALBERT BOELEN EN
VENHAR SARIASLAN**

PRELUDE

Voor u ligt het tweede deel van ‘Verrassend Passend’, een serie inspirerende verhalen uit de praktijk van passend onderwijs. Waren de praktijkvoorbeelden in het eerste deel afkomstig uit het voortgezet onderwijs, in de voorliggende bundel vertellen ook mensen uit het primair onderwijs, het speciaal onderwijs en jeugdzorg over hun beleid, praktijken en ervaringen.

Daarin valt op dat de aanpakken en projecten waarover zij vertellen vaak de grenzen van de eigen school, schoolsoort of sector overschrijden. In toenemende mate zoeken professionals uit (speciaal) onderwijs, jeugdzorg en gemeenten elkaar op om passend onderwijs in samenwerking vorm te geven. We zien daarvan in dit boek mooie voorbeelden.

Kennisinstituten en sectororganisaties ondersteunen het veld daarbij op allerlei manieren, óók steeds meer in samenwerking. Een tastbaar resultaat daarvan is dit boek, dat een gezamenlijke uitgave is van de VO-raad, de PO-Raad, het Nederlands Jeugdinstituut (Nji) en het Landelijk Expertisecentrum Speciaal Onderwijs (LECSO).

Aan zes bij dit boek betrokken experts van deze organisaties vroegen we wat volgens hen de grootste winst is van drie jaar passend onderwijs, wat zij de belangrijkste uitdaging vinden voor de nabije toekomst, en waar hun organisaties zich de komende periode op zullen richten. Ook in hun antwoorden zien we het woord ‘samenwerking’ veelvuldig terug.

We legden de vragen voor aan:

- Corine van Helvoirt, verenigingsmanager van LECSO en beleidsadviseur (v)so bij de PO-Raad.

- Mike Jolink, projectleider van het Steunpunt Passend Onderwijs VO van de VO-raad.
- Chaja Deen, programmaleider verbinding onderwijs-jeugdhulp/jeugdbeleid bij het Nji.
- Albert Boelen, beleidsadviseur bij LECSO en bij de PO-Raad.
- Jessica Tissink, senior beleidsadviseur bij de VO-raad.
- Venhar Sariaslan, beleidsadviseur passend onderwijs bij de PO-Raad.

WAT IS DE GROOTSTE WINST VAN DRIE JAAR PASSEND ONDERWIJS?

- “Regulier en gespecialiseerd onderwijs, en op diverse plekken ook de zorgpartners, beginnen elkaar wat beter te leren kennen. Dat leidt steeds meer tot afstemming en samenwerking rond de leerling.”
Corine van Helvoirt (LECSO/PO-Raad)
- “We zien steeds meer goede voorbeelden. Samenwerkingsverbanden en scholen zetten stappen om passend onderwijs sterker vorm te geven. Ze tonen vooral *lefen* en *ze doen*. Ze zoeken de grenzen op om voor leerlingen het beste aanbod te creëren.”
Mike Jolink (Steunpunt Passend Onderwijs VO)
- “Er is steeds meer aandacht voor de behoeften van leerlingen in plaats van voor hun beperkingen. Scholen werken meer samen met ouders en leerlingen, in plaats van beslissingen over hen te nemen. En voor gemeenten en onderwijs is het steeds duidelijker dat ze samen moeten werken in het belang van leerlingen, ouders en scholen.”
Chaja Deen (Nji)

“Grootste winst is dat de belangrijkste partners die passend onderwijs tot een succes kunnen maken, meer met elkaar in contact zijn geraakt. Gaandeweg gaat ‘het gesprek’ steeds meer over de ‘passendheid’ van het onderwijs/zorgaanbod voor kinderen, en daar worden al aardige successen behaald.”
Albert Boelen (LECSO/PO-Raad)

“De grootste winst is de toegenomen samenwerking in het belang van de leerling. De samenwerking binnen en tussen (speciale) scholen, op alle niveaus, maar ook de samenwerking met de gemeente over het jeugdbeleid, schoolverzuim en thuiszitters is verbeterd.”
Jessica Tissink (VO-raad)

“Organisaties vinden elkaar sneller, en de noodzaak om samen te werken wordt in toenemende mate herkend.”
Venhar Sariaslan (PO-Raad)

WAT IS DE KOMENDE JAREN DE BELANGRIJKSTE UITDAGING?

“Verbreding van de basisondersteuning in het regulier onderwijs in samenwerking met jeugdhulp en zorg, zodat meer leerlingen, sneller en thuis nabij passende ondersteuning krijgen.”
Corine van Helvoirt (LECSO/PO-Raad)

“Er moeten antwoorden komen op vragen van veel scholen over wet- en regelgeving (wat mag en kan?) als het gaat om het onderwijs inclusiever en nog meer op maat te maken. Daarnaast lopen lokale partners tegen knelpunten aan, die voortkomen uit de verschillende wettelijke kaders. Op het terrein van onderwijs – jeugdhulp is er nog een flinke stap te maken, onder meer de uitdaging om thuiszitters te voorkomen.”
Mike Jolink (Steunpunt Passend Onderwijs VO)

“Komen tot nog slimmere en betere samenwerkingsafspraken tussen gemeenten, onderwijs en jeugdhulppartners, zodat alle ondersteuning laagdrempelig beschikbaar is en er slimme preventie wordt vormgegeven.”
Chaja Deen (Nji)

“Een kanteling in het denken bewerkstelligen: denken in ‘netwerken’ in plaats van in ‘ketens’. Het gaat niet meer om ‘doorverwijzen’, maar om ‘handelen in de gegeven situatie’: een goede ‘pedagogische onderstructuur’ realiseren in het regulier onderwijs en maximaal hulp ‘invliegen’ op de plek waar het kind zich bevindt.”
Albert Boelen (LECSO/PO-Raad)

“Verdere versterking van de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp, én aandacht van samenwerkingsverbanden/onderwijs voor de bestuurlijk-politieke thema’s governance en verantwoording. Op het gebied van deze thema’s moeten we op korte termijn goede antwoorden hebben.”
Jessica Tissink (VO-raad)

“Om ieder kind passende ondersteuning te bieden, is afstemming met veel verschillende actoren noodzakelijk. In situaties met een lerarentekort, werkdruk van leerkrachten en krimp is het niet makkelijk om voor het gemeenschappelijk belang te gaan. Een gelijkwaardige samenwerking tussen de onderwijsbestuurder en de wethouder is hierbij van het grootste belang.”
Venhar Sariaslan (PO-Raad)

WAT IS DE KOMENDE JAREN DE BELANGRIJKSTE OPDRACHT VOOR UW ORGANISATIE?

“Waarborgen van hoogwaardige gespecialiseerde voorzieningen en expertise voor een kleine complexe doelgroep, in samenwerking met de partners onderwijs, jeugdhulp en zorg.”
Corine van Helvoirt (LECSO/PO-Raad)

“Omdat passend onderwijs voor 90% door scholen wordt uitgevoerd, gaat het vooral om de mate waarin passend onderwijs landt op de scholen. Daarnaast gaat het om krachtige samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp. Bij deze twee essentiële zaken willen wij het veld helpen.”
Mike Jolink (Steunpunt Passend Onderwijs VO)

“Bijdragen aan kennisverspreiding, en stimuleren dat in het belang van jongeren, gezinnen, ouders en scholen goede samenwerkingsafspraken worden gemaakt, die zijn gebaseerd op kennis over wat werkt in de samenwerking.”
Chaja Deen (Nji)

“LECSO wil optreden als ‘expertise-branchevereniging’ voor gespecialiseerde onderwijs/zorgvoorzieningen binnen het funderend onderwijs. Voor een kleine groep leerlingen blijven gespecialiseerde vormen van onderwijs/zorg noodzakelijk. De grootste uitdaging is deze voorzieningen optimaal en in samenwerking met het gehele veld in te richten.”
Albert Boelen (LECSO/PO-Raad)

“Samen met partnerorganisaties het veld blijven ondersteunen om de samenwerking onderwijs – jeugd verder te versterken. Op het terrein van governance en verantwoording werken we aan verheldering en uitwerking van het begrip ‘onafhankelijk toezicht’ in het kader van passend onderwijs, en organiseren we kennisdeling en ondersteuning. Een belangrijke taak voor ons: bewaken dat de afspraken die we maken realistisch en realiseerbaar zijn voor het onderwijsveld.”
Jessica Tissink (VO-raad)

“Wij zullen de komende periode zeker aandacht besteden aan de aansluiting onderwijs-jeugd en aan het thema transparante verantwoording.”
Venhar Sariaslan (PO-Raad)

CAROLIEN SALOMONS

1. HAAL EEN OKA IN HUIS

Op het Montessori College Oost in Amsterdam zitten zorg en onderwijs onder één dak. Twee ouder-kind-adviseurs, in de wandelgangen oka's genoemd, maken deel uit van een wekelijks ondersteuningsoverleg. Zij nemen de gezinsbegeleiding en opvoedingsondersteuning voor hun rekening, zodat de school zich kan wijden aan... onderwijs.

Inspelen op de behoeften van ieder individueel kind. Dat is een van de grondslagen van het Montessori-onderwijs, en in feite een prachtige definitie van 'passend onderwijs'. Dus hoe verrassend kan het zijn dat het Montessori College Oost in Amsterdam zijn zaakjes op dit gebied goed op orde heeft? Om dat laatste moet zorgcoördinator Carolien Salomons – met passend onderwijs in haar portefeuille – glimlachen: “We zijn er nog lang niet, hoor. Maar waar ik tot mijn verbazing wel achter kwam tijdens een bijeenkomst van de VO-raad over de integratie van zorg en onderwijs op school, is dat wij daar al heel ver mee blijken te zijn.”

DUIDELIJK MET AANDACHT

Het Montessori College Oost is een vmbo-school (basis, kader en mavo) waar de Internationale Schakelklassen (ISK) voor nieuwkomers deel van uitmaken. De populatie bestaat anno 2017 uit bijna 1.000 leerlingen, in een verhouding van 60% regulier vmbo en 40% ISK. De status van vmbo-school maakt volgens Salomons de link met passend

onderwijs extra voor de hand liggend: “Voor ons is passend onderwijs iets wat we eigenlijk per definitie al hadden. We zitten – op het praktijkonderwijs na – immers aan de onderkant van het systeem: we kunnen niemand doorverwijzen naar een lager schooltype. Het is voor ons dus veel gewoner om na te denken over wat een leerling nodig heeft om een diploma te halen dan op havo-vwo-scholen. Daar kunnen ze een leerling die het niveau niet haalt immers laten ‘afstromen’ naar het vmbo.”

Overigens moet Salomons toegeven dat de vmbo-status ook met zich meebrengt dat bepaalde principes van Montessori-onderwijs, zoals het zelfstandig werken en zelfontdekkend leren, minder nadrukkelijk worden toegepast: “Wij hangen die principes wel aan, alleen in een wat meer gebonden setting. Het motto van onze school is niet voor niets: ‘Duidelijk met aandacht’. Je merkt dat deze kinderen gewoon willen weten wát ze moeten doen en wanneer ze dat moeten doen. We werken bijna uitsluitend klassikaal, zonder keuze-uren, die we overigens wel willen introduceren. Maar je merkt aan de sfeer dat het wel degelijk een Montessori-school is: kinderen noemen leraren bij de voornaam, ze krijgen bij de ingang van de klas bij elke les een hand van de leraar. Elkaar bij naam noemen, oogcontact: ieder individu wordt letterlijk gezien.”

PITTIGE POPULATIE

Terug naar de integratie van zorg en onderwijs. Waaruit bleek dat het Montessori College Oost

daarmee voorop loopt? Salomons: “Al sinds een paar jaar doen we mee in een project waarbij de ouder-kind-adviseur, afgekort oka, zoals de gemeentelijke hulpverlener hier in Amsterdam heet, een paar dagen per week op school wordt gestationeerd. Voor ons is dat inmiddels normaal, maar zoiets blijkt in andere regio’s helemaal niet te gebeuren. Daar is het dan ook heel moeilijk om de aansluiting te vinden, vanuit de school om de jeugdhulp op gang te krijgen, en vanuit de gemeente om de jongeren te bereiken.”

Het Montessori College Oost kent die problemen niet: de oka’s zitten twee deuren verder op de gang bij Salomons. De school herbergt er inmiddels twee, die samen een volledige werkweek draaien. Ze begeleiden leerlingen met een opvoedkundige hulpvraag, ofwel van het kind zelf ofwel van z’n ouders. Salomons: “Wij hebben hier een pittige populatie, vaak met multiproblematiek: én qua financiën, én qua opvoeding, én qua cultuurkloof, én qua geweld, et cetera. Voor die zwaardere problemen proberen we in de preventieve sfeer zo veel mogelijk zelf te doen, maar als het nodig is, schakelen we een oka in.” Niet dat de school vrijelijk over ze mag beschikken: “Ze staan niet bij ons op de loonlijst, en zijn er ook voor andere kinderen in de buurt, die niet bij ons op school zitten.”

OKA = OKÉ

De ‘hulplijnen’ op het Montessori College Oost zijn dus kort, en de kans dat een hulpvraag wordt gemist is klein. Salomons: “We hebben elke week intern

ondersteuningsteamoverleg; daar kunnen leraren, teamleiders of andere medewerkers leerlingen aanmelden. Dat doen ze schriftelijk, zodat zwart op wit staat dat de kwestie is besproken met de leerling en zijn ouders. We willen ook de terugkoppeling van de ouders erbij hebben: zijn ze het ermee eens of niet? Meestal zijn ouders blij dat er aan de bel wordt getrokken. Want er is altijd wel wat aan de hand: een conflict, een schorsing, tegenvallende resultaten, enzovoort. Docenten proberen zodanig met ouders in gesprek te gaan, dat ze een gezamenlijk probleem onderkennen waarvoor een oplossing moet worden gezocht.”

Over die aanmeldingen vergaderen de leden van het ondersteuningsteam, dat behalve uit Salomons, haar collega-zorgcoördinator en de oka’s, bestaat uit counselors (bij wie leerlingen hun verhaal kwijt kunnen), teamleiders, een orthopedagoog en een begeleider passend onderwijs. “Die laatste moet de eerste lijn versterken in de klas; de oka’s zijn er voor het gezin.”

Salomons is zeer te spreken over het model. Over de oka’s zelf ook: “Onze oka’s zijn oké, ze zijn gelukkig doortastend genoeg. Als je wacht tot een leerling of een ouder bij je komt, ben je meestal te laat. En een oka moet niet te snel zeggen: die leerling wil geen hulp, dus ik stop ermee. Dan moet je vaak juist doorgaan. Dus het is wel fijn als ze in dat opzicht meedenken met de school. Dat ze niet te formeel ambtelijk zijn.”

Al met al is het volgens Salomons een meesterzet dat de inpandige oka’s de zware gezinsproblematiek te lijf kunnen gaan. “Zij kunnen echte gezinsbegeleiding en opvoedings-ondersteuning geven, zodat wij ons hier op school op het onderwijs kunnen richten. Dat is echt een meerwaarde.”

TIPS

- Haal de buitenwereld naar binnen. Niet alleen stages/bedrijven, maar ook hulpverleners vanuit de gemeente.
- Spreek de gemeente aan op haar verantwoordelijkheid: zij is verantwoordelijk voor jeugdhulp, niet de school.
- Wacht niet als zich een probleem voordoet, maar trek direct aan de bel.

MEER INFORMATIE

Caroline Salomons
c.salomons@msa.nl

DIAN FLUIJT

2.

CO-TEACHING: BETER OMGAAN MET DIVERSITEIT

Passend onderwijs is erbij gebaat als meerdere onderwijsprofessionals intensief met elkaar samenwerken in de klas. Althans, als die samenwerking aan bepaalde eisen voldoet. Dat betoogt Dian Fluijt, die gespecialiseerd is op het gebied van co-teaching. Fluijt is docent bij het Seminarium voor Orthopedagogiek en lid van het lectoraat 'Normatieve Professionalisering' van Hogeschool Utrecht. Daarnaast is zij eigenaar van 'De OnderwijsMENSEN'. Wat is co-teaching? En waarom draagt het bij aan passend onderwijs?

Inclusief onderwijs, ofwel een onderwijsbestel waarin leerlingen – met en zonder beperking – samen in de klas zitten en les krijgen van onderwijsprofessionals die intensief met elkaar samenwerken om elke leerling het beste onderwijs te geven.

GEEN UTOPIE

Dat dit geen utopie is, heeft Dian Fluijt gezien in Oostenrijk, waar het bijna al zo ver is. "In 2020 bestaat daar geen speciaal onderwijs meer", vertelt ze. "In Graz – de regio die voorop loopt – zag ik hoe leraren samen met hart en ziel lesgeven aan groepen waarin het kind met het syndroom van Down en het kind in de rolstoel net zo floreren als de 'reguliere' leerling. Dat komt onder meer doordat er, afhankelijk van de groepsgrootte en het aantal leerlingen met een beperking, meer leraren voor de klas staan. Dat kan doordat het onderwijsbudget, dat vergelijkbaar

is met Nederland, wordt ingezet in de klas. Het geld gaat dus niet naar allerlei ondersteunende diensten en speciale voorzieningen. Daar kunnen we in Nederland heel veel van leren."

Op basis van onderzoek stelde Fluijt vast dat co-teaching een effectieve strategie is om beter om te gaan met diversiteit in de klas. Leerlingen functioneren zowel in cognitief als sociaal-emotioneel opzicht beter als er meer onderwijsprofessionals voor de klas staan. "Als mensen intensief samenwerken, zijn ze in staat om veranderingen te bewerkstelligen," zegt Fluijt, "bijvoorbeeld om een leerling met een forse problematiek verder te helpen. Effectief samenwerken geeft leraren zelfvertrouwen, ze kunnen samen meer aan en ervaren minder stress. En als het goed gaat met de leraren, lukt het hen beter om leerlingen goed te begeleiden, dus gaat het ook goed met de leerling. Co-teaching is daarom heel effectief als het gaat om passend onderwijs."

GEZAMENLIJKE VERANTWOORDELIJKHEID

Fluijt zag in haar onderzoek dat er ook meer aandacht is voor het sociale leren als er meer mensen voor de klas staan. Van de drie domeinen van Biesta – kwalificatie, socialisatie en subjectvorming – komen socialisatie en subjectvorming dan beter tot hun recht. "Dat komt doordat er veel meer contact is tussen leraar en leerling, en meer gelegenheid om met elkaar in

gesprek te gaan”, zegt Fluijt. “Er is meer individuele aandacht voor de leerling. In plaats van dat de leraar voor de groep staat, is de groep meer een community van mensen die met elkaar samenwerken.”

Omdat het contact, de band tussen leraar en leerling, zo essentieel is, verheugt het Fluijt dat vo-scholen in toenemende mate zoeken naar manieren om het aantal contacturen tussen leraar en leerling te vergroten. Co-teaching is één van de opties. “Scholen koppelen bijvoorbeeld twee of meer leraren van verschillende vakken aan elkaar. Zij geven hun lessen samen en dragen samen de verantwoording. Als ze de mentoruren ook samenvoegen, is er een substantiële toename van het aantal contacturen.”

Dat is slechts één manier om co-teaching gestalte te geven. Ook de samenwerking tussen een leraar en een klassenassistent of tussen een leraar en een logopedist of andere onderwijsprofessional zijn vormen van co-teaching, althans als er sprake is van een gezamenlijke verantwoordelijkheid. De samenwerkende onderwijsprofessionals hoeven echter niet per se dezelfde verantwoordelijkheid te hebben, legt Fluijt uit. “Een klassenassistent bijvoorbeeld kan voor bepaalde zaken geen verantwoordelijkheid dragen. Toch is er sprake van co-teaching mits hij of zij zich helemaal committeert en echt bij het onderwijs is betrokken. Leraar en assistent nemen ieder de verantwoordelijkheid voor hun eigen aandeel. Als dat onvoldoende of niet gebeurt, wordt de samenwerking niet optimaal benut en is er geen sprake van co-teaching.”

COMPLEXITEIT OMARMEN

Naast gezamenlijke verantwoording, is het van belang dat de co-teachers werken vanuit dezelfde visie en dat ze hetzelfde verstaan onder goed onderwijs. Daarover moeten zij het dus met elkaar hebben. Voor dat gesprek ontwikkelde Fluijt het ‘team-ankerportret’, een instrument waarmee een co-teachersteam aan de hand van vragen een ‘portret’ maakt van zichzelf: waarom doen we wat we doen? En: hoe maken we wat we belangrijk vinden zichtbaar in ons onderwijs? Fluijt: “Daar komen ontwikkelpunten uit, waarvan het co-teachersteam er één of maximaal twee kiest. Daar gaan ze een half jaar aan werken.”

Om ervoor te zorgen dat de samenwerking tussen de co-teachers werkelijk meerwaarde heeft, is het verder van belang dat zij langdurig en op gestructureerde wijze met elkaar samenwerken, vertelt Fluijt. “Een optimale samenwerking leidt ertoe dat de samenwerkende partners nieuwe uitdagingen aangaan, iets dat heel belangrijk is als het gaat om passend onderwijs. Ze omarmen complexiteit. Dat bereik je alleen als je langdurig met elkaar samenwerkt. Daarnaast is het belangrijk dat ze het werk samen voorbereiden, samen uitvoeren en samen nabespreken, dus dat ze niet zo maar wat doen, maar bewust en gestructureerd samenwerken.”

VAN BINNENUIT

Fluijt is als begeleider betrokken bij verschillende projecten en initiatieven op het gebied van co-teaching in het primair en voortgezet onderwijs. Zo begeleidt ze bijvoorbeeld een vo-school die heeft gekozen voor *interne* ambulante begeleiders. Deze school heeft, in overleg met het samenwerkingsverband, ambulante begeleiders in dienst genomen, zodat zij leerlingen in samenwerking met leraren in de klas kunnen ondersteunen.

Fluijt benadrukt dat het niet nodig is om eerst iedereen te enthousiasmeren voordat een school met co-teaching begint. “Je kunt klein en eenvoudig beginnen, met de leraren die gemotiveerd zijn. Als anderen zien en horen dat het werkt, worden ze meestal vanzelf ook enthousiast. Het is belangrijk dat leraren gemotiveerd zijn om zich dit eigen te maken, onder meer omdat ze zich kwetsbaar moeten durven opstellen. Dit gaat niet over de invoering van een nieuwe methode; het gaat over duurzame verandering, een mindsetverandering. Het is een verandering van binnenuit.”

TIPS

- Ga kijken op scholen die bezig zijn met co-teaching of organiseer een studiereis naar Graz in Oostenrijk.
- De schoolleider: faciliteer en ondersteun de co-teachers. Durf het los te laten, geef de leraren vertrouwen en eigenaarschap.
- Betrek alle betrokkenen – ouders, leraren, managers, ondersteuners – erbij vanaf het begin. Dat is onder meer belangrijk omdat je co-teaching dan vanuit verschillende perspectieven benadert en ontwikkelt.

MEER INFORMATIE

Dian Fluijt
dian.fluijt@hu.nl

Fluijt, D. (2014). Prisma Co-Teaching. Leuven: Uitgeverij Acco.

Fluijt, D., Struyf, E., & Bakker, C. (2016). Samen lesgeven. Co-Teaching in de praktijk. Kalmthout: Uitgeverij Pelckmans Pro.

INA ROOK

3.

“WE WILLEN AF VAN SCHOTJES, LABELS EN DIAGNOSES”

In Kampen zitten sbo-leerlingen en leerlingen van cluster 3 en 4 samen in een groep. Het is een belangrijke stap op weg naar inclusief onderwijs, vindt Ina Rook, directeur van Prisma; gespecialiseerd Onderwijs Kampen.

Het begon met samenwonen: drie scholen – sbo, so 3 en so 4 – werden gehuisvest in één gebouw, waar ook een dependance van een cluster 2-school, buitenschoolse opvang voor kinderen met speciale ondersteuningsbehoeften, en praktijken voor fysiotherapie, ergotherapie en logopedie zijn gehuisvest.

WOLK

Rook, die directeur was van alle drie de scholen, zag de gezamenlijke huisvesting als een uitgelezen kans om de scholen te integreren. Niet alleen vanwege de efficiëntie – het bespaart tijd en geld – maar vooral omdat het een belangrijke stap is op weg naar inclusief onderwijs. “Dat is ons uiteindelijke doel. Ik spreek liever van een ‘wolk’ dan van een ‘stip’ op de horizon, omdat dat suggereert dat je precies weet hoe het er in de toekomst uit zal zien. Dat is niet zo. Maar het is wel zonneklaar dat we regulier en speciaal onderwijs willen integreren. Integratie van speciale scholen is een mooie eerste stap.”

Sinds augustus 2016 vormen de drie scholen samen ‘Prisma; gespecialiseerd Onderwijs Kampen’. De cluster 2-school is niet in Prisma opgenomen. “Met

die school hebben we een LAT-relatie”, aldus Rook. “En... wat niet is kan komen.” Het bestuur liet zich niet weerhouden door het feit dat de integratie wettelijk niet mogelijk was. “We hebben het – met medeweten van de inspectie – toch gedaan”, zegt Rook. “Niet lang daarna werd er, onder andere als gevolg van lobby van ons bestuur, in de Tweede Kamer een motie aangenomen waardoor we experimenteeruimte kregen om hiermee verder te gaan. Inmiddels is dat bekrachtigd door een experimenteerregeling die per 1 augustus 2018 ingaat.”

ÉÉN VRAAG

Prisma moet vooralsnog wel met twee Brinnummers werken – voor sbo en voor so – maar in de praktijk is het één organisatie voor gespecialiseerd onderwijs die, in de woorden van Rook, service verleent aan kinderen met speciale onderwijsbehoeften, in dit gebouw én in reguliere basisscholen. “We willen af van schotjes, labels en diagnoses. ‘Cluster 3’ en ‘cluster 4’ zijn hier verboden woorden. Want om welk kind het ook gaat, het draait altijd om één vraag: wat heeft dit kind aan ondersteuning nodig?”

Waardig, veilig, begrepen en gezien. Dat zijn de kernwaarden die ten grondslag liggen aan de werkwijze van Prisma, die wezenlijk verschilt van wat de afzonderlijke scholen voorheen deden. Sbo-, so3- en so4-leerlingen zitten nu immers bij elkaar in de groep, althans in de onder- en middenbouw, en deels bovenbouw. Omdat de kinderen van de

bovenbouw al langer samen in een groep zitten, is besloten om deze groepen grotendeels te laten zoals ze zijn. Ook de zogenoemde ‘stergroepen’ met kinderen met een meervoudige beperking die zeer specialistische hulp nodig hebben, zijn vooralsnog buiten de samenvoeging gehouden.

AARDVERSCHUIVING

Het is een aardverschuiving. Niet zozeer voor de kinderen; die vinden het eigenlijk heel gewoon dat ze allemaal verschillend zijn, vertelt Rook. “In het reguliere basisonderwijs zitten kinderen van alle niveaus toch ook allemaal bij elkaar in de groep? Maar voor veel medewerkers is het best lastig, onder meer omdat ze zich vaak hebben vereenzelvigd met de doelgroep en ze hun eigen specifieke methodes en aanpakken hebben. De ‘cluster 4-leerkracht’ is een ander soort leerkracht dan de ‘cluster 3-leerkracht’. Veel teamleden moeten eraan wennen dat de clustering er niet meer is.”

Rook is ervan overtuigd dat deze ‘aardverschuiving’ alleen duurzaam tot stand kan worden gebracht als medewerkers – het zijn er 57 – deze zelf vormgeven. Daarom is ze al vroeg begonnen met een projectgroep, waar alle medewerkers aan kunnen deelnemen. Regelmatig wordt er, met begeleiding, aan de ontwikkeling gewerkt tijdens een maaltijd, waar alle medewerkers kunnen aanschuiven. Iedereen kan meepraten, ideeën inbrengen, en zorgen kenbaar maken. “We doen dit echt in co-creatie”, zegt Rook. “Iedereen kan

meedoen, maar het moet niet. Gelukkig maken veel medewerkers gebruik van die mogelijkheid.”

GROEPEN SAMENSTELLEN

Heel belangrijk was de vraag op basis van welke criteria de geïntegreerde groepen worden samengesteld. Om die criteria vast te stellen, heeft de projectgroep daarmee eerst geoefend, vertelt Rook. “We hebben alle leerlingen van de middenbouw genummerd, en op een rij gezet, met een korte schets van hun ondersteuningsbehoeften, maar zónder vermelding van hun naam. Op basis van deze informatie is de projectgroep een groepsindeling gaan maken. Dat was vaak verrassend, omdat de teamleden niet wisten over welke leerlingen het ging. Ze stelden bijvoorbeeld vast dat het sociaal-emotioneel ontwikkelingsniveau een heel belangrijk criterium is. Dat kinderen in een groep ongeveer op hetzelfde sociaal-emotionele niveau functioneren, is belangrijker dan bijvoorbeeld een overeenkomstig intelligentieniveau.”

Door te oefenen met zo’n ‘anonieme’ groepsindeling, heeft het team uiteindelijk vier criteria vastgesteld die richtinggevend zijn voor de indeling van de groepen: het sociaal-emotioneel functioneringsniveau, communicatie, zelfstandigheid en uitstroom/OOP. Deze criteria liggen zeker niet vast voor altijd, stelt Rook. “We zijn constant in ontwikkeling. Momenteel voeren we bijvoorbeeld het gesprek over ‘leren leren’, ofwel de leerattitude van leerlingen. Mogelijk

wordt dat wel het belangrijkste criterium, want we zien dat kinderen die een goede leerattitude hebben, vaak uitstromen naar de meest kansrijke vervolgplekken. We moeten daar dus veel aandacht aan gaan besteden, en daar hebben we de zorg bijvoorbeeld ook bij nodig. Zo zijn we constant bezig om verder te bouwen aan ons aanbod, onze werkwijze en de samenwerking met partners.”

ONDERZOEK

Om dat gefundeerd en gericht te doen, is het noodzakelijk dat het proces en de opbrengsten goed worden gevolgd en geëvalueerd. Daarom doet een lector van Saxion onderzoek naar de ontwikkelingen. Rook: “Wij vinden dat heel belangrijk, omdat we willen weten of we de goede dingen doen en of we de dingen goed doen. De eerste tussenrapportage¹, die met name inzoomt op de leerkrachten, geeft ons informatie en handvatten, die we gebruiken bij de verdere ontwikkeling van inclusief onderwijs.”

TIPS

- Wil je een duurzame ontwikkeling bewerkstelligen, geef deze dan samen met het team vorm en inhoud.
- Werk vanuit een visie op teamontwikkeling en heb geduld. Het kost veel tijd om een duurzame ontwikkeling te realiseren.
- Je mag best voor de groep uitlopen, maar je moet wel zorgen dat je nog hoort wat ze zeggen.

MEER INFORMATIE

Ina Rook
i.rook@sokampen.nl

KEES VAN BAAK EN MARIËLLE BROEKMAN

4. THINKING IN NEW BOXES

Een bevlogen groep mensen uit Nijkerk en omgeving denkt na en werkt aan oplossingen voor de thuiszittersproblematiek. Suggesties doen voor een aanpak om deze kinderen vroegtijdig de ondersteuning te bieden die ze nodig hebben, zodat van uitval geen sprake is. Dat is de inzet. Allemaal hebben ze een persoonlijke drive om te bewerkstelligen dat er geen kind meer thuis komt te zitten. We praten met twee leden van deze bijzondere 'Denktank Passend Onderwijs': Mariëlle Broekman en Kees van Baak.

Mariëlle Broekman nam het initiatief om de denktank op te zetten na een lastige zoektocht door onderwijsland, op zoek naar een passende oplossing voor haar zoon. Ze liep tegen systemen, regelgeving, onmacht, onwetendheid, schotten en financiële belangen aan. Ze verdiepte zich in wetten en regels, vroeg hulp en advies van bekenden en organisaties, en vond zo een groep mensen die met haar mee wilde denken en werken aan passende oplossingen voor deze kinderen. "Ik dacht: dit moet en kan echt anders, want kinderen zijn hiervan de dupe. Ik zocht en vond mensen die dat ook vinden, en die mee willen denken over passend onderwijs waarbij het kind centraal staat. Want daar draait het om: wat doe je wel en niet als je denkt vanuit het kind?"

HET KIND VOOR OGEN

Kees van Baak, gepensioneerd onderwijsinspecteur, steunde Broekman bij haar zoektocht en sloot zich graag aan bij de denktank. "Ik voel me zeer betrokken bij dit onderwerp, want ik heb als onderwijsinspecteur veel thuiszittende kinderen gezien. Dat hun aantal de laatste jaren toeneemt, is zeer zorgwekkend, en ik wil graag een bijdrage leveren aan de oplossing van dit probleem."

En dat geldt ook voor de andere denktankleden: directeuren van twee vo-samenwerkingsverbanden passend onderwijs, een directeur van een instelling voor speciaal onderwijs, een directeur van een particuliere school voor kinderen met leer- en ontwikkelingsproblemen, twee leerplichtambtenaren, een onderwijsconsulent en nog een ouder. Broekman: "Het zijn allemaal mensen met kennis en ervaring op dit gebied. Het idee is om al die kennis en ervaringen te bundelen, alle schotten van regelgeving even te vergeten en vrij en open antwoorden te zoeken op de vraag: als we het kind voor ogen hebben, wat moet er dan gebeuren?"

MAATWERK

Het kind centraal stellen betekent bijvoorbeeld dat de school al in actie komt, zodra er signalen zijn dat een leerling het moeilijk heeft. "Het is eigenlijk zo vanzelfsprekend", zegt Broekman.

“Er gaat direct iemand met de leerling zitten om te onderzoeken wat er speelt. Vervolgens onderneem je actie om de last te verlichten, het probleem op te lossen en het kind op de rit te houden. En dat is maatwerk. Het ene kind is ermee geholpen als hij tijdelijk wat minder vakken volgt, een ander heeft een paar keer per week hulp nodig van een orthopedagoog of een coach, de volgende leerling houd je op de rit door hem een deel van de week met zijn handen te laten werken in het vmbo, en voor een ander is het beter om voor het staatsexamen te kiezen, omdat hij het examen dan over twee jaar kan verdelen. Er zijn ontzettend veel mogelijkheden, maar als gevolg van structuren, regelgeving en gewoontes laten scholen die liggen, of duurt het veel te lang voordat er iets gebeurt. Leerlingen worden bijvoorbeeld veelvuldig in een time-outruimte geplaatst, maar daar los je hun probleem natuurlijk niet mee op. Om kinderen hoe dan ook op de rit te houden, moeten scholen en leraren out of the box gaan denken.”

Van Baak: “Thinking in new boxes is de prachtige titel van een managementboek. En dat is precies wat hier moet gebeuren. Echt in een nieuwe structuur gaan denken, dwars door de bestaande structuren heen. Dan zijn er heel veel mogelijkheden. Men verschuilt zich nogal eens achter het argument ‘dat het niet mag van de inspectie’, iets dat ik als onderwijsinspecteur heel vaak heb gehoord. Maar er zit veel meer speelruimte in de wet- en regelgeving dan men denkt. Als je met een nieuwe aanpak komt die goed

is voor het kind, dan wil de inspectie graag meedenken en meewerken, zeker als je daarmee voorkomt dat een kind thuis komt te zitten.”

PILOT

Natuurlijk is het zaak dat de denktank meer doet dan denken alleen. Op basis van het uitgangspunt dat de ondersteuning in principe in het regulier onderwijs vorm moet krijgen, zijn er drie werkgroepen gevormd. De eerste werkgroep heeft zich gebogen over de preventieve fase, waarin de eerste signalen zich aandienen, de tweede groep heeft gekeken naar de fase waarin de leerling vastloopt (de leerling zit bijvoorbeeld vaak in een time-outlokaal), en de derde groep concentreerde zich op de fase waarin uitval dreigt of al (deels) het geval is. “Elke werkgroep heeft signalen van de betreffende fase geïnventariseerd en mogelijkheden in kaart gebracht”, vertelt Broekman. “We komen nadrukkelijk niet met een bepaalde aanpak of een vastomlijnd concept, omdat elke school, elke situatie en elk kind weer anders is. We pleiten juist voor maatwerk.”

Op basis van de uitkomsten van de werkgroepen, gaan de twee deelnemende samenwerkingsverbanden een pilot uitvoeren op scholen die ‘new boxes’ willen creëren om uitval van leerlingen te voorkomen. Van Baak: “We zoeken scholen die maatwerk willen leveren op dit gebied. Veel scholen bieden hun leerlingen mooie verrijkings-, versnellings- en verbredingsprogramma’s aan,

maar maatwerk op het gebied van zorg zie je veel minder, mogelijk omdat men denkt dat dat qua resultaten minder sexy is. Maar dat is een groot misverstand: een school die alle leerlingen binnen boord weet te houden, levert een enorme prestatie. Ik zie daarvan mooie voorbeelden in het particulier onderwijs. Dat er geen geldstroom mag zijn van door de overheid bekostigd onderwijs naar particulier onderwijs, is een voorbeeld van regelgeving die het belang van het kind niet dient. Waarom zouden we dat schot niet weghalen, zodat het geld het kind kan volgen?”

GEZOND VERSTAND

De denktank is zich ervan bewust dat dit vooral van scholen wat vraagt. Broekman: “De school moet een visie hebben en moet bereid zijn om voor elk kind, hoe dan ook, een oplossing te zoeken. Daarvoor zal er in veel scholen een cultuurverandering nodig zijn. We hebben zo veel dichtgeregeld in dit land, dat mensen vooral denken in regels en procedures. Maar meestal gaat het vooral om het gezonde verstand.”

TIPS

- Zorg ervoor dat je met de goede mensen aan tafel zit. Dat bevordert de kwaliteit van de denktank.
- Werk praktisch en pragmatisch: geen agendacommissie en geen procedures.
- Als het niet loopt zoals je had gehoopt, zoek dan een andere weg, net zoals professionals met kinderen zouden moeten werken.

MEER INFORMATIE

Mariëlle Broekman
mps@kis4.nl

Kees van Baak
c.baak@chello.nl

JOOP VAN BAALLEN EN YVONNE VLAANDEREN

5.

SAMENISCHOOOL BRENGT RUST EN VEILIGHEID IN DE SCHOOOL

Samen1school is een brede aanpak die leidt tot een veilig en positief sociaalpedagogisch klimaat in de school. De aanpak is ontwikkeld op basisschool De Springplank in Huizen (RKO Huizen). We praten met de ontwikkelaars Yvonne Vlaanderen, gedragsdeskundige, personeelsfunctionaris en leerkrachtcoach van RKO Huizen en Joop van Baalen, teamleider bovenbouw op De Springplank en bovenschools ict-functionaris. “De inspectie gaf ons een maximale score voor veiligheid.”

‘We geven elkaar altijd een nieuwe kans’, ‘Op de gang zijn we stil’ en ‘We gebruiken nette taal, ook als we boos zijn’. Drie voorbeelden van de vrolijk geïllustreerde ‘gedragsbordjes’ die je overal in de school ziet hangen. Ze horen bij de aanpak Samen1school, die er van uitgaat dat goed gedrag is aan te leren. Niet alleen door heel duidelijk te zijn over het gewenste gedrag, maar ook door goed gedrag te belonen en te vieren.

ALLESOMVATTENDE AANPAK

Het team van De Springplank had een aantal jaren geleden te maken met kinderen met een zeer complexe gedragsproblematiek, en – als gevolg daarvan – met leerkrachten die langdurig uitvielen vanwege een burn out. Voor leerkrachtcoach en personeelsfunctionaris Vlaanderen was dit de aanleiding om een aanpak te ontwikkelen die dit soort escalaties moet voorkomen. “Nadat

we de actuele problemen hadden opgelost, hebben we ons gebogen over de vraag hoe we het sociaalpedagogisch klimaat en de sociale veiligheid structureel kunnen verbeteren.”

Dat resulteerde eind 2014 in de aanpak Samen1school, een brede, goed onderbouwde preventieve en curatieve aanpak die in grote lijn antwoorden geeft op de volgende vragen: welk gedrag verwachten we? Hoe bevorderen we dat gedrag? En wat doen we als kinderen ongewenst of grensoverschrijdend gedrag laten zien? “Met Samen1school creëer je rust en een veilig klimaat in de school”, zegt Vlaanderen. “Dat is heel basaal, omdat veiligheid voorwaardelijk is voor goed onderwijs en voor een optimale ontwikkeling van kinderen.”

PIJLERS VAN SAMENISCHOOOL

1. Goed gedrag groeit
2. Belonen en vieren
3. Voorspelbaar begrenzen
4. Signaleren/monitoren

CONSEQUENTIELADDER

‘Duidelijkheid’ is een woord dat veel valt als de ontwikkelaars over de aanpak vertellen. Zo geeft Samen1school duidelijkheid over het verwachte gedrag, maar ook over de stappen die worden genomen als een leerling ongewenst

gedrag vertoont. De gevolgen daarvan zijn altijd tweeledig, vertelt Vlaanderen. “We laten kinderen niet alleen consequenties ervaren van ongewenst gedrag, maar we geven hen ook ondersteuning om tot ander gedrag te komen.”

Een instrument dat leerkrachten daarvoor handvatten biedt, is de zogenoemde ‘consequentieladder’. Op deze ladder staan grensoverschrijdende gedragingen van licht (bijvoorbeeld ‘eerste keer plagen’) tot zwaar (bijvoorbeeld ‘derde keer pestgedrag’) en is steeds vermeld wat de leerkracht in het betreffende geval doet. “Het is een gelaagde structuur, waarin steeds wordt opgeschaald”, vertelt Van Baalen. “Zo is bijvoorbeeld aangegeven wanneer je de ib’er inschakelt, wanneer je de teamleider inschakelt, en wanneer het samenwerkingsverband in beeld komt. Want deze aanpak overschrijdt de grenzen van de school. De ouders en de externe partners zijn er nauw bij betrokken.”

TRANSPARANT EN VOORSPELBAAR

Een ander essentieel instrument, dat nauw samenhangt met de consequentieladder, is het registratiesysteem dat Van Baalen heeft ontwikkeld. In dit systeem worden alle stappen geregistreerd, te beginnen met de melding van de leerkracht die ongewenst gedrag bij een leerling ziet. Van Baalen: “De melding gaat

naar de duo-leerkracht, de ib’er, de directeur en naar de zogenoemde coördinatoren ‘Positief gedrag’. Dat zijn collega’s die een speciale rol vervullen in Samen1school. Zij volgen het proces nauwkeurig, waarborgen dat het volgens de afspraken verloopt en bewaken zodoende de rechten van leerling en leerkracht.”

De consequentieladder en de registratie maken het proces transparant en voorspelbaar voor leerlingen, ouders en collega’s. “Het is altijd duidelijk wie er verantwoordelijk is voor het proces en welke stappen er worden genomen”, zegt Van Baalen. “Die transparantie leidt er ook toe dat mensen elkaar gemakkelijker ondersteunen: ik zag dat je een melding hebt gedaan; kan ik iets doen?”

PESTBELEID INTEGRAAL ONDERDEEL

De resultaten mogen er zijn. Grensoverschrijdend gedrag en incidenten zijn afgenomen en er is rust gekomen in de school. Ook worden problemen eerder gesignaleerd, vertelt Vlaanderen. “Doordat we zo zorgvuldig monitoren, signaleren we al heel vroeg als een kind extra zorg nodig heeft of op deze school niet op z’n plek zit. Dat is belangrijk, want je ziet vaak dat scholen veel te lang doormodderen, waardoor de problematiek verergert.”

Ook de inspectie is enthousiast over de aanpak, vertelt Vlaanderen. “We kregen een maximale

score op veiligheid, en we hoeven geen apart anti-pestprogramma in te voeren. Daar zijn we blij mee, want in onze visie kun je pesten het beste bestrijden met een allesomvattende, brede aanpak. Het pestbeleid is een integraal onderdeel van Samen1school.”

Ook in het team werpt de aanpak vruchten af. Leerkrachten worden steeds vaardiger in het bevorderen van goed gedrag en in het omgaan met ongewenst gedrag van leerlingen, iets dat je niet alleen terugziet in het schoolklimaat, maar ook in het ziekteverzuim van het personeel. Dat is afgenomen van ruim 11,5% in 2012/2013 tot ruim 6,5% in 2015/2016. “En het daalt verder”, weet Vlaanderen. “Op dit moment ligt het ziekteverzuim onder de 5%. Leerkrachten voelen zich echt gesteund en de aanpak biedt hen veel houvast.”

SCHOOLEIGEN

Inmiddels zijn er meer scholen die Samen1school met begeleiding van Vlaanderen en Van Baalen hebben ingevoerd. “We reiken de methodieken, de instrumenten en de structuur aan, maar de school bepaalt natuurlijk zelf hoe ze de aanpak invulling geeft”, vertelt Van Baalen. “Want welke gedragsregels je bijvoorbeeld formuleert en hoe je de consequentieladder invult, is afhankelijk van de visie en van de schoolcultuur. We begeleiden het team ongeveer een half jaar intensief bij de invoering. Daarna houden we nog een tijd een vinger aan de

pols en verzorgen we bijvoorbeeld coaching en intervisie van de ib’er en de coördinatoren Positief Gedrag. Een belangrijke voorwaarde is dat het team hier zelf voor kiest, want als je dit van bovenaf oplegt, dan werkt het zeker niet.”

TIPS

- Zet ieder jaar weer, vanaf dag één, in op het aanleren en belonen van goed gedrag.
- Gebruik de talenten van kind en ouders om tot ander gedrag te komen.
- Signaleer tijdig, betrek vroegtijdig zorg en streef naar één kind één plan.

MEER INFORMATIE

Yvonne Vlaanderen

Joop van Baalen

info@samenschool.nl

INGEBORG STEENWINKEL

6. NEW KID IN TOWN

Een aantal scholen in de westelijke Rotterdamse wijk Delfshaven kreeg te maken met ernstig probleemgedrag van kleuters. Drie scholen vroegen om hulp en kregen die van het KID-team: een pilot van samenwerkingsverband PPO Rotterdam. Ingeborg Steenwinkel van PPO: “Na één jaar zingt KID in heel Rotterdam rond.”

Drie Delfhavense scholen trokken een paar jaar geleden aan de bel bij hun schoolbestuur: ze zaten zo met het probleemgedrag van een paar kleuters in hun maag, dat ze niet meer wisten wat ze ermee aan moesten. Het bestuur gaf het signaal door aan het samenwerkingsverband PPO (Passend Primair Onderwijs) Rotterdam, dat bij de start van het schooljaar 2016-2017 met een antwoord kwam: de pilot KID, een afkorting voor Kleuters in Delfshaven.

Ingeborg Steenwinkel, beleidsadviseur bij PPO Rotterdam, is van meet af aan bij de pilot betrokken: “Het ging om jonge kinderen die nog maar net op school zaten. Van hun achtergrond was om verschillende redenen meestal weinig bekend: scholen kregen onvoldoende informatie van voorschoolse voorzieningen – als de kinderen daar al waren geweest – of van hun ouders.” Het ontbreken van die informatie plaatste de scholen voor een vervelend dilemma, legt Steenwinkel uit: “Het zorgde voor een hiaat in hun dekkend netwerk, een van de kernelementen van passend onderwijs. De hulpvraag opschalen

naar bijvoorbeeld het wijkteam kon niet, want daarvoor moet je eerst aantonen dat je zelf al van alles hebt geprobeerd.”

BOOS OF ANGSTIG

Bij het definiëren van gedragsproblematiek wordt onderscheid gemaakt tussen externaliserend en internaliserend gedrag. Steenwinkel: “Boos worden, schreeuwen, met dingen gooien enerzijds, of teruggetrokken, stil of angstig zijn anderzijds. In beide gevallen vallen kinderen uit de toon, doen ze niet goed mee aan het groepsproces. Soms weten leerkrachten niet wat ze moeten doen om dat toch voor elkaar te krijgen. Of om dat in samenspraak met de ouders te doen, die zich onwillig kunnen opstellen of de taal niet machtig zijn, waardoor een goed gesprek niet altijd makkelijk is.”

Met het beroep dat de scholen in Delfshaven op PPO Rotterdam deden, passeerden zij opmerkelijk genoeg meer voor de hand liggende instanties, zoals schoolmaatschappelijk werk (smw) of het wijkteam. Steenwinkel: “Bij het brainstormen over hoe onze pilot er uit moest komen te zien, waren er inderdaad tegenkrachten: ‘Alles is er toch al, dus hoezo deze pilot?’ Goed, alles was er al ja, maar wel met restricties. Smw’ers, die soms maar een halve dag op school zijn, hebben geen tijd voor bijvoorbeeld langdurig observeren in de klas. Hun insteek is bovendien vooral zorg, dus kwesties als klassenmanagement of inpassing van een leerling

in de groep, is een totaal andere tak van sport. En bij het wijkteam speelt die opschaling: die was gewoon nog een stap te ver. Delfshaven wilde dus wat anders, iets dat direct is in te zetten. We kwamen er al snel op uit dat we jeugdhulp naar de school wilden brengen in plaats van andersom.”

KID-TEAM

Voor die laatste suggestie kwam men uit bij Stek Jeugdhulp. Steenwinkel: “Stek heeft een locatie waar jonge kinderen met problemen ter observatie en advies en onderzoek terecht kunnen, alleen: die zit helemaal aan de andere kant van de stad. Als je het hebt over een dekkend netwerk en schoolnabijheid, dan is dat niet wat je wilt.”

Maar als Mozes niet naar de berg komt, komt de berg naar Mozes: Stek wilde haar expertise graag op locatie in Delfshaven uitvoeren. Eerst moest de pilot zelf goed in de verf gezet worden. Daarvoor werd een stuurgroep samengesteld met vertegenwoordigers van de drie scholen, van het Onderwijs Arrangeer Team (OAT) van PPO Rotterdam, van Stek, en van Peuter & Co, een voorschoolse voorziening voor de allerkleinsten, met Steenwinkel als beleidsadviseur en onder leiding van een externe projectleider. Steenwinkel: “Best een groot gezelschap, maar het werkt heel goed. In het begin was het ook wel eens drie stappen vooruit, twee achteruit. We hebben veel afgestemd en uiteindelijk een goed doortimmerd plan gemaakt.”

Dat plan wordt sinds het schooljaar 2016-2017 uitgevoerd door het drie man sterke KID-team: een leerkracht met een specialisatie peuters en kleuters, een ambulante begeleider vanuit PPO Rotterdam met een specialisatie op gedrag, en een medewerker van Stek. Het team bedient alle acht scholen voor basisonderwijs in de betreffende deelwijk van Delfshaven.

ONDERBUIKGEVOELEN

De werkwijze van het KID-team is gericht en direct, aldus Steenwinkel: “Ze praten met de leerkracht en met de ouders, en ze observeren het kind in kwestie. Soms is één observatie met daarna een gesprek voldoende om een leerkracht weer in z’n kracht te zetten. Soms is het een langduriger traject. Hoewel hun interventies een spin-off kunnen hebben voor de hele klas, komt het KID-team in principe voor één specifiek kind waarover de leerkracht met de handen in het haar zit.”

Maar het liefst is het team zó tijdig ter plekke dat die handen dat haar helemaal niet in hoeven: “We willen dat vóór zijn door onderbuikgevoelens of intuïtie van de leerkracht in een heel vroeg stadium te honoreren. Om escalatie te voorkomen. En dat lukt steeds beter.”

De voorlopige resultaten wijzen dat ook uit. In het schooljaar 2016-2017 werden in totaal 56 kinderen door het KID-team begeleid. Voor slechts één kind bleek de interventie van het team te licht; dat kind

moest doorverwezen worden naar een andere instantie. De betrokken leerkrachten van groep 1 zijn dan ook enthousiast, vertelt Steenwinkel: “Er wordt naar ze geluisterd, ze voelen zich gehoord, hun hulpvraag wordt gezien. Ze zijn blij dat ze niet eerst van alles hoeven te bewijzen.”

Een pilot is per definitie eindig: het KID-team heeft drie jaar de tijd gekregen om zich te bewijzen. Het samenwerkingsverband PPO financiert het project, afgezien van een bijdrage van de Gemeente Rotterdam, die zeer geïnteresseerd meekijkt. En zij is niet de enige, ook de andere 18 basisscholen in Delfshaven hebben grote belangstelling. Tot tevredenheid van Steenwinkel: “Ik heb dan ook goede hoop dat het project na drie jaar breder zal worden uitgerold.”

TIPS

- Durf te schuren tegen bestaande systemen. Durf daar doorheen te banjeren. Toon lef.
- Neem de tijd om elkaar goed te leren kennen, zodat je elkaars taal leert spreken.
- Laat je niet ontmoedigen als je na twee stappen vooruit, weer één stap achteruit moet zetten.

MEER INFORMATIE

Ingeborg Steenwinkel

i.steenwinkel@pporotterdam.nl

JOHAN VERMEER

7.

GEEN ROMPSLOMP MEER!

In Zuid-Kennemerland heeft het regionale samenwerkingsverband gekozen voor opting out. Vanuit een idealistische visie, maar met een realistische financiële onderbouwing. Directeur Johan Vermeer vat de filosofie van zijn samenwerkingsverband als volgt samen: "Geen geld per kind, maar geld per school: populatiebesteding."

Johan Vermeer dacht in zijn lange onderwijs-carrière, van leraar wiskunde tot plaatsvervangend rector van een mavo-havo-vwo-school, toch echt wel het een en ander meegemaakt te hebben. Maar toen hij vorig jaar het ambt van directeur samenwerkingsverband Zuid-Kennemerland aanvaardde, was het toch even schrikken. Daar kreeg hij namelijk het dossier lwoo-pro voor de kiezen. "Dat was voor mij als startend directeur heel lastige materie: diverse soorten onderwijs, leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften, ingewikkelde financiën, de structuur van een samenwerkingsverband... Ga er maar aanstaan."

Maar gelukkig was één ding aan het dossier heel makkelijk: de keuze voor opting out was al gemaakt. Vermeer: "Mijn voorganger, Nnette Dieleman, is de drijvende kracht achter die beslissing geweest. Vanuit de rotsvaste overtuiging dat je leerlingen niet mag labelen! Niet langer zeggen: o, die heeft een rugzakje, met die en die ondersteuningsbehoeften, we plakken er een etiketje op, daar hoort een

geldbedrag bij en daar moet-ie het mee doen. Nee: geen rugzakjes meer, geen geld per kind, maar geld per school: populatiebesteding."

AAN DE GOEDE KANT

Zuid-Kennemerland is een tamelijk groot samenwerkingsverband, met 20.000 leerlingen op 32 scholen in de regio Haarlem-Heemstede tot en met Velsen. Het openbare Dunamare is met 24 scholen verreweg het grootste schoolbestuur, de meeste andere scholen zijn eenpitters. Vermeer: "Wat de discussie hier bestuurlijk makkelijk maakt, is dat van de elf lwoo-scholen er tien van Dunamare zijn." De keuze voor opting out werd behalve uit idealistische motieven overigens ook ingegeven door het feit dat het samenwerkingsverband ruimschoots aan de goede kant van de verevening zit.

GEEN BUREAUCRATISCHE ROMPSLOMP

Op grond van historische cijfers over de samenstelling van hun populatie krijgen de elf lwoo-scholen nu budget. Vermeer: "Het gaat om 7,5 miljoen euro op een totale begroting van 20 miljoen. Dat was voor mij overigens een schokkende ervaring: dat een derde deel van het totale budget van het samenwerkingsverband in leerwegondersteunend onderwijs zit, in het wegwerken van leerachterstanden dus."

Om de bureaucratische rompslomp rond lwoo-toewijzing te beperken, heeft het samenwerkingsverband de oude ‘heavy’ procedure ‘light’ gemaakt: “Voor ieder kind dat leerwegondersteuning nodig heeft, was er vroeger één dossier, met allerlei formulieren en testen, en die dossiers werden door de toelatingscommissie één voor één beoordeeld. In ons samenwerkingsverband heb je het dan over 450 aanvragen per jaar. Dat doen we niet meer: de testen hebben we geminimaliseerd, we baseren ons nu op de gegevens uit het leerlingvolgsysteem van het basisonderwijs.”

Bij twijfelgevallen wordt er een test aan toegevoegd, en zit er een deskundige van de commissie klaar die kan worden geraadpleegd. “Maar,” zegt Vermeer triomfantelijk, “die is nog niet gebeld. We hebben tegen de scholen gezegd: als het 1 oktober is, dan tel je leerlingen die ondersteuning nodig hebben en dan bel je ons hoeveel je er hebt. En dat hebben de elf scholen allemaal netjes gedaan.” Met als gevolg: één excellijst in plaats van 450 dossiers. Tot Vermeers opluchting, en ook wel verbazing, bleek uit de opgave dat het aantal leerlingen met een lwoo-behoefte was gedaald. “Je zou zeggen: scholen zullen dat aantal eerder aandikken, want dan krijgen ze meer geld, maar dat doen ze dus niet.” Wel laat Vermeer onder drie willekeurige scholen een steekproef uitvoeren om te controleren of de opgave klopt.

DE POORT EN DE UITGANG

Na de zomer van 2017 gaan de scholen hun ervaringen met elkaar delen, dan hebben ze een jaar met de nieuwe manier van werken kennis kunnen maken. Vermeer: “We hebben drie scholen bereid gevonden om daar een kwaliteitssteekproef te houden. Kijken of het ons gelukt is om die kinderen niet te labelen, maar ze wel mee te nemen in het reguliere lesprogramma: of we inderdaad resultaat boeken.”

Over het meten van resultaten gesproken: het was voor de nieuwbakken directeur een onaangename verrassing te constateren dat er in het lwoo weliswaar heel goed wordt geteld aan de poort, maar dat de uitgang geheel onbewaakt wagenwijd open staat. Vermeer: “We monitoren de overgang po-vo, en volgen de kinderen tot en met klas 3 in het vo: zitten ze nog op het niveau van het advies van de basisschool? Maar daarna stoppen we met het onderzoek. We tellen wel voortijdig schoolverlaters, maar we weten niet of dat dezelfde kinderen zijn of heel anderen. Met andere woorden: we vinden jaarlijks, zoals gezegd, zo’n 450 kinderen met leerachterstanden. Daar stoppen we die 7,5 miljoen in, met maar één doel: leerachterstanden wegwerken zodat ze mbo 3 en 4 gaan redden. Maar dat weten we nu niet. We tellen aan de poort, maar ik wil van die 450 leerlingen weten hoe succesvol ze later zijn, of ze doorgestroomd zijn of dat ze voortijdig de school verlaten hebben. Dus ook aan de uitgang tellen.”

Het samenwerkingsverband Zuid-Kennemerland is met de pilot ‘Opting out’ in zee gegaan in de veronderstelling dat die in 2018 afgerond zou zijn, om daarna de nieuwe bekostigingssystematiek definitief te implementeren. Nu de staatssecretaris de financiering van samenwerkingsverbanden voor lwoo over de verkiezingen heen heeft getild, zal die nieuwe tijd echter op z’n vroegst pas in 2020 aanbreeken. Vermeer: “Dat is jammer, maar omdat we hier met dat ene schoolbestuur – plus die losse school – te maken hebben, ben ik vol vertrouwen dat we die twee jaar extra ook wel goed zullen doorkomen.”

TIPS

- Label kinderen niet.
- Zorg voor een solide financieel systeem.
- Bouw een goed kwaliteitssysteem met indicatoren: getallen en gesprekken.
- Wees transparant, maak alles bespreekbaar.

MEER INFORMATIE

Johan Vermeer

jvermeer@swv-vo-zk.nl

INGRID VAN EIJDHOVEN

8.

HELDER VOOR AUTISME

In Eindhoven staat een school die is toegerust voor een heel speciale doelgroep: kinderen met autisme. Al ver voor het tijdperk van passend onderwijs werkten gemeente en schoolbesturen hier eendrachtig samen om een voorziening voor deze kinderen te creëren. Een van de twee moeders van het succes 'Pleinschool Helder' is Ingrid van Eijndhoven – what's in a name?

Gebieden met een hoge concentratie van hightech bedrijven kennen een navenant hoge concentratie van kinderen met 'stoornissen in het autistisch spectrum'. In de regio Eindhoven, ook wel Silicon Valley van de lage landen genoemd, is dat niet anders. Het doorgronden van bestaande ict-systemen en het zelf bouwen van nieuwe, blijkt namelijk iets te zijn wat mensen met autisme vaak goed kunnen. En de ouders die bij bedrijven als Philips en ASML werken, blijken hun 'autistische genen' door te geven aan hun kinderen; dat zou de verklaring zijn voor het fenomeen.

NEGEN DOSSIERS

De scholen in zo'n regio zijn niet standaard toegerust om deze – niet zelden hoogbegaafde – kinderen adequaat op te vangen. Met als mogelijk gevolg: veel thuiszitters met een havo/vwo-achtergrond. Dat probleem werd in Eindhoven al meer dan tien jaar geleden onderkend. De gemeente, de plaatselijke 'OMO-scholen' (Ons Middelbaar Onderwijs) en de Aloysius Stichting voor speciaal onderwijs sloegen

de handen ineen en besloten in 2006 tot een pilot: een voorziening maken die deze leerlingen passend onderwijs kon bieden. Hoewel de term 'passend onderwijs' toen natuurlijk nog niet in zwang was. Ze zochten iemand die de kar kon trekken, en kwamen uit bij Ingrid van Eijndhoven.

Van Eijndhoven kreeg gezelschap van Liesbeth van Vugt, een collega op de school waar zij tot dan toe werkte. Ze waren beiden goed geplaatst voor deze job. Van Eijndhoven: "Wij zijn kritisch als het gaat om onderwijs, we hebben eigen ideeën, we hebben kennis van autisme. Als wij een idee hebben dan ventileren we dat niet ondoordacht maar onderbouwd, en dat was mensen kennelijk opgevallen."

Aan een bosachtig plein in Eindhoven-Zuid konden ze van een roc een paar lokalen huren, en Pleinschool Helder was geboren. "We kregen negen dossiers van brugklasleerlingen, en toen mochten we starten, maar ja: wie zijn die kinderen, hoe komen we aan een rooster, met welke methode gaan we werken, hebben we al een e-mailadres? Alles moest nog gebeuren." En alles zou ook gebeuren, mede dankzij de gemeente Eindhoven die de pilot vijf jaar lang subsidieerde. "De leerlingen werden ingeschreven bij de Aloysius Stichting, en gedetacheerd op de nieuwe locatie, onder verantwoordelijkheid van OMO-docenten omdat het toch ook wel degelijk regulier onderwijs moest zijn. De leerlingen waren namelijk te goed voor het één – speciaal onderwijs – maar nog net niet toe aan het ander – regulier onderwijs. Voor leerlingen met deze

specifieke ondersteuningsbehoefte is het goed om de tijd te krijgen om extra te rijpen. Het aanvankelijke doel was dan ook om een onderbouwschool te worden: maximaal drie jaar rijpen en dan doorstromen naar een reguliere vmbo-havo-vwo.”

TOT BARNEVELD AAN TOE

Maar al gauw bleek dat alleen een onderbouwschool niet volstond. Van Eijndhoven: “Al in dat eerste jaar kregen we telefoontjes van ouders van soms ver buiten de regio – tot Barneveld aan toe – die zeiden dat hun kinderen vastliepen op hun reguliere school en die vroegen of ze niet bij ons konden komen. Ook in de jaren erna bleven de telefoontjes komen: er was kennelijk enorme behoefte aan een voorziening als de onze.”

Al gauw bleek het concept ‘onderbouwschool’ dan ook niet meer haalbaar en kwam er ook een bovenbouw. Van Eijndhoven: “Niet alleen kregen we te maken met toenemende instroom van oudere leerlingen, ook bleek dat sommige leerlingen na drie jaar onderbouw toch nog niet klaar waren voor regulier onderwijs. Dus ook voor hen was het nodig een bovenbouw te creëren.”

Wat bleef wringen, was de status van de school: was het nou speciaal of regulier onderwijs? Voor de grondlegsters was het duidelijk: “We hebben altijd gezegd: we zijn regulier en anders; we zijn regulier en heel bijzonder; we zijn regulier en speciaal. We zijn in de basis regulier, maar op

een aantal punten anders, en dat maakt het dan weer speciaal.” Maar andere instanties, met name de inspectie, namen met die definitie geen genoegen, vertelt Van Eijndhoven: “We kregen al die tijd dezelfde middelen als voor kinderen in het speciaal onderwijs. Maar bij het ministerie vonden ze die constructie niet oké: óf je bent speciaal onderwijs, óf je bent regulier – daartussen is er niets. Onze school paste niet in het frame.”

REURING

Na spannende jaren van telkens veranderende bestuurlijke en financiële constructies, heeft Pleinschool Helder inmiddels een bestemming gekregen waar alle betrokken instanties mee kunnen leven. Van Eijndhoven: “We hebben nu het predicaat ‘bovenschoolse ondersteuningsvoorziening’. Dat betekent dat we in dienst staan van het hele samenwerkingsverband Eindhoven en Kempenland waar wij onder vallen. We nemen leerlingen uit ons samenwerkingsverband op die uitvallen dan wel extra ondersteuning nodig hebben. Dat zijn nagenoeg allemaal kinderen met autisme, add of adhd.”

Anno 2017 telt Pleinschool Helder 180 leerlingen, en is zij een voorbeeld voor andere samenwerkingsverbanden, vertelt Van Eijndhoven niet zonder trots: “Zo is een samenwerkingsverband intensief met ons in gesprek. Ze willen daar een kopie van Helder. Een enorm compliment natuurlijk.”

Is de school daarmee nu in rustig vaarwater gekomen? “Dat is maar hoe je het bekijkt”, zegt Van Eijndhoven bedachtzaam. “We hebben in de elf jaar van ons bestaan enorm moeten knokken om erkenning en middelen te krijgen. Aan de inrichting van ons onderwijs hebben we eigenlijk nooit wat veranderd. We werken nog erg traditioneel, maar past dat nog wel bij deze tijd? Vandaar dat we dit jaar met het project *The Next Step* zijn begonnen, onder leiding van een externe partij. Juist om het gesprek hierover aan te jagen. Onze leerkrachten zeggen vaak: autisme en voorspelbaarheid horen bij elkaar, dat moet je zo laten. Maar hoe bereid je die leerlingen dan voor op regulier onderwijs, waar juist om flexibiliteit wordt gevraagd? Daar zijn we nu volop mee bezig, dat geeft reuring, dat borrelt: heel leuk. Voor mij is stilstaan geen optie.”

TIPS

- Ga door en laat je niet uit het veld slaan.
- Wees transparant en houd je mensen betrokken.
- Toon lef en durf je kop boven het maaiveld uit te steken.

MEER INFORMATIE

Ingrid van Eijndhoven

i.vaneijndhoven@sghetplein.nl

CARLA VAN DEN BOSCH

9.

JEUGDZORG IN DE SCHOOL: IEDER DOET Z'N EIGEN WERK

24 uur per week is er een jeugdzorgmedewerker van Entrea aanwezig in de units van basisschool Het Talent in Lent. Het begon vier jaar geleden als 'proeftuin' van het project Pedagogisch PACT van het Kinderopvangfonds, maar volgens directeur Carla van den Bosch is de jeugdzorgmedewerker niet meer weg te denken uit de school. "Dit is een hele effectieve vorm van preventief werken."

Dat de school een plek is waar problemen van kinderen en gezinnen vaak vroegtijdig worden gesignaleerd, weten we allang. Willen we preventief werken – en dat is een van de grote opdrachten van jeugdzorg – dan moet het dus dáár gebeuren. Deze voor de hand liggende gedachtegang bracht Van den Bosch er vier jaar geleden toe om met jeugdhulpinstelling Entrea om de tafel te gaan zitten. "Preventief werken kan alleen als jeugdzorgwerkers actief zijn in omgevingen waar veel kinderen zijn. Op onze school en in de kinderopvang, die ook in dit gebouw is gevestigd, zijn elke dag een kleine 800 kinderen aanwezig. Voor jeugdzorg is dit dus een uitgelezen werkomgeving."

CORE BUSINESS

Ook het onderwijs is erbij gebaat als jeugdzorg actief is in de school, vindt Van den Bosch. "Door verschillende ontwikkelingen – de invoering van passend onderwijs, de transitie van de jeugdzorg, maar ook uitbreiding van de pedagogische taak en de veranderende maatschappelijke opdracht van

scholen – wordt er steeds meer van leerkrachten verwacht. De politiek en maatschappelijke organisaties hebben de neiging om van alles op het bordje van het onderwijs te leggen. Dat haalt de kracht uit het onderwijs. Ik denk dat we het onderwijs weer krachtiger kunnen maken als we ervoor zorgen dat leerkrachten vooral bezig kunnen zijn met hun core business: onderwijzen. Het gaat er niet zozeer om dat we leerkrachten ontlasten, maar dat we ervoor zorgen dat zij hun werk goed kunnen doen."

En daar hebben de leerkrachten van Het Talent weer meer ruimte voor nu er een jeugdzorgmedewerker op school werkt. Zij is toegevoegd aan de teams van de zes units en is in elke unit op vaste dagen aanwezig. Ook is de jeugdzorgmedewerker actief in de kinderopvang die in hetzelfde gebouw is ondergebracht en waarmee Het Talent nauw samenwerkt.

Het Talent heeft zes units van 100 tot 120 kinderen van 4 tot 12 jaar. Een unitteam bestaat uit leerkrachten, onderwijsassistenten, een unitregisseur, en sinds vier jaar dus ook een jeugdzorgmedewerker. Van den Bosch: "Doordat wij in units werken, was het voor onze leerkrachten heel gewoon dat de jeugdzorgmedewerker aan het team werd toegevoegd. Iedereen is er immers aan gewend dat er meerdere professionals verantwoordelijk zijn voor de ontwikkeling van de kinderen."

GOUDEN REGEL

Preventie en laagdrempeligheid staan voorop. De jeugdzorgmedewerker voert in principe alleen kortdurende, laagdrempelige interventies uit. Ze is op vaste tijden in de unit aanwezig, observeert, werkt en praat met kinderen, individueel of in een groepje, en voert gesprekken met ouders. Zo nodig verwijst ze kinderen, in overleg met de schoolpedagoog, naar specialistische hulp.

“Toen wij afspraken maakten met de jeugdhulp,” vertelt Van den Bosch, “was er één gouden regel: de jeugdhulpmedewerker zegt nooit wat een leerkracht moet doen. Want dan sla je de plank volledig mis. Leerkrachten en de jeugdzorgmedewerker overleggen met elkaar, stemmen dingen af, vragen elkaar advies en voeren discussies, maar ze doen allebei hun eigen werk. Juist dat maakt dat ze samen optrekken.”

ANDERE BRIL

En dat is volgens Van den Bosch een heel essentieel punt: de jeugdhulpmedewerker doet haar *eigen* werk, voert haar *eigen* interventies uit op basis van haar *eigen* expertise. Van den Bosch beschouwt het als haar verantwoordelijkheid als schoolleider om dit te bewaken. “De schoolleider moet ervoor zorgen dat het glashelder is dat de leerkracht en de jeugdzorgmedewerker verschillende taken hebben, een verschillende expertise hebben en een verschillende verantwoordelijkheid. En

dat dat betekent dat de jeugdzorgmedewerker zelf met de kinderen aan het werk gaat. Wij organiseren dan ook geen trainingen en scholingen om de leerkrachten de ‘jeugdzorgdiscipline’ bij te brengen. En de jeugdzorgmedewerker voert geen onderwijzende taken uit en blijft in dienst van de jeugdzorgorganisatie.”

Leerkrachten zien dat het heel krachtig is dat er vanuit twee perspectieven naar kinderen wordt gekeken, vertelt Van den Bosch. “De jeugdzorgbril is een andere bril dan de onderwijsbril. De jeugdzorgmedewerker kijkt anders naar kinderen, ziet andere dingen, ziet dingen vaak eerder en grijpt ook eerder in. Wij zien in het onderwijs bepaald gedrag vaak langer aan dan zij. Ze reageert sneller op wat ze bij kinderen ziet. Als je die twee perspectieven – het jeugdzorgperspectief en het onderwijsperspectief – naast elkaar legt, ontstaat er een heel krachtig perspectief.”

OUDERS

Natuurlijk werken de jeugdzorgmedewerker en leerkrachten, ieder vanuit de eigen discipline, wel met elkaar samen. Zo voeren zij samen de oudergesprekken. En daar blijkt bijvoorbeeld dat de combinatie van de twee disciplines vruchten afwerpt, vertelt Van den Bosch. “In oudergesprekken legt de jeugdzorgmedewerker sneller de relatie met de thuissituatie: hoe gaat dat thuis? Hoe doen jullie dat? En doordat ouders de jeugdzorgmedewerker kennen, stappen ze ook gemakkelijk zelf op de

jeugdzorgmedewerker af. Ze weten wanneer ze aanwezig is in de unit van hun kind en schromen niet om haar hun vragen of zorgen voor te leggen.”

Omdat Van den Bosch het belangrijk vindt om zicht te krijgen op de effecten van deze samenwerking met jeugdzorg, houdt ze verschillende gegevens bij en worden er evaluatiegesprekken gevoerd met ouders van kinderen waarmee de jeugdzorgmedewerker heeft gewerkt. Deze ouders geven aan dat zij zich geholpen voelen door de interventie, en dat ze erdoor in hun kracht zijn gezet, onder meer doordat ze zelf de regie houden. Van den Bosch: “En er zijn meer positieve effecten: gedrags- en ontwikkelingsproblemen worden eerder gesignaleerd en aangepakt, en het aantal verwijzingen naar het speciaal onderwijs en naar specialistische hulp is gedaald. De PACT-proeftuin is bijna afgelopen, maar wij gaan hier hoe dan ook mee verder.”

TIPS

- Bewaak als schoolleider dat de jeugdzorgmedewerker en de leerkrachten ieder hun eigen werk doen, op basis van hun eigen expertise.
- Werk samen met jeugdhulp (en andere partners) vanuit het belang van het kind en niet vanuit de belangen en regels van de eigen organisatie.
- Stel samen met jeugdhulp een profielschets op voor de jeugdhulpmedewerker.

MEER INFORMATIE

Carla van den Bosch

carla.vandenbosch@het-talent.nl

ILSE VAN EEKELLEN EN MARION HAGDORN

10.

EEN PROGRAMMA OP MAAT VOLGEN IN VILLA REVIUS

Thuiszitten bestrijden en voorkomen. Dat is het doel van de pilot 'Villa Revius', die het Revius Lyceum in Doorn samen met de gemeente uitvoert. Een unieke samenwerking, waarvan de betrokkenen veel verwachten, zo blijkt uit het gesprek met rector Ilse van Eekelen en conrector Marion Hagdorn.

De voormalige conciërgewoning wordt nog volop verbouwd, maar binnenkort is deze bungalow omgetoverd tot 'Villa Revius'. Een pretentieuze naam, die goed past bij de plannen: het gebruik van de 'villa' moet ervoor zorgen dat thuiszittende leerlingen tot de verleden tijd gaan behoren.

TUSSEN WAL EN SCHIP

Niet dat de school extreem veel thuiszitters heeft. Op dit moment zitten er drie van de 1.500 leerlingen volledig thuis en zijn er vijf leerlingen die onregelmatig op school komen. De thuiszitters zijn dan ook niet de enige doelgroep van het project, vertelt Van Eekelen. "Er zijn altijd kwetsbare leerlingen die tussen wal en schip vallen. Ze redden het, ondanks de extra ondersteuning, niet in het regulier onderwijs en zijn niet op hun plek in het vso. Het risico dat deze leerlingen thuis komen te zitten is niet denkbeeldig, weten we uit ervaring. Dat willen we voorkomen door deze leerlingen in de villa een traject op maat aan te bieden, dat

erop is gericht dat ze hun diploma behalen. Als je kunt voorkomen dat een kind thuis komt te zitten, win je heel veel. Want als de leerling al thuis zit, is de weg terug veel moeilijker."

Een 'rebound-voorziening' zouden Hagdorn en Van Eekelen het niet willen noemen, omdat die term vaak wordt geassocieerd met leerlingen met een ernstige gedragsproblematiek. "Op onze school gaat het om een andere groep", vertelt Hagdorn. "Het gaat om leerlingen, vaak in havo of vwo, met een kwetsbaarheid, ziekte of stoornis, bijvoorbeeld het chronisch vermoeidheidssyndroom, anorexia, fobieën, faalangst of een milde vorm van autisme. Juist deze leerlingen vallen vaak tussen wal en schip."

Insteek van het verblijf in de villa is dat de leerlingen terugkeren naar het regulier onderwijs en hun diploma halen, maar het zou ook kunnen dat bepaalde leerlingen gebaat zijn bij een langdurige combinatie van een villa-programma en regulier onderwijs, denkt Hagdorn. "De regie van de op-maat-programma's voor deze leerlingen ligt bij het team van de villa. Het programma is heel flexibel en de begeleiding kijkt zorgvuldig wat voor deze leerling de beste weg is om het diploma te halen."

SAMEN MET DE GEMEENTE

Zo'n halfjaar geleden sloegen het Revius Lyceum en de Gemeente Utrechtse Heuvelrug de

handen ineen om de thuiszittersproblematiek aan te pakken. De samenwerking kwam in een stroomversnelling terecht door een concrete casus van een leerling die ‘nergens terecht kon’ en waarbij alle partners in de regio, inclusief de gemeente, betrokken waren. “Daarna is de bal gaan rollen en hebben we samen met de gemeente dit plan gemaakt”, vertelt Van Eekelen. “En we gaan het ook echt samen doen. De villa wordt straks bemand door een jeugdzorgmedewerker die 40 uur per week door de gemeente wordt betaald, en door vijf docenten, samen 20 uur per week, die wij bekostigen met middelen die we van het samenwerkingsverband krijgen. Wat meespeelt, is dat er in onze regio geen gezamenlijke tussenvoorzieningen zijn. Omdat het gaat om een zeer uitgestrekte regio, sluipt het samenwerkingsverband vrijwel al het geld door naar de scholen, dus elke school houdt de eigen broek op.”

In eerste instantie gaat het om een pilot, die duurt tot het eind van het schooljaar 2017-2018. Per 1 mei 2017 is er op kosten van de gemeente een kwartiermaker aangesteld die, samen met de school, de werkwijze gaat uitwerken. “We beginnen dan ook al met vier leerlingen, die (deels) thuis zitten”, vertelt Hagdorn. “Daarnaast gaan we de lijnen uitzetten: wat wordt de intakeprocedure, wat is er nodig aan zorg, aan onderwijs, aan ondersteuning? Ook gaan we een profielschets opstellen voor de medewerker van de gemeente die na de zomervakantie in de villa gaat starten. We

gaan ervan uit dat er maximaal 15 leerlingen – parttime – kunnen deelnemen, in eerste instantie alleen leerlingen van onze school.”

DOORZETTINGSKRACHT

De samenwerking met de gemeente is heel belangrijk, omdat de oorzaak van thuiszitten vaak buiten de school ligt, weet Van Eekelen. “Als het thuisfront het niet meer voor elkaar krijgt dat het kind naar school gaat, dan heeft de gemeente meer doorzettingskracht dan de school. We lopen er momenteel echter vaak tegenaan dat het te lang duurt voordat er iemand van het dorpssteam bij de leerling thuis komt. We hopen natuurlijk dat de regisseur van de villa straks harder kan doorduwen, sneller kan schakelen, zodat er eerder contact is met het thuisfront en eerder actie wordt ondernomen.” “En zelf zullen we ook eerder moeten reageren op signalen”, vult Hagdorn aan. “We hebben een goed verzuimprotocol, maar we leven dat niet altijd even slagvaardig na.”

TWEE WOONKAMERS

Ter voorbereiding op het project, bezocht Hagdorn verschillende vergelijkbare voorzieningen in het land. “Ik heb daar veel van geleerd en we hebben op basis daarvan besloten om in de villa twee woonkamers in te richten, waar leerlingen kunnen ‘chillen’ en werken. Ook zijn er een

keuken en een kleine kamer waar je gesprekken kunt voeren en waar leerlingen zich kunnen terugtrekken. Dat de villa op het terrein van de school staat, is een groot voordeel. Het is buiten het schoolgebouw, dus veilig, maar de leerlingen moeten wel gewoon naar de school fietsen, de verbinding met school is duidelijk. Ook heeft het praktische voordelen: de villa-docenten hoeven niet heen en weer te pendelen.”

TIPS

- Thuis zitten is een hot issue. Wil je zoiets samen met de gemeente opzetten, doe dat dan nú.
- Denk goed na over de plaats van de voorziening. Ideaal is: op het terrein van de school, maar niet in het schoolgebouw.
- Ga kijken bij en leer van bestaande tussenvoorzieningen in het land.

MEER INFORMATIE

Ilse van Eekelen

i.vaneekelen@reviusdoorn.nl

Marion Hagdorn

m.hagdorn@reviusdoorn.nl

JOKE VISSER

11.

ELK KIND

HOORT ERBIJ

Dat kinderen met een ernstig meervoudige beperking vaak niet kunnen meekomen in een reguliere schoolklas, hoeft geen reden te zijn om ze niet in een school op te nemen. De Nederlandse Stichting voor het Gehandicapte Kind omarmt die gedachte en steunt initiatiefnemers bij het opzetten van een zogeheten 'Samen naar School klas'. Het project wordt geleid door Joke Visser: "Het draait om inclusie: erbij horen."

Kinderen met een ernstig meervoudige beperking die naar dezelfde school gaan als hun broertjes en zusjes, in hun eigen wijk, zodat ze bijvoorbeeld kunnen afspreken met andere kinderen om na schooltijd samen te spelen. Dat klinkt heel gewoon, maar is helaas vrij uitzonderlijk. Gelukkig zijn er steeds meer mensen die daar verandering in willen brengen. Een van hen is Joke Visser, projectleider van Samen naar School, een initiatief van NSGK: de Nederlandse Stichting voor het Gehandicapte Kind. Visser: "Nou ja, gehandicapt ... We spreken tegenwoordig liever over kinderen met lichamelijke en verstandelijke beperkingen. Veel van deze kinderen hebben een leerplichtonthefing, omdat wordt gezegd dat leren voor hen niet is weggelegd. Maar is dat werkelijk zo? Volgens ons niet. Iedereen kan leren. Je moet er bij deze kinderen alleen veel meer moeite voor doen. Je moet ze goed kunnen 'lezen' en de juiste ingang zien te vinden. Dat kost heel veel tijd en aandacht. Maar het kan wel."

KLAS OP WIELEN

En dat het kan, wordt op steeds meer plaatsen in het land bewezen in de Samen naar School klassen die Visser helpt opzetten. Inmiddels zijn het er 25, en dat aantal zal volgens haar nog flink stijgen. Het begon in 2006 in Alkmaar. Daar stichtte Roeland Vollaard, verbonden aan een instelling voor mensen met een verstandelijke beperking, de Klas op Wielen. Een Samen naar School klas *avant la lettre*. Visser: "Ook hij ging uit van de gedachte dat meervoudig beperkte kinderen en andere kinderen van elkaar kunnen leren. Om met die Klas op Wielen te kunnen beginnen, kreeg hij financiële steun van NSGK. Want voor de duidelijkheid: NSGK is een fonds."

Een fonds dat per jaar zo'n 400 aanvragen voor allerlei soorten projecten binnenkrijgt, waarvan ongeveer de helft wordt gehonoreerd, zoals de aanvraag van Vollaard. Daarna volgden er in de loop van de jaren tot 2014 nog zes toekenningen voor soortgelijke klassen. Visser: "In 2015 wilde NSGK haar 65-jarig jubileum vieren met iets speciaals. Toen werd het idee geopperd: waarom starten we geen project om deze klassen in heel Nederland te stimuleren? Ik heb daar een vooronderzoek voor gedaan en het project werd inderdaad uitgekozen. We bedachten er een overkoepelende naam voor: de 'Samen naar School klas.'"

INCLUSIEF

NSGK voerde actief campagne om mensen te attenderen op Samen naar School en bekend te maken dat ze met steun van het fonds zelf ook zo'n klas konden beginnen. En met succes: in nog geen twee jaar tijd meldden zich 18 gegadigden, verspreid over het hele land. Visser: "Dat zijn vrijwel altijd ouders van kinderen met een meervoudige handicap. Die zeggen: 'Ik heb een inclusief gezin, maar sinds mijn kind naar een kinderdagcentrum of het speciaal onderwijs gaat, wordt het ineens exclusief!' Daarom willen ze een Samen naar School klas opzetten. Niets ten nadele van het speciaal onderwijs, maar waar het in dit project om gaat, is dat we afwillen van de vanzelfsprekendheid waarmee kinderen naar het speciaal onderwijs worden verwezen."

De Samen naar School klassen zijn meestal zelfstandige stichtingen. Ze volgen niet noodzakelijkerwijs hetzelfde stramien. Ze tellen gemiddeld vijf leerlingen en ze vinden onderdak bij een school die de inclusieve visie deelt en een lokaal ter beschikking stelt. Visser: "Er staan standaard twee mensen op zo'n klas, bij voorkeur een leerkracht en een zorgprofessional, vaak aangevuld met een stagiaire en/of vrijwilliger uit de wijk. Sommige klassen maken gebruik van bestaande leerlijnen, Plancius bijvoorbeeld. Daar halen ze elementen uit die ze kunnen gebruiken. Daarnaast doen de kinderen zo veel mogelijk mee met activiteiten in de reguliere klassen."

EEN HELE KLUS

NSGK steunt initiatiefnemers niet alleen in materiële zin, maar ook met de ondersteuning en deskundigheid van Joke Visser: "Startende klassen krijgen geld voor de inrichting van het lokaal, een eenmalige gift die de kinderen ten goede moet komen. Daarnaast krijgen ze mij als wegbereider. Initiatiefnemers melden zich bij mij, ik maak ze wegwijs aan de hand van een informatiemap, en dan bied ik mijn hulp aan. Ik ga bijvoorbeeld met ze naar de gemeente of naar een school om te praten over een locatie. Veel mensen weten niet waar ze moeten beginnen, er komt van alles op ze af op het gebied van wet- en regelgeving, het persoonsgebonden budget, noem maar op. En ze moeten een stichting opzetten, met statuten en een bestuur. Een veelheid van dingen, het is echte een hele klus. Vaak heb je wel een jaar nodig om de boel op poten te zetten. Natuurlijk moeten ze ook zorgen dat er genoeg kinderen zijn, want één kind is natuurlijk geen klas. Meestal is dat geen probleem, want ouders van kinderen met een beperking kennen elkaar van bijvoorbeeld zwemles of ze zitten samen op Facebook."

De Samen naar School klas is al met al een waardig jubileumproject geworden. De visie dat elk kind erbij hoort, heeft dan ook enorme aantrekkingskracht voor scholen. Visser: "Met zo'n klas ontstaat ruimte voor anders zijn en ruimte voor het ontwikkelen van andere kwaliteiten dan louter cognitieve. Niet alleen kinderen met een beperking hebben profijt van

deze constructie. Bij kinderen uit het regulier onderwijs zie je de zorgzaamheid groeien. En als zo'n kind zelf nog wat extra zorg nodig heeft, bijvoorbeeld omdat het nog niet zindelijk is, dan kan het daarvoor bij de Samen naar School klas terecht. Het werkt twee kanten op."

TIPS

- Ontwikkel een visie op inclusief onderwijs die wordt gedragen door het hele team.
- Ga eens op werkbezoek bij een school met een Samen naar School klas en onderzoek de mogelijkheden binnen je eigen school.
- Ga uit van het plezier en de ontwikkeling van iedereen.

MEER INFORMATIE

Joke Visser
jvisser@nsgk.nl

LINEKE VAN TRICHT

12.

SAMENWERKEN aan TALENTONTWIKKELING

Jong talent ondersteunen en stimuleren. Met dat doel hebben ruim veertig organisaties in Leiden en omgeving de handen ineen geslagen. Onder de naam 'De Leidse Aanpak voor Talentontwikkeling' werken de partners samen en wisselen zij kennis en expertise uit. Projectleider Lineke van Tricht vertelt over de activiteiten en de verworvenheden van 'De Leidse Aanpak'.

Het begint allemaal in het voorjaar van 2013 als de Gemeente Leiden verschillende organisaties die zich bezighouden met hoogbegaafdheid uitnodigt voor een werklunch. Onderwerp van gesprek: kunnen we meer doen voor deze doelgroep? En is er draagvlak voor samenwerking? Als er op beide vragen een volmondig 'ja' volgt, is de basis van De Leidse Aanpak gelegd.

VIER PIJLERS

Het idee ontstaat om een brede regionale samenwerking op te zetten die zich niet alleen richt op hoogbegaafden, maar die in bredere zin de talentontwikkeling van kinderen en jongeren tot 24 jaar stimuleert en ondersteunt. De gemeente zegt voor drie jaar projectsubsidie toe om zo'n netwerk op te zetten. Er worden een regiegroep en een projectgroep gevormd, en Van Tricht, eigenaar van Bureau Talent, wordt aangesteld als projectleider.

“Voordat ik als projectleider begon, had een aantal werkgroepen zich al gebogen over de

vraag op welke onderwerpen De Leidse Aanpak zich zou moeten richten”, vertelt Van Tricht. “Zij hebben vragen, behoeften en goede praktijken in kaart gebracht en hebben op basis daarvan de vier pijlers van De Leidse Aanpak vastgesteld: talent signaleren, onderwijs op maat, advisering & coaching, en verticale samenwerking.”

DE VIER PIJLERS VAN DE LEIDSE AANPAK

- **Signalering en diagnostisering**
Hoe zie je dat een kind een bepaald talent heeft en/of hoe herken je (hoog-)begaafdheid? Welke instrumenten kun je hierbij gebruiken?
- **Aanbod op maat**
Hoe creëer je variatie in het onderwijs? Hoe zorg je voor diepgang en differentiatie in de lessen, zodat een aanvullend, breder en dieper aanbod ontstaat?
- **Advisering bij ondersteuning**
Hoe kun je leerlingen ondersteunen bij het vinden en het ontplooiën van hun talenten? Hoe kunnen leerlingen omgaan met bijvoorbeeld faalangst, onderpresteren, achterstanden? Welke training en persoonlijke coaching zijn hierbij geschikt?
- **Samenwerking in de verticale lijn**
Hoe zorg je voor een vloeiende overgang en een goede overdracht van voorschools-po-vo-hbo/wo?

BREED

Van het begin af aan is duidelijk dat de talentontwikkeling van kinderen en jongeren is gebaat bij een brede samenwerking en een doorgaande lijn binnen het onderwijs – van voorschoolse voorzieningen tot en met hbo en universiteit – maar ook met een brede intersectorale samenwerking tussen onderwijs, zorg, welzijn, cultuur en bedrijfsleven. De projectgroep is dan ook zeer breed samengesteld.

“Gaandeweg hebben steeds meer organisaties zich aangesloten”, vertelt Van Tricht. “In de eerste periode gingen wij zelf de boer op om organisaties te vragen, maar inmiddels melden instellingen zich zelf aan omdat ze graag partner willen worden van De Leidse Aanpak. Dat zegt iets over de bekendheid en over het succes van de aanpak. Er ontstaan allerlei samenwerkingen en projecten, waarbij De Leidse Aanpak fungeert als aanjager, makelaar en soms initiator. We brengen partijen met elkaar in contact, brengen goede praktijken onder de aandacht en stimuleren samenwerkingen.”

Zo zijn er over verschillende onderwerpen kenniskringen en professionele leergemeenschappen gevormd, bijvoorbeeld over signalering van talent, differentiëren in de les en over de overgang voorschools-basisonderwijs. Professionele leergemeenschappen gebruiken het netwerk van De Leidse Aanpak om hun bevindingen uit te dragen of om andere scholen of instellingen

te vinden die zich bij de leergemeenschap willen aansluiten.

Ook zijn er inmiddels vele programma’s en projecten in uitvoering. Van Tricht geeft een paar voorbeelden van lopende activiteiten: “Het Erasmusplusprogramma is een succesvol internationaal Europees programma waarin we samenwerken met steden in Tsjechië en Slovenië en dat is gericht op metacognitie, differentiëren en ontwerpnd leren. Een ander mooi voorbeeld is de cursus ‘Management van motivatie’ die we hebben aangeboden en op basis waarvan een professionele leergemeenschap is ontstaan. En heel recent is er een meet-up opgezet van leraren en schoolleiders die willen werken aan onderwijsontwikkeling. En dat is slechts een kleine greep uit de lopende samenwerkingsprojecten. Het mooie is dat de initiatieven steeds vaker uit het veld komen, terwijl het in het begin vaak van de projectgroep kwam.”

KENNIS DELEN

Wat in het begin goed heeft gewerkt, vindt Van Tricht, is dat aansluiting werd gezocht bij mensen die al actief met een bepaald thema bezig waren, of zoals zij het noemt bij ‘laaghangend fruit’. “We begonnen dicht bij huis, en sloten aan bij bestaande activiteiten. Op die manier zijn er bijvoorbeeld heel wat kenniskringen gestart. Je kunt zo met betrekkelijk weinig geld al heel wat doen. Nog steeds zijn we constant op zoek naar goede voorbeelden. We zetten die in het zonnetje, zodat de kennis

en expertise worden gedeeld. Kennis delen is een belangrijke poot van De Leidse Aanpak. We hebben daarom ook een kennisbank opgezet.”

Terugblikkend, zijn er ook zaken die Van Tricht nu anders zou doen, zoals de communicatie bijvoorbeeld. “Wij hebben daaraan in het begin onvoldoende aandacht besteed, waardoor de communicatie wat achterliep bij wat we deden. Het omgekeerde – dat de communicatie teveel op de werkelijkheid vooroploopt – moet je trouwens ook voorkomen, want dan worden mensen teleurgesteld. Het is is belangrijk dat dat in balans is, want het is niet eenvoudig om zo’n breed project goed te laten landen.”

TOEKOMST

Volgend jaar – eind 2018 – loopt het project af, ofwel: dan stopt de subsidie van de gemeente, die de helft van de kosten dekt. De andere helft wordt bekostigd door de aangesloten partners. “We weten al vanaf de start dat de gemeente dit niet structureel gaat subsidiëren”, vertelt Van Tricht. “Daarom zijn we met de regiegroep al hard bezig om mogelijkheden te zoeken voor het vervolg. Want gezien de resultaten en opbrengsten tot nu toe, is het natuurlijk de bedoeling dat De Leidse Aanpak wordt voortgezet.”

TIPS

- Bouw het netwerk zo op, dat het behapbaar blijft. Zoek mensen die al met een onderwerp bezig zijn en sluit daarbij aan.
- Maak successen en opbrengsten snel kenbaar en beschikbaar.
- Zet vanaf het begin goed in op communicatie en zorg ervoor dat de communicatie in balans is met wat je te bieden hebt.

MEER INFORMATIE

Lineke van Tricht
lineke@deleidseaanpak.nl

RAMON HEUWEKEMEIJER, ROZEMARIJN VAN PAGÉE
EN JESSICA VAN DE VOSSENBERG

13.

KOESTEREN

IS HET DEVIES

Veiligheid, veel aandacht en heel veel positiviteit. Dat is kenmerkend voor de zogenoemde 'koesterklas' voor jonge kinderen met ernstige hechtingsproblematiek van de Verschoorschool in Nunspeet (cluster 4). Locatiecoördinatoren Ramon Heuwerkemeijer (bovenbouw) en Jessica van de Vossenbergh (onderbouw) ontwikkelden de aanpak, in samenwerking met Rozemarijn van Pagée, orthopedagoog bij jeugdhulporganisatie Pactum Jeugd- en opvoedhulp. "In de koesterklas staat het pedagogisch handelen op nummer één."

Het begon een aantal jaren geleden, toen zowel Pactum als de Verschoorschool werd geconfronteerd met een groep kinderen waar ze niet goed raad mee wisten. Het waren kinderen met ernstige hechtingsproblematiek en als gevolg daarvan zeer ernstige gedragsproblemen, kinderen die in een reguliere setting onvoldoende tot ontwikkeling komen en daar niet zijn te handhaven.

SAMENWERKING ESSENTIEEL

"We zagen deze problematiek ook bij heel jonge kinderen", vertelt Heuwerkemeijer. "De gedachte was dat we dit zo vroeg mogelijk moeten aanpakken, omdat de kans op succes dan groter is, maar ook omdat deze kinderen onherroepelijk vastlopen als ze naar school gaan. Er moet eerst van alles gebeuren om ervoor te zorgen dat ze er klaar voor zijn om naar school te gaan."

Geïnspireerd door een studiereis naar Wales, waar ze al ver zijn met de begeleiding van kinderen met ernstige hechtingsproblemen, zijn Heuwerkemeijer en Van de Vossenbergh, samen met Van Pagée van Pactum, aan de slag gegaan om een speciale aanpak te ontwikkelen voor deze groep kinderen. "Het was prettig dat we al jarenlang met elkaar samenwerkten op het gebied van het jonge kind", vertelt Heuwerkemeijer. "We hebben samen een methodiek ontwikkeld, waar de bestuurders van beide organisaties enthousiast over waren. Ze gaven ons de kans om een pilot te starten."

En daarmee was de 'koesterklas' een feit: een aparte groep van maximaal acht kinderen tussen 5 en 7 jaar. De kinderen stromen, als ze eraan toe zijn, door naar een reguliere groep, of – als dat niet haalbaar is – naar een therapeutische setting. De koesterklas, gehuisvest in de Verschoorschool, wordt geleid door een leerkracht en een pedagogisch medewerker van Pactum, die ervaring heeft met dagbehandeling van jonge kinderen. Die combinatie van disciplines is volgens Van de Vossenbergh heel essentieel. "Daarin zit heel veel kracht. Wij hebben als onderwijzers toch altijd de neiging om om het leerproces in gang te zetten. Dan is het heel zinvol dat er iemand is die erop wijst dat er eerst nog wat anders moet gebeuren. Want dat staat centraal in de koesterklas: werken aan de voorwaarden om aan het leren te kunnen beginnen. Daarom staat de pedagogiek hier op de eerste plaats en is onderwijs daaraan ondergeschikt."

BIOGRAFIE

Dat betekent onder meer dat de begeleiders sterk investeren in het opbouwen van vertrouwen en het opbouwen van een relatie met het kind. Zij doen dat door de kinderen te koesteren, bijvoorbeeld door hen veel positieve aandacht te geven, structuur en veiligheid te bieden, veel complimenten te geven, veel te belonen, en ieder klein succesje te benoemen en te vieren. Heel veel positiviteit dus.

“Omdat deze kinderen vaak een enorme faalangst en een zeer negatief zelfbeeld hebben, is het belangrijk dat ze veel positiviteit ervaren en veel positieve ervaringen opdoen”, zegt Heuweekemeijer. “We maken in de koesterklas met de kinderen bijvoorbeeld hun eigen biografie, een map met foto’s van activiteiten die ze hebben gedaan, van werkjes waar ze trots op zijn, een complimentenlijst, enzovoort. Die map krijgen de kinderen mee als ze de koesterklas verlaten. Deze kinderen kennen hun eigen biografie vaak niet, doordat achterom kijken erg lastig en ingewikkeld is. Door de positieve dingen die ze hier ervaren vast te leggen, kunnen de kinderen daar achteraf met de begeleiding of met ouders op terugkijken en over praten.”

HELE KLEINE DINGEN

Herhaaldelijk spreken de gesprekspartners hun waardering uit voor de leerkrachten en pedagogisch medewerkers die de koesterklas begeleiden, omdat dit zware werk heel veel van hen vraagt. Daarom is het zo belangrijk dat Van Pagée de begeleiders coacht en intervisie geeft. Zij maakt hierbij gebruik van NIKA, een methodiek gericht op de coaching van begeleiders van kinderen met hechtingsproblematiek.

“Ik maak opnames in de klas en die analyseren we volgens een bepaalde methodiek. We analyseren de beelden zeer precies, kijken naar heel kleine dingen. Want juist in de begeleiding van deze zo kwetsbare kinderen komt het heel nauw. Het gaat om heel kleine verbale en non-verbale signalen, waarvan je je als begeleider vaak niet bewust bent. Door deze methodiek worden ze zich daarvan wél bewust. In het begin vonden de begeleiders dit best spannend, maar nu zijn ze heel positief. Ze leren er veel van. Naast het reflecteren op hun eigen attitude, helpt het hen ook om het gedrag van de kinderen te analyseren, achter het gedrag van de kinderen te kijken.”

Naast deze ‘NIKA-coaching’, organiseert Van Pagée regelmatig ‘open’ intervisiesessies waar de begeleiders van de koesterklas ervaringen uitwisselen en hun verhaal kunnen doen. “Omdat het werken met deze kinderen ontzettend intensief en heel erg pittig is, is het belangrijk dat ze af en toe stoom kunnen afblazen.”

WEER PLEZIER

De bevindingen van, door de Radboud Universiteit Nijmegen, Praktikon en Pactum uitgevoerd onderzoek naar de resultaten van de koesterklas, zijn nog niet bekend, maar op basis van de ervaringen in de afgelopen drie jaar hebben de gesprekspartners natuurlijk wel een beeld van de opbrengsten. Van de Vossenbergh: “Dat we zien dat kinderen weer plezier hebben in het naar school gaan, is al grote winst. We horen dat ook terug van ouders. Dat is heel waardevol, omdat dat ook iets positiefs teweegbrengt in de relatie tussen ouder en kind.”

Er zijn kinderen voor wie de koesterklas niet voldoende is en die naar een therapeutische setting zijn gegaan. Maar ook zijn er vijf kinderen succesvol uitgestroomd naar een reguliere klas van de Verschoorschool. Van de Vossenbergh: “Als je hebt gezien hoe deze leerlingen in de koesterklas binnenkwamen, dan is dat een fantastisch resultaat. Zij hadden het zeker niet gered als ze meteen in een reguliere groep waren geplaatst.”

TIPS

- Werk samen met jeugdzorg; dat is onontbeerlijk.
- Werk samen met ouders; informeer ze goed en betrek ze ook bij het traject van hun kind.
- Neem het hele team mee bij de opzet van een koesterklas. Voorkom dat de koesterklas binnen de school een vreemde eend in de bijt wordt.

MEER INFORMATIE

Ramon Heuweekemeijer

rheuweekemeijer@verschoorschool.nl

Jessica van de Vossenbergh

jvandevossenbergh@verschoorschool.nl

Rozemarijn van Pagée

vanpagee.r@pactum.org

JOHAN FLIER

14.

HOE LEGGEN SCHOLEN VERANTWOORDING AF?

Hoe krijg je als samenwerkingsverband zicht op de besteding van de middelen voor passend onderwijs? En op de opbrengsten? We praten erover met Johan Flier, directeur-bestuurder van het Reformatorisch Samenwerkingsverband VO, het enige landelijke samenwerkingsverband. Er vallen 7 vo-scholen en 6 vso-scholen (5 cluster 3 en 1 cluster 4) onder dit samenwerkingsverband. Elke vo-school heeft een voorziening in huis voor cluster 4-leerlingen.

Een keer in de twee jaar bezoekt Flier alle scholen van het samenwerkingsverband. Er staat één punt op de agenda: de kwaliteit van de zorg. In het ondersteuningsplan is vastgelegd waar die kwaliteit aan moet voldoen: een aantal ambities die voor dit samenwerkingsverband bepalend is voor de kwaliteit en de kwaliteitsindicatoren van de inspectie. Allemaal bij elkaar zijn dat dan weer een heleboel agendapunten, die onmogelijk in één gesprek uitvoerig kunnen worden besproken. Daarom worden ze verdeeld over twee gesprekken. In de planperiode van 4 jaar worden op elke school alle indicatoren en ambities onder de loep genomen; elke twee jaar een aantal.

UNIFORMITEIT

Voordat Flier afreist naar een school, leest hij zich uitvoerig in. Hij vraagt de school gegevens en informatie aan te leveren, bijvoorbeeld over thuiszitters, verwijzingen, ondersteuningstoewijzing,

oudertevredenheid en verbeterplannen. “Op grond van die gegevens voer ik het gesprek”, vertelt Flier. “Daarna maak ik over elke school een rapport, waarin ik de bevindingen beschrijf en een oordeel geef over de kwaliteit. De school reageert daarop en geeft aan waaraan de komende jaren zal worden gewerkt. Op basis van de individuele rapporten schrijf ik vervolgens een eindrapport, waarin ik uitspraken doe over de kwaliteit van het samenwerkingsverband als geheel. Ik stel vast wat goed gaat en wat beter moet.”

Deze inhoudelijke verantwoording van de scholen geeft het samenwerkingsverband zeker informatie over de opbrengsten van passend onderwijs, maar Flier zoekt naar mogelijkheden om dat in de toekomst nog beter in kaart brengen. “Scholen zouden hun cluster 4-leerlingen na het schoolverlaten bijvoorbeeld nog twee jaar kunnen volgen, net zoals dat gebeurt in cluster 3. Dan weet je of je met de goede dingen bezig bent geweest toen ze op jouw school zaten. Die slag moeten we wat mij betreft nog maken.”

Maar over het algemeen is Flier te spreken over de werkwijze, met name omdat de opbouw van het ondersteuningsplan op alle niveaus terugkomt: in de gesprekken op de scholen, in de schoolrapportages, maar ook in de risicoanalyse en in de verantwoording die Flier drie keer per jaar aflegt aan de Raad van Toezicht van het samenwerkingsverband. “Het is zo voor iedereen glashelder waarover we rapporteren. Die uniformiteit geeft veel duidelijkheid en rust.”

ONMOGELIJK?

Het lag daarom voor de hand om ook voor de financiële verantwoording eenduidigheid en uniformiteit na te streven. Daarvoor kreeg Flier de handen echter niet meteen op elkaar. “Ik wilde een format ontwikkelen dat alle scholen gebruiken voor de financiële verantwoording, maar de schoolbesturen zagen dat aanvankelijk niet zitten. Het leek hen onmogelijk om zo’n format te maken, omdat ze allemaal hun eigen financiële systemen hebben, die enorm van elkaar verschillen. Dat was inderdaad een punt. Maar hoe moest ik dan inzicht krijgen in de besteding van de middelen?”

Het belang daarvan is evident, zeker omdat dit samenwerkingsverband heeft gekozen voor het schoolmodel: op basis van leerlingenaantallen worden alle middelen over de scholen verdeeld. “Het gaat om behoorlijke bedragen”, zegt Flier. “De grootste school krijgt ruim een miljoen euro per jaar voor passend onderwijs. We moesten dus echt komen tot een goede verantwoordingssystematiek.”

En dat lukte toen Flier om de tafel ging zitten met de administrateurs van de scholen, de mensen die goed zicht hebben op de financiële stromen en de administratiesystemen van hun school. Flier: “Dat is een goede zet gebleken. Ik zat met de juiste mensen aan tafel, en zij communiceerden het besprokene met hun eigen besturen. We hebben afspraken gemaakt over de onderdelen en activiteiten die de scholen financieel moeten verantwoorden, bijvoorbeeld

de reboundvoorziening, ambulante begeleiding en schoolmaatschappelijk werk. Ook zijn er uniforme afspraken gemaakt over overheadkosten van bijvoorbeeld de reboundvoorziening; elke school voert 10% op voor de inzet van leidinggevend en onderwijsondersteunend personeel. Doordat alle scholen dit soort kosten op dezelfde manier berekenen, kan ik ze goed vergelijken. Het bleek dus toch mogelijk om een format te maken voor de financiële verantwoording.”

GRIJS GEBIED

Scholen verantwoorden alleen de kosten van de zwaardere ondersteuning aan het samenwerkingsverband. De lichte vormen van ondersteuning, zoals extra mentorgesprekken of huiswerkbegeleiding, vallen onder de basisondersteuning en financieren de scholen met reguliere middelen. Flier: “In de inhoudelijke verantwoording komt de basisondersteuning wel aan de orde, maar in het format dat we voor de financiële verantwoording hebben gemaakt niet. Daar is trouwens wel discussie over: welke kosten vallen wel en niet onder passend onderwijs? Er is natuurlijk een grijs gebied. Wij hebben ervoor gekozen om in eerste instantie niet teveel activiteiten op het conto van passend onderwijs te zetten. Dat is veilig, maar we vinden ook dat scholen bepaalde zorgactiviteiten vanuit de reguliere middelen moeten betalen. Sommige scholen vinden echter dat er meer posten op passend onderwijs moeten worden weggeschreven.

We gaan het format straks natuurlijk goed evalueren en zo nodig aanpassen, maar voorlopig houden we ons aan de gemaakte afspraken. Dat geeft de scholen ook duidelijkheid.”

Op basis van een risicoanalyse heeft het samenwerkingsverband een ondergrens vastgesteld voor de algemene reserve; die ligt op 250.000 euro. “Het eerste jaar hielden we meer over”, vertelt Flier. “We waren voorzichtig, omdat we nog niet beschikten over ervaringscijfers. Later hebben we die middelen over de scholen verdeeld, waarover het jaar erna verantwoording is afgelegd. Inmiddels hebben we een beter beeld en houden we ons aan de afgesproken ondergrens. Houden we meer over, dan kunnen de scholen dat inzetten in het onderwijs, want we willen niet onnodig veel geld op de plank laten liggen.”

TIPS

- Leg de relatie tussen je ondersteuningsplan, de risicoanalyse en de verantwoording.
- Gebruik dezelfde indicatoren. Dat geeft inzicht en duidelijkheid.
- Ga met de juiste mensen, op het juiste niveau, in gesprek over de verantwoordingssystematiek.
- Geloof in je eigen kracht, en wacht niet op richtlijnen van het ministerie. Je bent zelf voldoende bekwaam om na te gaan of je met de goede dingen bezig bent.

MEER INFORMATIE

Johan Flier
jflier@refsvo.nl

BERDI DE JONGE

15.

VOOR IEDEREEN EEN PLAATS ONDER DE ZON

De Korenaar in Eindhoven is een school voor gewoon, regulier basisonderwijs, die zich onderscheidt door een visie die zó gewoon is, dat ze weer bijzonder wordt. Het is namelijk een school voor alle kinderen uit de buurt. Maar dan ook allemaal. Portret van een inclusieve school.

Geregeld krijgt De Korenaar bezoekers over de vloer van andere scholen. Wat ze dan te zien krijgen, is een gewone school. En met die kwalificatie is directeur Berdi de Jonge dik tevreden: “Wij *zijn* ook echt een gewone basisschool. We willen beslist geen school voor speciaal onderwijs worden. We willen een afspiegeling zijn van de wijk waarin we staan. Niets meer en niets minder.” Maar natuurlijk weet zij tegelijkertijd dondersgoed waaróm die bezoekers allemaal zo geïnteresseerd zijn in die ‘doodgewone’ school. Niet voor niets brengt zij het speciaal onderwijs te berde: “Op een populatie van ruim 400 kinderen hebben we zo’n 15 kinderen met een handicap van wie veel mensen zouden denken dat ze naar het speciaal onderwijs zouden moeten. Maar in onze definitie van passend onderwijs horen zij er gewoon bij. Eigenlijk wil je daar naar de buitenwereld toe geen speciale aandacht aan schenken, je wordt dan al gauw toch weer ‘die zorgschool’. Dat is een lastig punt in de beeldvorming. Je zoomt eigenlijk in op een heel klein stukje van onze school, waar we natuurlijk wel heel erg trots op zijn.”

VUURSTEEN

Behalve als ‘gewoon’ afficheert De Korenaar zich dus ook als ‘inclusief’. Die inclusiviteit komt niet uit de lucht vallen, maar is diep geworteld in de visie van de school. De Jonge: “In 2003 besloot een groep Eindhovense ouders van in totaal zeven kinderen met het syndroom van Down een autonome integratieklas in het leven te roepen voor hun kinderen: De Vuursteen. Ze betaalden dat klasje uit de persoonsgebonden budgets van hun kinderen. Ze klopten toen bij ons aan of onze school misschien een klaslokaal ter beschikking had. Ook al vormden hun kinderen een aparte groep, ze wilden graag dat ze les kregen in een normale omgeving, te midden van andere kinderen. Ze waren dus niet formeel geïntegreerd in de school, maar vormden er wel degelijk een onderdeel van, hoorden er vanaf dat moment gewoon bij.” Sterker nog, zo gaat dat met vuurstenen: ze ontstaken daarmee het heilige vuur dat tot op de dag van vandaag in volle gloed brandt op De Korenaar.

De Jonge: “Het team is in die periode van 14 jaar als vanzelf meegegroeid in de visie, en heeft gaandeweg de expertise opgedaan om inclusief te kunnen werken. Je kunt aan iedere medewerker hier op school, tot en met de conciërge, vragen waar dat ‘inclusief’ nou voor staat, dan krijg je van iedereen een congruent antwoord. En dat komt uit het hart. We willen dit allemaal echt. Het zit in onze attitude, in ons DNA.”

ZON!

Toen het passend onderwijs vijf jaar geleden als landelijke beleidslijn werd geïntroduceerd, was er voor De Korenaar dus niets nieuws onder de zon. Wel gaf het de stoot tot uitbreiding en verfijning van een model waarin ieder kind die dat nodig had extra aandacht kon krijgen, buiten de normale groepssituatie om. De mal van dat model was De Vuursteen, die als setting voor kinderen met downsyndroom onder die naam een vaste plaats in het schoolbestel had gekregen. De Jonge: “We hadden een instrument nodig om kinderen met speciale behoeftes van tijd tot tijd op hun eigen niveau te bedienen. Want als je die instructie in de klas zou geven, dan zou dat ten koste kunnen gaan van de aandacht voor andere kinderen. Zo’n keuze zou niet reëel zijn. Een kind met downsyndroom bijvoorbeeld heeft gewoon wat vaker 1-op-1-aandacht nodig. De groepsleerkracht kan die niet altijd geven, die zou dan in een spagaat terecht kunnen komen.”

Zo zagen de ZON-groepen het licht. ZON-Vuursteen was voortaan niet alleen de uitwijkhaven voor kinderen met downsyndroom, maar voor alle kinderen die speciale zorg nodig hebben. Daarnaast kwamen er andere groepen, gericht om bepaalde competenties: ZON-taal, ZON-rekenen, ZON-gedrag, enzovoort. De Jonge: “ZON is geen afkorting, maar verwijst inderdaad naar de zon, die immers nodig is om te kunnen leven, die warmte geeft. ZON is 3 maanden voordat ik hier directeur werd van start gegaan. Toen is ook het stempel ‘inclusief’

op De Korenaar geplakt.” En, haast De Jonge zich eraan toe te voegen, ook het SPIL-centrum (Spelen, Integreren en Leren; school en peuterspeelzaal, kinderdagverblijf en buitenschoolse opvang Dikkie & Dik) waar de school nauw mee samenwerkt, hanteert dezelfde inclusieve uitgangspunten.

ZON-Vuursteen is de enige groep die permanent bemenst is door een leerkracht, ongeacht het aantal kinderen dat komt. De Jonge: “Zelfs als er geen enkel kind komt.” De andere ZON-groepen zijn gewoon ingeroosterd. Om ze te bemensen, worden de groepsleerkrachten met een specialisme daarvoor vrijgeroosterd. Hier is de setting dan meestal 1-op-1. Maar wat er in de ZON-setting gebeurt, staat bepaald niet los van de reguliere klas: “ZON-leerkrachten adviseren de groepsleerkracht van een kind over een mogelijk andere aanpak. Of ze komen op klassenbezoek. Ze kunnen de interactie met de kinderen filmen en laten zien waarom iets niet of wel werkt.”

MEDIËREND LEREN

De belangrijkste pijler waarop het onderwijs op De Korenaar is geschraagd, is het mediërend leren. De Jonge: “Dat is een vorm van leren die gebaseerd is op de ontwikkelingspsychologie van Vygotsky en Feuerstein – vandaar dus die Vuursteen – maar dan toegespitst op het onderwijs. De zone van de naaste ontwikkeling speelt daarin de hoofdrol. Je helpt het kind naar die zone van dingen die het nog niet kan, maar waar het wel aan toe is. Wat wij altijd denken

is: wat heeft dit kind nodig om tot de volgende stap te kunnen komen? Spel kan daarin een sleutelrol vertolken: als een kind problemen heeft met waarnemen, dan kun je die vaardigheid trainen met een spel als Memory. Maar verder werken we gewoon met reguliere lesmethodes. En we houden ook vast aan gezamenlijke instructie, die kinderen individueel op hun eigen niveau kunnen verwerken. Want van en met elkaar leren is óók mediërend leren.”

Heel gewoon allemaal. Want we zeiden het al: De Korenaar is een gewone school, waar iedereen er gewoon bij hoort...

TIPS

- Ga uit van kansen en mogelijkheden. Denk niet in beperkingen.
- Doe het met het hele team.
- Zorg voor specialisten, zodat je niet alles in de klas hoeft te doen.
- Durf de keuzes in je formatie te maken die voor dit model nodig zijn.

MEER INFORMATIE

Berdi de Jonge-Van Kraaij
directie-korenaar@skpo.nl

JAN KLOOSTERMAN EN PAULIEN MIDDELKOOP

16.

ZO GEWOON MOGELIJK

Midden in het gebouw van scholengemeenschap Jacobus Fruytier in Apeldoorn is een vso-school gevestigd, waar ruim honderd cluster 4-leerlingen onderwijs volgen. Een constructie, die deze leerlingen volgens directeur onderwijs Jan Kloosterman en beleidsmedewerker Paulien Middelkoop veel oplevert.

Het begon allemaal met de constatering dat de school leerlingen in huis had, die ze niet goed kon helpen, ook niet in de reboundvoorziening. Kloosterman: “We stelden vast dat deze leerlingen, meestal met een diagnose, gebaat waren bij speciaal onderwijs. Maar tegelijkertijd realiseerden we ons: we willen deze leerlingen niet wegsturen, omdat zij in onze visie zo gewoon mogelijk onderwijs moeten kunnen volgen, vanuit een Bijbels vertrekpunt. Ze wonen straks in de samenleving ook niet in een aparte straat of buurt. Zo ontstond het idee om te zoeken naar mogelijkheden om als reformatorische vo-school vso aan te bieden. Het is ons ideaal om zoveel mogelijk verschillende leerlingen goed onderwijs te geven waarmee we hen toerusten en vormen om als christen hun plaats in deze samenleving in te nemen. Dat geldt voor jongeren met en zonder diagnose.”

EXPERIMENTEERSTATUS

Het werd een lange zoektocht, met veel hobbels, wegversperringen en omleidingen. Jarenlang duurde het voordat de huidige constructie een feit

was: midden in het gebouw van de Fruytier, waar praktijkonderwijs tot en met gymnasium wordt aangeboden, bevindt zich een vso-nevenvestiging van de Obadjaschool in Zwolle (cluster 4).

“Dat het zo lang heeft geduurd, had te maken met de wet- en regelgeving”, vertelt Kloosterman. “Want wat wij wilden, een vo-vso-school worden, past niet in de regels. En dat is kenmerkend geweest voor het hele proces. Vo en vso moeten gescheiden blijven, onder meer omdat de inspectie moet kunnen controleren of gelden doelmatig worden besteed. Ik heb daar wel begrip voor, maar het maakt dat we ons ideaal – integratie van vo en vso – niet helemaal kunnen verwezenlijken, al komen we daar in deze vorm een heel eind mee. Maar het feit dat het vso een ‘aparte’ school moet zijn, met een eigen bestuur, maar ook bijvoorbeeld een eigen ingang, wringt wel enigszins met ons ideaal. Het vraagt om voortdurende creativiteit.”

Hoewel de wet- en regelgeving niet meehielp, waren het ministerie en de inspectie wel bereid om met de Fruytier mee te denken. De school kreeg een experimenteerstatus, zodat ze kon onderzoeken op welke manier ze haar ideaal zo dicht mogelijk kan benaderen. Uiteindelijk bleek deze constructie de meest haalbare: een nevenvestiging van een bestaande school binnen de muren van de Fruytier.

SYMBIOSELESSEN

En dat geeft volop mogelijkheden om de cluster 4-leerlingen zo gewoon mogelijk onderwijs te laten volgen, zo is inmiddels duidelijk. Zij kunnen, als ze eraan toe zijn, zogenoemde ‘symbioselessen’ volgen in de reguliere afdelingen van de Fruytier. De Commissie voor de Begeleiding draagt zorg voor een zorgvuldige plaatsing van leerlingen in reguliere lessen. Kloosterman: “Zo kunnen deze leerlingen gebruikmaken van de organisatie en de faciliteiten van de reguliere vo-school om hun talenten optimaal te ontplooiën. Ze kunnen de opleiding volgen die ze willen en aankunnen, van praktijkonderwijs tot gymnasium. Dat is de kracht van dit concept, want vso-scholen zijn vaak te klein om al die onderwijstypen en faciliteiten aan te bieden.”

In de symbioselessen zitten de cluster 4-leerlingen dus bij reguliere leerlingen in de klas. “Dat vraagt natuurlijk wel wat van de leraren”, zegt Middelkoop. “Ook hier is het uitgangspunt: zo gewoon mogelijk. We vragen van de docenten om niet teveel aan te passen. Afspraak is ook dat ze bij problemen niet zelf actie ondernemen, maar direct contact opnemen met de mentor van de cluster 4-leerling. Omdat alles in hetzelfde gebouw zit, zijn de lijnen kort en gaat dat heel gemakkelijk.”

Die korte lijnen komen ook van pas wanneer een leerling vastloopt in het regulier onderwijs en naar cluster 4 wordt verwezen of andersom, vertelt Middelkoop. “Doordat we in hetzelfde gebouw zitten en elkaar allemaal goed kennen, kunnen we,

in afwachting van de toelaatbaarheidsverklaring, vanuit de bestaande zorgstructuur gemakkelijk en snel een tussenoplossing bedenken om de overgang voor de leerling te vergemakkelijken. Dat werkt heel goed. Een warmere overdracht is niet mogelijk!”

HELPDESKMEDEWERKER

De uitstroomcijfers en de examenresultaten laten zien dat de constructie vruchten afwerpt. De cluster 4-leerlingen komen bijna allemaal goed terecht en 95% zit twee jaar na uitstroom nog steeds op dezelfde plek. “Het was een mooie ervaring dat ik onlangs bij toeval een oud-leerling aan de lijn kreeg, toen ik de helpdesk van mijn provider belde”, vertelt Kloosterman. “Hij vertelde dat hij op onze school heel goed heeft geleerd om zelfstandig te werken en zijn werk te plannen, waardoor hij in het mbo goed kon meekomen. Dit is natuurlijk maar één voorbeeld, maar we zien in toenemende mate dat deze aanpak voor veel leerlingen werkt.”

Kloosterman is ervan overtuigd dat het succes onder meer is te danken aan het feit dat de school gebruik kan maken van de mogelijkheden die de vso-wetgeving biedt. Zo kunnen leerlingen in elk schooltype veel stage lopen, ze kunnen het examen over meerdere jaren verdelen en ze kunnen langer doen over het schooltraject, of het nu gaat om vmbo, havo of vwo. Ook is er meer tijd en expertise beschikbaar voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. “Het is nu eenmaal bij wet geregeld dat je deze mogelijkheden als

reguliere vo-school niet, of met heel veel moeite, kunt aanbieden. Maar voor deze groep leerlingen zijn dit wel hele essentiële dingen. Dus zo lang de wet is zoals die is, is dit een uitstekende constructie om cluster 4-leerlingen zo gewoon mogelijk optimale onderwijskansen te bieden.”

TIPS

- Realiseer je dat je moed, creativiteit en veel doorzettingsvermogen moet hebben als je dit wilt realiseren.
- Investeer in visievorming en draagvlak, zodat alle niveaus – bestuur, directie, team – op één lijn zitten. Je moet dan ‘als één man’ staan voor het gezamenlijke ideaal. Een goede en hechte samenwerking als team is belangrijk.
- Realiseer je dat je de mogelijkheden die de vso-wetgeving biedt, nodig hebt om dit tot een succes te maken: veel stagemogelijkheden, de mogelijkheid van een verlengd schooltraject, en getand examen kunnen doen.

MEER INFORMATIE

Paulien Middelkoop
MdK@jfs.nl

Jan Kloosterman
ktm@jfs.nl

LILIAN SNIJDERS

17.

OMGAAN MET DE DUBBEL BIJZONDERE LEERLING

Hoewel het een kleine groep is, houdt ambulante cluster 4-begeleider Lilian Snijders zich een groot deel van haar werktijd bezig met zogenoemde 'dubbel bijzondere leerlingen'. Zij werkt bij de AED in onder meer Leiden als specialist op het gebied van hoogbegaafdheid en komt als zodanig op scholen in meerdere samenwerkingsverbanden. We praten met haar over een specifieke groep hoogbegaafden: de dubbel bijzondere leerlingen.

Hoogbegaafd zijn kan op zich al lastig zijn op school, maar levert voor veel hoogbegaafde leerlingen geen zeer ernstige problemen op. Dat is wel het geval als de leerling daarnaast een ontwikkelings- of leerprobleem heeft, bijvoorbeeld adhd, een autismespectrumstoornis of dyslexie. "Als gevolg van hun hoogbegaafdheid compenseren deze dubbel bijzondere leerlingen het ontwikkelingsprobleem", vertelt Snijders. "Ze 'verzachten' als het ware de kenmerken van dat probleem, waardoor ze er aanvankelijk ogenschijnlijk weinig last van hebben. Maar vroeg of laat lopen zij vast."

LEREN LEREN

Zeker op de basisschool hebben dubbel bijzondere leerlingen nog veel compenserende mogelijkheden, waardoor de ernst van de ontwikkelingsproblematiek zich vaak niet of slechts beperkt manifesteert. Ze beheersen de leerstof snel en hebben goede toetsscores. "Maar," legt

Snijders uit, "doordat ze weinig of niet hoeven te oefenen en te trainen, worden ze niet vaardig in het automatiseren van kennis en vaardigheden. Vaak lopen ze daarop vast in het voortgezet onderwijs, omdat daar in toenemende mate een beroep wordt gedaan op metacognitieve vaardigheden. Uit onderzoek blijkt ook dat hoogbegaafden metacognitieve vaardigheden aanmerkelijk minder goed beheersen dan gemiddeld begaafde mensen. Ze hebben niet leren leren. We zien in het voortgezet onderwijs dan ook meer dubbel bijzondere leerlingen die vastlopen dan in het basisonderwijs, waar ze nog niet als zodanig zijn opgevangen."

Het dubbel bijzonder zijn kan op school tot allerlei problemen leiden: gedragsproblemen, sociaal-emotionele problemen, planning- en organisatieproblemen en prestatieproblemen. "Onderpresteren komt heel veel voor", vertelt Snijders. "Doordat de potentie van de leerling niet wordt gezien, is het risico groot dat hij steeds verder afzakt naar een lager niveau. Ik heb leerlingen met een heel hoog IQ zien stranden in het vmbo-b."

HANDELINGSGERICHT

Snijders wordt ingeschakeld als het de begeleiders op de school niet lukt om de leerling verder te helpen. Zij werkt volgens de cyclus van handelingsgericht werken – waarnemen, begrijpen, plannen, realiseren – en betreft daarbij altijd de leerling en de drie belangrijkste partijen: de ouders, de school en de peers. "De

eerste handelingsgerichte fase – waarnemen – is heel belangrijk”, zegt Snijders. “We brengen de psychologische basisbehoeften autonomie, competentie en relatie zeer nauwkeurig in kaart, want als een leerling bijvoorbeeld vastloopt op het gebied van competentie, heeft dat ook invloed op de relaties en op zijn autonomie.”

Ook de fase ‘begrijpen’ krijgt veel aandacht, vertelt Snijders. “Vaak wordt die fase overgeslagen en gaat men na het in kaart brengen van de problematiek direct over op ‘plannen’. Het is echter van essentieel belang dat je signalen goed analyseert en dat je nauwkeurig onderzoekt welke behoeften de leerling heeft, bijvoorbeeld als het gaat om het materiaal, de instructie, de medeleerlingen en de ouders.”

Snijders maakt in de begeleiding van deze leerlingen gebruik van de op handelingsgericht werken gebaseerde materialen van het Informatiepunt Onderwijs en Talentontwikkeling (SLO). Snijders: “Deze materialen – de AED was betrokken bij de ontwikkeling van één van de tools ‘dubbel bijzonder’ – geven veel inzicht en roepen veel herkenning op bij leerlingen en ouders. Ik vind het belangrijk om in het veld zoveel mogelijk dezelfde materialen te gebruiken, zodat we deze problematiek in het onderwijs zoveel mogelijk eenduidig aanpakken.”

REGULIERE SETTING

Vanzelfsprekend speelt de leraar bij die aanpak een belangrijke rol; hij moet ervoor zorgen dat

de leerling zich in de klas competent en veilig voelt. Hoe dat moet verschilt per leerling, vertelt Snijders. “Leraren moeten voor deze individuele leerling dus iets specifiek doen of laten. Omdat docenten in het voortgezet onderwijs met heel veel leerlingen te maken hebben, is dat best veel gevraagd. Maar het is wel noodzakelijk. Daarom informeer ik mentoren en docenten goed over de behoeften van de leerling en soms richt ik mijn begeleiding ook heel expliciet op de docent.”

Maar Snijders is zich ervan bewust dat de begeleidingsmogelijkheden in de setting van de reguliere vo-school beperkt zijn. De school kan niet altijd alles bieden wat de leerling nodig heeft, bijvoorbeeld omdat daarvoor de kennis en de tijd ontbreken. “Dan ga ik één op één met de leerling aan de slag en bespreek ik met de docenten wat haalbaar is in de klas. Het is heel belangrijk om dat ook goed af te stemmen met de ouders, zodat zij precies weten welke ondersteuning er in de reguliere setting haalbaar is en wat zij kunnen verwachten van de school. Daarmee voorkom je dat ouders teleurgesteld of boos bij de school aankloppen.”

GEZIEN WORDEN

Naast de individuele ondersteuning en coaching van leraren die te maken hebben met dubbel bijzondere leerlingen, verzorgt Snijders workshops, scholingen en trainingen. “Het is bijvoorbeeld belangrijk dat docenten meer kennis verwerven over hoogbegaafdheid. Er leven veel onjuiste

aannames, bijvoorbeeld dat hoogbegaafde leerlingen ‘alles kunnen’ en ‘sociaal onhandig zijn’. Als leraren dat beeld hebben, hebben zij verkeerde verwachtingen, waardoor het risico bestaat dat de leerling vastloopt.”

Voor alle dubbel bijzondere leerlingen is het van groot belang dat zij gezien worden, stelt Snijders. “Dat geldt natuurlijk voor alle leerlingen, maar omdat deze leerlingen zich ‘anders’ voelen én er graag bij willen horen, is het voor hen extra belangrijk. Docenten kunnen het verschil maken als ze de drie factoren die hen tot een goede docent maken – de relatie, de didactiek en de organisatie – laten aansluiten op de drie basisbehoeften van de leerling: relatie, competentie en autonomie. Streven is dus dat de drie basisvaardigheden van docenten aansluiten bij de drie basisbehoeften van de leerling. Het is essentieel dat scholen hun docenten faciliteren om zich op dit gebied te professionaliseren. Maar ook dat de school gebruikmaakt van die expertise, bijvoorbeeld door deze leraren te stimuleren om de opgedane kennis te delen met collega’s.”

TIPS

- Schakel specialistische hulp in als het nodig is. Blijf niet te lang aanmodderen.
- Werk volgens de handelingsgerichte cyclus.
- Stel de leerling centraal en werk altijd vanuit de driehoek ouders – school – peers.
- Maak de leerling eigenaar van zijn traject.

MEER INFORMATIE

Lilian Snijders

l.snijders@aed-leiden.nl

TOM KOCKELKORN, PEGGY VAN OIJEN EN RON MENNEN

18.

ACTIE: AAN TAFEL

Als je op school zit, kun je niet thuis zitten. Toch zijn er leerlingen in Nederland die dat doen. Roermond, toch een middelgrote gemeente, draagt aan dat aantal maar minimaal bij: een stuk of vier, vijf jongeren zitten thuis. En over een jaar misschien nog maar één, of helemaal niemand meer. Dat komt doordat ze in Roermond iets op thuiszitten gevonden hebben: de Actietafel.

Nog niet zo heel lang geleden waren er in de gemeente Roermond zo'n veertig thuiszitters: leerplichtige leerlingen die om een of andere reden langdurig ongeoorloofd niet naar school gingen, of zelfs niet eens op een school ingeschreven stonden. Peggy van Oijen (gecertificeerd professional van Bureau Jeugdzorg Limburg), Tom Kockelkorn (docent en intern begeleider van ROC Gilde Opleidingen) en Ron Mennen (zorgcoördinator VSO de Ortolaan) herinneren zich die tijd nog levendig. Mennen: "Een groep van ongeveer tien jeugdigen kwam zo'n vijf jaar geleden vanuit een gesloten setting, een jeugdgevangenis, weer terug naar het Roermondse. Die jongens moesten weer naar school, maar alle scholen zaten vol of wilden ze niet terugnemen, omdat ze nu een zware rugzak hadden. Deze jongeren zorgden voor zo veel overlast en criminaliteit, dat overal alle alarmbellen afgingen."

Kockelkorn: "De signalen kwamen nu, behalve van het wijkteam, de jeugdzorg, het vso en het regulier onderwijs, ook uit de politiek. Met de wethouder als voorvechter, wilden alle

organisaties meewerken om het probleem aan te pakken." De Actietafel was geboren.

NAMEN EN RUGNUMMERS

Aanvankelijk zaten de bestuurders van de organisaties met elkaar aan tafel, maar zij stonden hun plaats al vrij snel af aan hun collega's van de werkvloer. Van Oijen: "Het gaat immers toch vooral om namen en rugnummers. Toen hebben ze ons naar voren schoven, en de boel goed afgekaderd: alle werkers aan de Actietafel hebben mandaat om beslissingen te nemen."

Namen en rugnummers wil ook zeggen: intensief casusoverleg over elke thuiszitter. "We hebben een eigen computersysteem laten maken, een digitaal volgsysteem", vertelt Van Oijen. "Alle partners hebben daaraan meebetaald, iedereen kan gegevens raadplegen en er nieuwe gegevens in plaatsen." De privacy is goed afgedekt: met iedere jongere en zijn ouders zijn afspraken gemaakt. Als er geen toestemming wordt gegeven om gegevens uit te wisselen, blijft de casus anoniem. Mennen: "Maar dat hebben we eerlijk gezegd nooit bij de hand gehad."

Bestond de Actietafel aanvankelijk uit een handjevol diehards van het eerste uur, inmiddels is het aantal deelnemers uitgedijd tot meer dan een dozijn: vertegenwoordigers van vso, mbo, vo, pro, Jeugdzorg, Centrum Jeugd en Gezin, de gemeente. Per bespreekgeval wordt vastgesteld wie de

regievoerder is, afschuiven is er niet meer bij. En afspraak is afspraak: wordt die niet nagekomen, dan wordt de nalatige partij ter verantwoording geroepen. Daarin speelt de voorzitter, geleverd door Gedragswerk, een belangrijke rol: hij is neutraal, behoort tot geen van de deelnemende partijen, en weet de verantwoordelijkheden precies daar te leggen waar ze horen.

ZIEK OF STOUT?

Er zijn verschillende redenen voor thuiszitten. Uit detentie komen is echt een uitzondering, het merendeel van de thuiszitters zit braaf thuis en veroorzaakt geen overlast. Ziekte kan een oorzaak zijn, maar de zieke moet dan wel met goede papieren komen, vertelt Van Oijen. “Wij vragen ons altijd af: is-ie ziek of is-ie stout? Nou, meestal is-ie onder het mom van ziek stout.”

Mennen: “Vroeger was het: deze leerling is ziek, de school kan zijn handen ervan aftrekken. Dat is nu niet meer zo: zolang een leerling bij wijze van spreken niet in coma ligt, kan hij met school bezig zijn.”

“Ook van zwangere leerlingen wordt niet langer zonder meer geaccepteerd dat ze thuiszitten”, vult Kockelkorn aan. “Via de Actietafel moet alles eerst afgecheckt zijn: is het meisje bij een arts geweest? Blijkt ze inderdaad echt niet naar school te kunnen?” Van Oijen: “De vrijblijvendheid is weg. Desnoods rammel je iemand uit bed!”

Mennen: “Een groot verschil met vroeger is, dat je er vaak pas heel laat in overleggen achter kwam: o, zijn jullie óók met die leerling bezig? Sinds de Actietafel weten we van meet af aan over wie het gaat, en wat er met hem of haar aan de hand is. Dat lijkt heel logisch, en het ís ook logisch, maar krijg het maar eens voor elkaar, met al die partijen die allemaal hun eigen belangen hebben. Ze moeten de uitdaging zien om, door gezamenlijk op te trekken, kansen te bieden aan de meest moeilijke doelgroepen.”

PARTICIPATIETAFEL

In nog geen vijf jaar tijd heeft de Actietafel het aantal thuiszitters in ‘het Roermondse’ met 90% weten terug te dringen. Dat is natuurlijk een geweldig resultaat. “Maar we mogen niet op onze lauweren rusten”, zegt Mennen. “Voor de leerplichtige leerling hebben we het nu voor elkaar, maar er zijn er ook een heleboel leerlingen die klaar zijn met leren en die ook geen daginvulling hebben. Vandaar dat we de Actietafel hebben uitgebreid met de Participatietafel, speciaal voor kwetsbare jongeren die na hun schooltijd niet aan de bak komen. We begeleiden jongeren dus ook in de overstap van school naar werk, maar dan zit de taak van het onderwijs erop: daarna is de gemeente echt de enige regievoerder.”

Maar daarmee is de koek in Roermond nog niet op: ook het primair onderwijs schuift sinds kort aan tafel aan. Die hebben immers ook

thuiszitters, zij het op bescheiden schaal. Het zijn allemaal extra opbrengsten van een project waar de ‘crème de la crème du crime’ van de Roermondse jeugd in feite de stoot toe gegeven heeft. Mennen: “Paradoxaal genoeg mogen we die jongeren daar dus erg dankbaar voor zijn!”

TIPS

- Zorg dat je inziet dat je een gezamenlijk probleem hebt en dat de bestuurders dat ook vinden.
- Stel een neutrale voorzitter aan.
- Zorg voor namen en rugnummers: noem het beestje bij zijn naam, en ga uit van wat een jongere nodig heeft.

MEER INFORMATIE

Peggy van Oijen

peggy.van.oijen@bzlimburg.nl

Tom Kockelkorn

t.kockelkorn@rocgilde.nl

Ron Mennen

ron.mennen@aloysiusstichting.nl

BIANCA HOEKSTRA EN LISET VISSER

19.

PASSENDER ONDERWIJS BESTAAT NIET

De Spinaker, een vso cluster 4-school in Alkmaar, heeft zogenoemde 'kliniekgroepen' voor jongeren die tijdelijk zijn opgenomen in jeugdpsychiatrisch centrum Triversum. Teamleider Liset Visser en ondersteuningscoördinator Bianca Hoekstra vertellen erover. "Vaak zien we dat onderwijs en behandeling elkaar versterken."

De Spinaker is de 'naaste buur' van het centrum voor kinder- en jeugdpsychiatrie Triversum. Deze fysieke nabijheid maakt samenwerken natuurlijk gemakkelijker, maar nieuw is het niet: de samenwerking tussen deze organisaties bestaat net zo lang als de school: meer dan twintig jaar.

TEL DATUM

Jongeren tussen 12 en 18 jaar die bij Triversum zijn opgenomen, kunnen onderwijs volgen op De Spinaker. Dat gebeurt in de zogenoemde 'kliniekgroepen', waar ze gedurende hun opname een passend onderwijsaanbod krijgen. Hoe lang jongeren in de kliniekgroep zitten, is afhankelijk van hun verblijfsduur in Triversum. Zo is er een afdeling waar jongeren maximaal tien weken verblijven en zijn er afdelingen waar ze negen maanden worden opgenomen. Jongeren die langdurig bij Triversum wonen, zitten in de reguliere vso-klassen van De Spinaker. Op dit moment zijn dat er tien.

In de kliniekgroepen zitten momenteel dertig leerlingen. Hoeveel jongeren een plaats kunnen krijgen in een kliniekgroep, hangt af van het aantal leerlingen op de teldatum (1 oktober). Daar wordt de bekostiging op gebaseerd. "Omdat we op 1 oktober dertig kliniekgroep leerlingen hadden, kunnen we dit schooljaar maximaal dertig leerlingen plaatsen", vertelt Hoekstra. "We hebben dit zo afgesproken met het samenwerkingsverband. Nadeel van deze constructie is dat we nooit van tevoren weten op welke financiering we kunnen rekenen en hoeveel fte we moeten inzetten. We weten van tevoren immers niet hoeveel leerlingen er op de teldatum zijn. Dat aantal fluctueert namelijk behoorlijk. Dat is lastig. Daar komt bij dat we te maken hebben met leerlingen uit allerlei regio's, dus ook met verschillende samenwerkingsverbanden, met soms een verschillend beleid. Dit alles brengt nogal wat onzekerheid met zich mee in de voorwaardelijke sfeer."

TERUG NAAR SCHOOL

Toch lukt het – volgens Hoekstra en Visser voorál dankzij de deskundigheid van de docenten – om de jongeren in de kliniekgroepen een passend onderwijsaanbod te geven. Omdat de leerlingen verschillen in leeftijd, niveau, onderwijsachtergrond en belastbaarheid, ziet dat aanbod er voor iedere jongere weer anders uit. Visser: "De ene jongere komt een paar uur per dag naar school, de ander de volle week,

de een werkt toe naar het vwo-staatexamen Nederlands, de ander volgt verschillende lessen op vmbo-niveau, en een volgende loopt stage op onze so-afdeling. Er zijn ook jongeren die lang, soms jaren, niet naar school zijn geweest. Dan bouwen we het in heel kleine stapjes op. Iedere jongere heeft zijn eigen doelen en volgt zijn eigen programma, en we zoeken constant wat er binnen deze setting maximaal haalbaar is. Passender onderwijs bestaat niet.”

Met dit maatwerk wordt er voor alle jongeren hetzelfde doel nagestreefd, namelijk dat ze na de kliniegroep teruggaan naar hun eigen school, en hun onderwijsloopbaan weer oppakken en vervolgen. Daarom werken de jongeren in de kliniegroep zoveel mogelijk verder aan het onderwijsprogramma dat ze volgden op de school van herkomst. “Dat vereist een goede samenwerking met deze scholen”, vertelt Visser. “De school van herkomst moet de schoolboeken, programma’s en zo nodig toetsen aanleveren. Daarnaast is het belangrijk om gedurende de hele periode contact te houden met de school van herkomst, bijvoorbeeld met de mentor. Om een succesvolle terugkeer te bewerkstelligen, is het heel belangrijk dat er een lijntje blijft bestaan tussen de leerling en de school van herkomst.”

MELDEN

Vaak gaat dat goed, maar helaas niet altijd. Zo komt het voor dat de school van herkomst

de leerling niet wil terugnemen, omdat er te veel problemen zijn geweest. Visser: “Als we voorzien dat de terugkeer naar de school van herkomst problemen gaat opleveren, dan melden we dat op voorhand bij het betreffende samenwerkingsverband en bij leerplicht. Wij kunnen die leerlingen niet hier op school houden, maar we willen voorkomen dat zij thuis komen te zitten.”

Ongeveer de helft van de leerlingen keert na de kliniegroep terug naar de school van herkomst. Er zijn ook leerlingen voor wie terugkeer naar een reguliere school niet haalbaar is vanwege de ernst van de problematiek. Zij gaan na Triversum naar de volwassenpsychiatrie of een andere behandelsetting.

WE ZIJN EEN SCHOOL

Naast samenwerking met de scholen van herkomst, is natuurlijk de samenwerking met Triversum van groot belang. Er is regelmatig, in sommige gevallen dagelijks, overleg met de sociotherapeuten van de jongeren. En als het op school even niet goed gaat, dan kan de jongere gemakkelijk terug naar de kliniek, die immers naast de school staat.

Er worden met de jongere en zijn sociotherapeut afspraken gemaakt over zijn onderwijsactiviteiten, de aanpak en wat er op school van de jongere wordt verwacht.

“Dat is heel belangrijk,” zegt Hoekstra, “niet alleen omdat je deze jongeren een duidelijke structuur moet bieden, maar ook omdat een behandelsetting iets anders is dan een onderwijssetting. Wij zijn een school. Onze docenten geven deze leerlingen ontzettend veel begeleiding en zorg, maar dit is en blijft een onderwijssetting. Dus leerlingen moeten bijvoorbeeld op tijd zijn, zich houden aan bepaalde regels en aan hun rooster. Dat klinkt misschien logisch, maar dat is vaak best lastig, ook omdat deze leerlingen vaak erg ziek zijn en van heel ver moeten komen.”

Daarom helpt het deze jongeren als de afspraken glashelder zijn en als de begeleiding op school en bij Triversum goed op elkaar zijn afgestemd. Visser: “Als dat het geval is, dan zien we vaak dat de deelname aan het onderwijs ondersteunend is aan de behandeling, en andersom ook. Dus dat onderwijs en behandeling elkaar versterken.”

TIPS

- Zorg ervoor dat leerplichtige jongeren die in een behandelingssetting worden opgenomen, onderwijs blijven volgen. Straal uit: het is normaal dat je naar school gaat.
- Werk eraan dat de jongeren na de opname teruggaan naar de school van herkomst of naar een andere school. Voorkom dat ze na de opname thuis komen te zitten.
- Reserveer als samenwerkingsverband extra middelen voor deze relatief kleine groep. Het kost veel tijd en inspanning om deze groep een gedegen aanbod te kunnen doen.

MEER INFORMATIE

Liset Visser

lgb.visser@ronduitonderwijs.nl

Bianca Hoekstra

b.hoekstra@ronduitonderwijs.nl

DOOR FABER EN TAMARA BOSMANS

20.

DE LEERKRACHT ALS AMBULANT BEGELEIDER

Het klinkt zo makkelijk: als een leerling op de ene school geen passend onderwijsaanbod krijgt, dan kan hij bij een andere school terecht. De praktijk is weerbarstiger, zeker als het om een leerling gaat die bekend staat als een 'moeilijk geval'. Zorg dan maar eens voor een 'dekkend ondersteuningsnetwerk'. In Rotterdam hebben ze dat voor elkaar gekregen. Door Faber van samenwerkingsverband PPO: 'Alles is met elkaar verweven.'

Als Door Faber al haar taken en functies op één visitekaartje kwijt zou moeten, dan zouden de lettertjes te klein worden – of het kaartje te groot. Al meer dan een kwart eeuw is zij als directeur van drie scholen voor speciaal basisonderwijs in dienst van BOOR, de bestuurskoepel voor openbaar onderwijs in Rotterdam. Maar na de introductie van de Wet passend onderwijs is zij ook voorzitter van de stuurgroep van het samenwerkingsverband Passend Primair Onderwijs (PPO), procesleider Passend Onderwijs PPO en interim-regiomanager PPO. Alles in Rotterdam, een stad waar je flink de mouwen moet opstropen om te zorgen dat alles goed loopt. Faber: "Dat geldt zeker voor het uitvoeren van de maatschappelijke opdracht om thuisnabij onderwijs en een dekkend ondersteuningsnetwerk te realiseren." Vanuit die opdracht ging Faber – Latijn voor 'smid' – aan de slag in de wijk van haar school: Ommoord. Eerste doel: een eenheid smeden.

DE WAARDE VAN WEERSTAND

In Ommoord staan elf scholen voor primair onderwijs: zeven voor basisonderwijs, twee voor speciaal basisonderwijs en twee voor speciaal onderwijs, waarvan één cluster 3-school. Vijf verschillende besturen zwaaien daar de scepter over. Faber: "Op papier is het een dekkend geheel voor de wijk, maar het was nog niet werkbaar. Het gaat te ver om te zeggen dat alles langs elkaar heen werkte, maar elke school opereerde wel tamelijk geïsoleerd. We hebben een pilot in het leven geroepen die ervoor moest zorgen dat de krachten gebundeld werden."

De eerste horde die genomen moest worden, was het doorbreken van het isolement van de scholen: "In het onderwijs is van oudsher sprake van domeinafbakening, op bestuurs- en directieniveau, maar ook in de school zelf, in de klas. Waar we naartoe moesten, was: delen met elkaar wat je weet, wat je kunt, wat je in huis hebt. Elke school heeft een schoolondersteuningsprofiel. Zorg kun je met elkaar delen. Maar om dat echt te doen, is voor scholen vaak een brug te ver. Dat doorbreek je niet zomaar."

MAAN EN MO

In Ommoord is dat toch gelukt, dankzij een uitgekende strategie. Faber: "We hebben goed de tijd genomen om elkaar echt te leren

kennen. Daarvoor hebben we twee bestaande casussen bij de kop genomen van kinderen, één uit het speciaal basisonderwijs en één uit het speciaal onderwijs – laten we ze ‘Maan’ en ‘Mo’ noemen. Volgens de twee scholen waar deze leerlingen op zaten, waren ze allebei rijp voor terugplaatsing op een reguliere school. Maar hoe denken die scholen erover?”

Faber kreeg zo een goed beeld van hoe de verschillende scholen erin stonden, van hun bereidwilligheid of juist hun bedenkingen. “Je geeft allemaal altijd graag een ambitie aan. Maar als je eerlijk zegt wat je niet kunt, dan zeg je eigenlijk: ‘Dit is mijn grens aan zorg bieden; ik ben niet competent genoeg’, of in het jargon: ‘Ik voel me handelingsverlegen’. Dat geef je liever niet toe.”

Een jaar lang kwamen de elf scholen eens per maand bij elkaar. Toen was het onderlinge vertrouwen er en durfden ze zich kwetsbaar op te stellen. Ook bleek toen dat leerkrachten in het regulier basisonderwijs vaak onvoldoende kennis en zelfvertrouwen hebben om adequaat in te spelen op kinderen die ‘heftig externaliserend probleemgedrag’ vertonen, en dat scholen daarom huiverig zijn om ‘Maans en Mo’s’ op te nemen. Faber: “Het gaat dan bijvoorbeeld om kinderen die boos zijn, die slaan, schoppen en schreeuwen. Het ontbreekt op die scholen vooral aan kennis over preventie: voorkomen dat een kind zo doet. Daar zit veel aan vast: signaleren, kennis bij

mensen, het schoolklimaat, alle finesses van onderwijsondersteuning en basisondersteuning.”

ΔB-PLUS-ARRANGEMENT

Om de lacunes in de basisondersteuning op te vullen, bedachten Faber en de haren een oplossing: “We gingen bij elkaar in de keuken kijken, in de vorm van een audit, kijkend door de bril van het speciaal onderwijs. Iemand van de onderzochte school liep daarbij mee, om te zorgen voor borging en eigenaarschap. Maar we wilden ook de basisondersteuning op de scholen versterken door de leerkrachten vaardiger te laten worden, meer kennis te laten krijgen. Dat hebben we geregeld: van elke reguliere school heeft één leraar vorig jaar gedurende twaalf weken twee dagen per week meegedraaid in het speciaal onderwijs. Anderhalve dag praktijk, een halve dag theorie: een bij het lerarenregister geaccrediteerde opleiding. We hebben uiteraard voor vervanging op hun eigen school gezorgd. Iemand die zo’n opleiding heeft gedaan, is meteen een expert op zijn school. Van die experts hebben we nu één lichting afgeleverd. De tweede lichting is nu bezig, iedereen wil die opleiding nu dolgraag volgen.”

Niet alleen zijn de aldus toegeruste leerkrachten een vraagbaak voor hun collega’s, ze staan zelf ook met veel meer zelfvertrouwen voor de klas. Faber: “Je zorgt op deze manier voor een vorm van ambulante

begeleiding voor gedrag, het is een mooi voorbeeld van een AB-plus-arrangement.” Extra mooi omdat de scholen nu onderling de weg weten en in voorkomende gevallen te rade kunnen gaan bij elkaar. Faber: “En omdat het PPO er ook aan gekoppeld is, kan dat ook nog interventies inzetten, mocht dat nodig zijn. Alles is met elkaar verweven. Maar het allerbelangrijkste is dat die opgeleide leerkrachten trots uitdragen, zich competentier voelen, hun werk beter doen. En dat heeft impact op de rest van het team. En dat is het dekkende; dat je elkaar weet te vinden. Dat de deuren open staan.”

TIPS

- Beloon scholen met financiële en praktische ondersteuning en beloon leerkrachten die investeren in een opleiding met een diploma. Zorg dus voor officiële accreditatie van opleidingen, of andere tools die je bedenkt.
- Zorg ervoor dat de school bij elke tool die je bedenkt altijd zelf eigenaar blijft.
- Elke school heeft een andere beginsituatie, een andere cultuur, andere gewoontes. Neem daarom heel goed de tijd om elkaar te leren kennen.

MEER INFORMATIE

Door Faber

d.faber@pporotterdam.nl

MARK DEES EN MAARTJE KRÜSE

21.

“IK RAAD IEDEREEN AAN OM DIT OOK TE DOEN”

Alle v(s)o-scholen van samenwerkingsverband Gelderse Vallei – totaal 11 locaties – worden de komende jaren gevisiteerd door steeds wisselende visitatieteams. Dat is besloten op basis van twee succesvolle proefvisitaties, onder andere bij vmbo/mbo Aeres in Ede. Mark Dees, directeur van deze school, en Maartje Krüse, directeur van het samenwerkingsverband, vertellen over de bevindingen van deze pilot.

De visitaties richten zich op passend onderwijs, een thema dat op alle scholen leeft en waar scholen allemaal in meer of mindere mate mee worstelen. Of in visitatietermen: een thema waarover elke school wel ontwikkelvragen heeft. Elke gevisiteerde school formuleert een ontwikkelingsvraag die centraal staat tijdens de visitatie. Krüse en Dees benadrukken dan ook dat het gaat om een *ontwikkelingsgerichte* visitatie en dus niet om een beoordeling.

MAXIMAAL LEREN

Dees was enthousiast toen hij hoorde over het plan om visitaties te gaan organiseren en gaf zijn school meteen op voor een proefvisitatie. “We hebben in ons samenwerkingsverband een directeurencollectief, waar veel zaken worden besproken. Omdat het gaat om passend onderwijs, is dat gesprek niet vrijblijvend. Ik merk echter regelmatig dat we elkaar als scholen niet zo heel goed kennen,

terwijl dat wél heel belangrijk is als het om leerlingenzorg gaat. Daarom ben ik blij met de visitaties. We leren elkaar beter kennen en we kunnen op een goede, gestructureerde manier met elkaar in gesprek gaan.”

Het begon met een training voor mensen die zitting willen nemen in een visitatieteam. Zo’n 25 medewerkers van verschillende scholen en met verschillende functies gaven zich op. Krüse: “We hebben het draaiboek van een visitatiedag doorgenomen en veel vaardigheden geoefend, bijvoorbeeld observeren, gesprekstechnieken en feedback geven. Omdat we maximaal van elkaar willen leren, hebben wij ervoor gekozen om wisselende visitatieteams samen te stellen met mensen van verschillende scholen en met verschillende functies: een directeur, een teamleider, een zorgcoördinator en een docent. Ik zit zelf altijd in de visitatiecommissie, omdat ik het belangrijk vind dat ik als directeur van het samenwerkingsverband een totaalbeeld krijg; met het oog op een dekkend aanbod, maar ook voor de continuïteit.”

DOORSLAAN

De school die wordt gevisiteerd vult ter voorbereiding de zogenoemde ‘ondersteuningsscan’ in, die inzicht geeft in hoe de organisatie ervoor staat op het gebied van passend onderwijs. Het is belangrijk dat de scan door verschillende groepen binnen de school

wordt ingevuld, benadrukt Krüse. “Dan komen mogelijke verschillen naar voren, en dat zijn belangrijke aanknopingspunten voor het gesprek. Hoe komt het bijvoorbeeld dat docenten op een vraag heel anders scoren dan de directie? Het gaat bij de scan zeker niet om ‘goed’ of ‘fout’; het gaat erom dat het instrument handvatten geeft voor het gesprek dat moet worden gevoerd.”

Ook kan de scan de school helpen om de ontwikkelingsvraag te formuleren of aan te scherpen. Dees: “Onze ontwikkelingsvraag was: is onze visie op ondersteuning duidelijk voor docenten en wordt deze visie door hen gedragen en uitgedragen? Daar is tijdens de visitatie stevig op doorgevraagd en dat was best spannend. Want als dat niet het geval is, dan is er werk aan de winkel.”

Maar gelukkig bleek uit de rapportage aan het eind van de dag dat de docenten de visie op ondersteuning goed kennen en onderschrijven, en dat zij hun best doen om deze in de praktijk te brengen. Soms zelf iets teveel, zo vond de visitatiecommissie. “Dat was een aandachtspunt”, vertelt Dees. “De visitatiecommissie zag dat docenten soms doorslaan in hun ondersteuning aan leerlingen, en dat dat ten koste kan gaan van het onderwijs. Dat is een belangrijke uitkomst, en een belangrijk gesprek. Er kwamen in het eindgesprek trouwens ook zaken naar voren die niets met passend onderwijs te maken hebben, maar die de visitatiecommissie gewoon waren overgegaan. Dat was een mooie bijvangst.”

STOEIEN

Dees ziet in zijn school nog een andere opbrengst van de visitatie. “Wat ik zo mooi vind, is dat hiermee de samenwerking van scholen binnen de regio meer is gaan leven bij docenten. Je brengt dat als het ware de school in, waardoor docenten het gesprek over passend onderwijs met elkaar gaan voeren. Dat is heel waardevol, omdat passend onderwijs bij heel wat docenten toch wat moeilijk ligt: het is immers een bezuinigingsoperatie én het gaat over een van de moeilijkste aspecten van hun werk. Daar stoeien veel docenten mee. En als je dan ook nog het idee hebt dat je dat in je eentje moet doen... Daarom is het zo belangrijk dat het samenwerkingsverband op deze manier de school in is gebracht. Ik zie dat als een grote winst van de visitatie.”

De docenten van de school van Dees waren zeer positief over de visitatie. Ze hebben het als prettig ervaren dat relatieve buitenstaanders zo uitvoerig vroegen naar hun mening en ervaringen. Volgens Krüse speelt een goede voorbereiding daarbij een essentiële rol. “Het succes van de visitatie staat of valt met de voorbereiding. Zo is het belangrijk dat je de ondersteuningsscan breed laat invullen, dat je veel mensen betreft bij het formuleren van de ontwikkelingsvraag en dat je heel duidelijk maakt dat het niet om een beoordeling gaat. Als je onvoldoende aandacht besteedt aan de voorbereiding, of er alleen de schoolleiding bij betreft, bestaat het risico dat docenten de visitatie als bedreigend ervaren.”

GEWOON GEDAAN

Dees heeft de resultaten van de visitatie op zijn school gepresenteerd in het directeurencollectief, en dat zullen alle gevisiteerde scholen straks ook doen. “Dat is belangrijk,” vindt Krüse, “omdat het directeurencollectief mede het beleid bepaalt van het samenwerkingsverband. Om de juiste beleidskeuzes te maken, moeten we heel goed van elkaar weten waar we mee bezig zijn.”

“Ik verwacht dat het gesprek dat we daar voeren door de visitaties meer inhoud krijgt”, vult Dees aan. “Maar de belangrijkste opbrengst van deze pilot is dat we het gewoon een keer hebben gedaan. Je springt als eerste in het zwembad en je zegt tegen anderen: je bent er zo door hoor! Het is ontzettend leuk en leerzaam. Ik raad iedereen aan om dit ook te doen.”

TIPS

- Bereid de visitatie goed voor in de school en betrek daarbij verschillende geledingen. De voorbereiding bepaalt het succes van de visitatie.
- Doe dit niet alleen met de schoolleiding, maar breed, met alle geledingen.
- Benadruk dat het gaat om een ontwikkelingsgerichte visitatie, en niet om een beoordeling.

MEER INFORMATIE

Maartje Krüse

m.vanhelmond@swvgeldersevallei.nl

Mark Dees

m.dees@aeres.nl

www.steunpuntpassendonderwijs-vo.nl/cop

BIRGÜL ATAS EN MUSTAPHA IGOZOUL

22.

DE ROTTERDAMSE (VOOR)SCHOOL

Voorkomen is beter dan genezen. In onderwijsjargon vallen dan al snel de woorden 'vroegsignalering en preventie'. Wacht niet tot een kind met een ontwikkelingsstoornis naar de basisschool gaat, maar grijp in als het nog op de peuterspeelzaal of de kinderopvang zit. En, in Rotterdam: maak daarbij gebruik van een voorschools maatschappelijk werker.

Maatschappelijk werk als activiteit is vermoedelijk van alle tijden. Maar pas aan het eind van de 19de eeuw wordt de term 'maatschappelijk werk' daarvoor voor het eerst gebruikt. 'Schoolmaatschappelijk werk' wordt pas een gangbaar begrip na de Tweede Wereldoorlog. Maar nóg veel nieuwer is het 'voorschools maatschappelijk werk'. Die naam duikt voor het eerst op in Rotterdam, in het begin van de 21ste eeuw.

Wie erop googelt, vindt bijna alleen maar voorbeelden uit de Maasstad. Geen wonder: het is een Rotterdamse uitvinding. Mustapha Igozoul is beleidsadviseur en trainer bij het Servicepunt Schoolmaatschappelijk Werk (SMW), Birgül Atas is (voor)school(s) maatschappelijk werker bij de Stichting School Maatschappelijk Werk Rijnmond (SMWR). Zij vertellen over de ontstaansgeschiedenis van dit nieuwe specialisme.

Igozoul: "Ruim tien jaar geleden kwamen er signalen uit het Rotterdamse basisonderwijs

dat leerkrachten in groep 1 vaak werden geconfronteerd met kleuters met opvallende verstoringen in hun ontwikkeling. Daar waren ze van tevoren niet over geïnformeerd, dus voor een goede start van die kinderen op de basisschool was dat niet bevorderlijk. Er werd dan ook gepleit voor een betere overdacht vanuit de kinderopvang, en van daaruit is het voorschools maatschappelijk werk ontstaan." Atas: "Peuterspeelzalen waren in die tijd toch vooral een plek waar kinderen met elkaar konden spelen. De ondersteuningsbehoeften van kinderen werden niet overal systematisch gesignaleerd en aangepakt."

EIGEN AANPAK

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap stelde in 2007 impuls gelden beschikbaar om de aansluiting tussen voorschool en basisschool te verbeteren. Igozoul: "Het Servicepunt SMW heeft toen samen met het Centrum voor Educatieve Dienstverlening, de onderwijsbegeleidingsdienst in Rotterdam, vooronderzoek gedaan. We hebben alle voorschoolse locaties een vragenlijst gestuurd: hoe ziet de interne zorgstructuur er bij jullie uit? Zouden jullie behoefte hebben aan ondersteuning vanuit het schoolmaatschappelijk werk?"

Op die laatste vraag antwoordden twee van de drie locaties met een volmondig ja, en op die

locaties werd gestart met de ondersteuning. Daarmee was het voorschools maatschappelijk werk als nieuwe discipline geboren. Er bleken grote verschillen te bestaan in de zorg op de peuterspeelzalen en kinderopvanglocaties, verschillen in interne overleggen, observaties en signalering. Atas was als schoolmaatschappelijk werker nauw betrokken bij deze eerste inventarisatie: “Iedereen had een eigen aanpak. Wij hebben toen gezegd: laten we de interne zorgstructuur een kwaliteitsimpuls geven.”

FIJNE KNEEPJES

Gaandeweg ontgroeide het voorschools maatschappelijk werk op die manier de kinderschoenen. Er kwam een cursus om schoolmaatschappelijk werkers bij te scholen in de fijne kneepjes van het voorschoolse vak. Er kwam voor alle locaties in Rotterdam een overdrachtsdocument, dat voor eenduidigheid zorgde bij het in beeld brengen van de zorgstructuur, en basisscholen kon voorbereiden op de komst van de kinderen en hun specifieke behoeften. Er kwamen richtlijnen voor het opstellen van rapportages over kinderen met een indicatie voor speciaal onderwijs. En er kwam ondersteuning voor de leidsters op de locaties.

Omdat er binnen het samenwerkingsverband een scheiding bestond tussen Noord en Zuid (met als scheidslijn de Maas), was er lange tijd een verschil in aanpak tussen beide stadshelften.

Zuid volstond met het overdrachtsdocument. Noord hechtte daarnaast ook aan ondersteuning van leidsters en pedagogisch medewerkers. Maar er was behoefte aan meer, vertelt Atas: “Als voorschools maatschappelijk werker kon je in die tijd, 2010 ongeveer, nog niet in gesprek met de ouders, laat staan dat je bij gezinnen thuis over de vloer kwam. Je mogelijkheden waren dus beperkt. De onderwijsinvalshoek was leidend, er was geen jeugdhulpinvalshoek.”

KRISKRAS DOOR DE STAD

In 2014 kwam er een einde aan de scheiding tussen Noord en Zuid met de komst van passend onderwijs en het nieuwe samenwerkingsverband Primair Passend Onderwijs (PPO) Rotterdam, die het voorschools maatschappelijk werk bleef financieren. En ook de Gemeente Rotterdam droeg vanaf dat moment wat bij voor alle circa 220 locaties die met VVE-programma's (Voor- en Vroegschoolse Educatie) werken.

De gemeente – sinds 2015 verantwoordelijk voor jeugdhulp – gaf bovendien opdracht tot een pilot om in zeven van de veertien Rotterdamse ‘gebieden’ ook jeugdhulp in het voorschools maatschappelijk werk te integreren. Kriskras door de stad, dus niet uitsluitend in Noord of Zuid. Igozoul: “In 2016 is er toen een grote bijeenkomst georganiseerd voor de managers van alle locaties in heel Rotterdam. Daar zijn de resultaten van de pilot gepresenteerd en is de aftrap gehouden

voor één programma voor de hele stad, vanuit één visie.” Die visie gaat uit van drie kerntaken van de schoolmaatschappelijk werker: a) op locatie leidsters en pedagogisch medewerkers ondersteunen, met veel ruimte voor maatwerk, b) ouders ondersteunen, en c) kinderen en gezinnen zo nodig toeleiden naar jeugdhulporganisaties, het wijkteam of PPO Rotterdam.

De resultaten van de nieuwe, geïntegreerde aanpak beginnen zichtbaar te worden. Atas: “In het begin heb je tijd nodig om het vertrouwen van ouders te winnen. Je hoort vaak van ouders van een kind met gedragsproblemen: ‘Ach, hij is pas 2 jaar, dat trekt wel bij.’ Dan moet je van goeden huize komen om die ouders ervan te overtuigen dat bepaald gedrag niet normaal is en dat je ook van kinderen van die leeftijd ander gedrag mag verwachten. Of dat het kind verder had moeten zijn in bijvoorbeeld zijn taalontwikkeling. Die voorlichting aan ouders doen we nu aan de hand van thema's, zoals ‘taal’ of ‘zindelijk worden’. Dat werkt heel goed. Sinds 2015 staat er ook minstens één hbo-afgestudeerde pedagoog op iedere groep. De kwaliteit van hun observaties helpt ons enorm. De lijnen zijn nu erg kort, we werken heel goed samen met PPO, het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) en het wijkteam. Zo kunnen we in overleg met ouders de juiste stappen zetten en voor elk kind een passende onderwijsplek en een stabiele thuissituatie creëren.”

TIPS

- Geloof in een preventieve aanpak. Wees er op tijd bij: de tijd tussen het tweede en vierde levensjaar is cruciaal in de ontwikkeling van een mensenleven.
- Betrek ouders vanaf dag 1 overal bij.
- Werk vanuit één visie, maar bied wel maatwerk.

MEER INFORMATIE

Birgül Atas
birgul.atas@smwr-rijmond.nl

Mustapha Igozoul
m.igozoul@servicepuntsmw.nl

WILLEKE RIJKERS

23.

PASSEND ONDERWIJS
IN DE'ANDERS
LEREN-KLAS'

Maatwerk en differentiatie. Als we passend onderwijs willen realiseren, zijn dit onmisbare elementen in ons onderwijs, zo is de redenering op het ds. Pierson College. Daarom heeft de school proeftuinen ingericht, waar docenten samen met leerlingen een nieuwe aanpak ontwikkelen. De 'Anders leren-klas' is één van de proeftuinen. Willeke Rijkers, afdelingsleider van de brugklassen, vertelt over de aanpak.

Niet alleen de wet passend onderwijs was voor de school aanleiding om serieus werk te gaan maken van maatwerk. Er waren daarvoor meer redenen, vertelt Rijkers. "De plaatsingscommissie worstelde er al langere tijd mee dat er heel wat moeilijk plaatsbare leerlingen zijn. Een leerling is bijvoorbeeld heel goed in rekenen, maar heeft een achterstand op taalgebied. We hebben al jaren dakpanklassen, maar daarmee konden we nog onvoldoende recht doen aan de verschillen."

PROEFTUINEN

Ook zag de school te veel leerlingen die enthousiast in het eerste leerjaar van start gaan, maar die hun motivatie gaandeweg verliezen. "We stelden vast dat motivatieproblemen vaak ontstaan als het onderwijsaanbod niet aansluit bij het individu", vertelt Rijkers. "Bovendien lag het accent op cognitieve vaardigheden en was er onvoldoende aandacht voor competenties op het gebied van

studievaardigheid, persoonlijkheidsontwikkeling en burgerschapsvorming."

Deze constatering brachten de school er drie jaar geleden toe om een aparte brugklas in te richten, waar vergaand wordt gedifferentieerd en waar veel aandacht is voor algemene competenties. Rijkers: "Dat sluit naadloos aan bij onze onderwijsvisie, waarin onder meer staat dat we een brede vorming van leerlingen nastreven en dat we het belangrijk vinden dat ieder kind zich optimaal kan ontwikkelen. Wij hebben op onze school verschillende proeftuinen, waarin we werken aan onderwijsontwikkeling om deze visie gestalte geven in de praktijk. De 'Anders leren-klas' is een van die proeftuinen. We zijn gestart met een groep docenten die ervoor in was om op een wezenlijk andere manier te gaan werken."

ANDERS LEREN

'Anders leren' betekent dat gewerkt wordt vanuit leerdoelen, dat er veel ruimte is voor reflectie en dat leerlingen extra coaching krijgen van de mentor. De leerling volgt vakken op het meest passende niveau, kiest zelf in welk tempo hij dat doet, en denkt mee over de oefeningen die hij nodig heeft. Doordat, meer dan voorheen, vanuit leerdoelen wordt gewerkt, kunnen leerlingen ook kiezen voor andere leeractiviteiten, binnen of buiten school. De leerling is eigenaar van zijn eigen ontwikkeling, en is verantwoordelijk voor zijn eigen onderwijsresultaten. Er is veel

aandacht voor competenties, zoals samenwerken, reflecteren, plannen en communiceren.

De werkwijze heeft natuurlijk ook gevolgen voor het toetsbeleid, vertelt Rijkers. “We toetsen in deze klas meer formatief, en leerlingen kunnen kiezen uit verschillende toetsmomenten. De toets-activiteitenweken, waarmee wij op school werken, worden voor deze leerlingen dan ook anders ingevuld. In plaats van toetsen, werken zij zelfstandig aan leerdoelen die zij samen met de mentor bepalen.”

Hoewel het eerste jaar niet gemakkelijk was, waren zowel de leerlingen en hun ouders als de betrokken docenten enthousiast. “We hebben dat eerste jaar ontzettend veel geleerd en we zagen mooie resultaten”, vertelt Rijkers. “Daarom hebben we de proeftuin uitgebreid: vorig jaar zijn we in leerjaar 1 met twee ‘Anders leren-klassen’ gestart, en we hebben besloten om de aanpak de komende jaren uit te rollen, zodat alle leerlingen in de onderbouw straks op deze manier kunnen leren. De overgangsnormen tussen leerjaar 1 en 2 zijn afgeschaft en de determinatie wordt uitgesteld. Omdat je in de bovenbouw te maken krijgt met de druk van de examens, moeten we heel goed bekijken hoe we de doorgaande lijn op een goede manier kunnen vormgeven. Dat is een mooie uitdaging.”

ANDERE MINDSET

Vast staat in ieder geval dat straks steeds meer docenten betrokken zijn bij het ‘Anders leren’-concept. De uitrol naar de hele school is iets dat veel aandacht vraagt, vertelt Rijkers. “Dit vereist een hele andere manier van lesgeven. Voorheen was het leerstofaanbod leidend, nu denken docenten in leerdoelen en sluiten ze aan bij de leermogelijkheden van de individuele leerling. Dat is een omslag in het denken en vereist van docenten een andere mindset. Het is niet langer de vraag of het kind in het systeem past, maar hoe we het systeem bij het kind kunnen laten passen.”

Om docenten goed toe te rusten voor het andere leren is het noodzakelijk dat de docenten tijd hebben om samen te werken aan onderwijsontwikkeling, om te overleggen en zaken af te stemmen. “Het is belangrijk om dat te faciliteren”, zegt Rijkers. “Daarom hebben we daarvoor komend schooljaar op de donderdagochtend één vast uur ingeroosterd. De leerlingen komen op die dag een uur later op school.”

Veel ontwikkelingen worden door het team in co-creatie vormgegeven. Ook biedt de professionaliseringsafdeling van de school – de Pierson Academy – verschillende scholingen en trainingen aan, bijvoorbeeld over formatief toetsen en scrummen. Aan elke docent wordt de vraag gesteld die zij ook stellen aan de leerlingen: wat wil jij leren? Wat heb jij nodig om zo te kunnen werken?

Elke docent bepaalt dus zelf welke stap hij gaat zetten en wat hij daarvoor nodig heeft.

OUDERS

Omdat de werkwijze ook voor ouders en leerlingen nieuw is, besteedt de school veel aandacht aan de communicatie. Zo werkt de school met klankbordgroepen waarin feedback wordt gevraagd aan ouders. Leerlingen en ouders van de ‘Anders leren-klassen’ worden voor de zomervakantie uitgenodigd voor een informatiebijeenkomst over de werkwijze en de visie. Aan het begin van het schooljaar is er een ‘verwachtingsgesprek’ met de mentor en halverwege het schooljaar een voortgangsgesprek. “De leerling is nadrukkelijk eigenaar van deze gesprekken”, zegt Rijkers. “Naast deze gesprekken kunnen ouders te allen tijde contact opnemen met de mentor of met vakdocenten, want we hebben de tienminutengesprekken afgeschaft. Het gaat er immers om dat ouders, leerlingen en docenten samen nadenken over de ontwikkeling van de leerling op het moment dat het ertoe doet.”

Rijkers verwacht veel van de ontwikkeling, maar ziet ook een valkuil. “We moeten ervoor zorgen dat we in ontwikkeling blijven, en dat we niet een nieuwe ‘in beton gegoten’ constructie vastleggen, waardoor de flexibiliteit wordt beperkt. Maatwerk vereist immers juist een flexibele werkwijze. Daarom maken wij nu steeds afspraken voor een beperkte periode, bijvoorbeeld een half

jaar of een schooljaar, die we vastleggen in een ‘tijdelijk werkbare overeenkomst’. Na elke periode reflecteren we, en stellen we de werkwijze zo nodig bij. Zo zorgen we ervoor dat we succesvolle ontwikkelingen vastleggen en uitrollen naar de andere klassen, en voorkomen we tegelijkertijd dat we weer in een nieuw ‘keurslijf’ terechtkomen.”

TIPS

- Zorg dat docenten eigenaar zijn van de ontwikkeling. Geef hen invloed en ruimte om het zelf vorm te geven.
- Werk consequent vanuit de visie van de school en toets alle ontwikkeling aan die visie.
- Vraag regelmatig feedback aan docenten, leerlingen en ouders.

MEER INFORMATIE

Willeke Rijkers

w.rijkers@pierson.nl

MARION BUITENDIJK

24.

MEE ROTTERDAM: ONDERWIJS VOOR IEDER KIND

Als passend onderwijs een wettelijke verplichting is – en dat is het – dan moet je er ook voor zorgen dat er een passend aanbod komt voor ieder kind, ook voor kinderen met een beperking. In Rotterdam zien ze dat in, en geheel in de geest van de stad – ‘Niet lullen, maar poetsen’ – zijn daar in *no time* allerlei zorg-onderwijsarrangementen uit de grond gestampt. Met dank aan MEE. Een gesprek met Marion Buitendijk, zorg- en onderwijsspecialist bij MEE Rotterdam.

Stichting MEE stelt zich ten doel om mensen met een beperking mee te laten doen in de samenleving. Sinds de invoering van de wet passend onderwijs heeft MEE het dan ook extra druk gekregen. Want opeens moesten er, zelfs voor kinderen met ernstige beperkingen, wegen worden gevonden om ze waar mogelijk onderwijs te laten volgen.

NIEUWE COMBINATIES

De gemeente nam daarin voortvarend het voortouw, en vroeg MEE om mee te denken... en mee te doen. Marion Buitendijk, zorg- en onderwijsspecialist bij MEE, werd hier speciaal voor vrijgemaakt. Buitendijk: “Er zijn ruim 300 kinderen in Rotterdam die een leerpluchtontheffing hebben op basis van artikel 5a: omdat ze langdurig ziek of ernstig en meervoudig gehandicapt zijn, vaak met een IQ van minder dan 50 of anders wel met ernstige gedragsstoornissen. Die kinderen krijgen zorg in

de negen kinderdagcentra (KDC's) die Rotterdam rijk is. Van een aantal kinderen bleek al snel dat zij meer leerpotentie en onderwijsbehoeften hadden dan aanvankelijk was gebleken. Maar een directe overstap naar vormen van speciaal onderwijs in cluster 3 of 4 zou weer te hoog gegrepen zijn, om allerlei redenen: het tempo daar is te hoog, er zijn te veel prikkels, de kinderen in kwestie hebben te veel behandeling nodig, het niveau is toch een tikkeltje te hoog... Toen ontstond het idee om op zoek te gaan naar nieuwe combinaties van zorg en onderwijs, waarin we de pedagogische expertise uit de zorg en de didactische professionaliteit van de school in elkaar konden schuiven.”

KOPPELTJES

De Gemeente Rotterdam gaf Buitendijk en haar collega's opdracht om met dat plan aan de slag te gaan. Allereerst moest er een inventarisatie komen van de verwachtingen, de wensen, de angsten en de hoop van de ouders van die kinderen. Niet geheel verrassend, bleek dat de helft van de ouders een combinatie van KDC en school ideaal zou vinden voor hun kind. De Gemeente Rotterdam nam de aanbeveling om voor al die kinderen dergelijke arrangementen in het leven te roepen, integraal over.

Buitendijk: “Vóór 2015 was het zo: als een kind niet voor 100% cluster-3- of cluster-4-onderwijs kon volgen, ging het per definitie naar het KDC. Daar zat geen tussenweg bij. Met de verandering van de wet in 2015 werd het mogelijk dat kinderen

die voor 50% speciaal onderwijs zouden kunnen volgen, daar ook voor in aanmerking moesten kunnen komen.” Dus ging Buitendijk op zoek naar mogelijke combinaties van KDC’s en scholen voor speciaal onderwijs: “Die koppeltjes moesten in de eerste plaats qua visie op één lijn zitten, maar natuurlijk ook geografisch dicht bij elkaar liggen. Wie passen bij elkaar, wie kunnen met elkaar door één deur? Ik voelde me af en toe een soort datingbureau: Tinder, maar dan wel face-to-face!”

GROEPSDOORBREKEND

In oktober 2016 zijn de eerste projecten met onderwijsarrangementen voor KDC-kinderen van start gegaan. Het ene project op een cluster 3-school, waar een ‘ontwikkelklas’ is gestart, met vier KDC-kinderen en vier kinderen die al in het speciaal onderwijs zaten, maar die dreigden uit te vallen. Buitendijk: “Die vormen één klas, die wordt bevrouwd door een pedagogisch medewerker van het KDC en een leerkracht van de cluster 3-school.”

Het tweede project behelst een volledige groep van acht KDC-kinderen die is gehuisvest op een cluster 3-tyltylschool. Dat klasje zit pal naast de reguliere tyltylklas, één deur verder op de gang. Buitendijk: “Die klasjes doen allemaal gemeenschappelijke dingen, ze werken zijn ‘groepsdoorbrekend’. Sommige KDC-kinderen volgen lessen die aan de tyltylkinderen gegeven worden, maar er zijn ook tyltylkinderen die met activiteiten voor de

KDC-kinderen meedoen. Er is zelfs één KDC-kind dat een beetje kan lezen en nu taallessen in de tyltylklas volgt. Maar dat is dus wel de top.”

In het kader van deze twee projecten bezoekt een leerkracht van de cluster 3-school regelmatig het KDC om de leerbehoefte en -capaciteit van elk kind vast te stellen. “De KDC-medewerkers leren en passant meer over didactiek, iets wat meestal niet in hun pakket zat”, vertelt Buitendijk. “Een typisch geval van kruisbestuiving dus.”

Vier kinderen voor wie individueel bekeken is wat hun leerprofiel is, gaan in een ander project twee keer per week een uurtje naar een cluster 3-klas van de school waar dat KDC toevallig onder één dak zit. In het schooljaar 2017-2018 wil die school die mogelijkheid aan alle inpandige KDC-kinderen aanbieden. Buitendijk: “En dan zijn er nog zes à zeven nieuwe arrangementen die we in dat nieuwe schooljaar willen uitproberen.”

EEN RIJK PALET

Uiteindelijk moet er een palet ontstaan van zo veel zorg-onderwijscombinaties, dat er voor elk kind wel iets van zijn gading bij zit. “Het ene kind heeft baat bij 20% onderwijs en 80% zorg”, zegt Buitendijk. “Voor een ander kind zal die verhouding 50-50 zijn, enzovoort. Dat is nou eenmaal de consequentie van het aannemen van een wet op passend onderwijs.” Het zal ook het einde van de eerder vermelde 50%-norm betekenen: “Op basis

van onze projecten in Rotterdam – en daar ben ik heel trots op – zijn er al wetswijzigingen voorgesteld om dat percentage voortaan los te laten.”

Maar kosten al die verschillende arrangementen niet heel veel geld? Buitendijk: “Tot nu toe wordt de zorg voor kinderen die op een KDC zitten ofwel gefinancierd met een WLZ- (Wet langdurige zorg) ofwel met een Jeugdwetindicatie. Daar hangen ook dure prijskaartjes aan. Uiteindelijk denk ik dat je goedkoper uit bent. Gelukkig hebben de gemeente en het samenwerkingsverband PPO Rotterdam afgesproken dat de financiering van onze projecten voorlopig is gewaarborgd. Want als je in de startblokken staat, dan wil je wel zeker weten dat je ook echt van start kunt gaan.”

TIPS

- Zorg voor draagvlak en betrek vooral de ouders.
- Neem de tijd, maar begin wel gewoon.
- Respecteer elkaars professionaliteit: onderwijs en zorg kunnen veel van elkaar leren.

MEER INFORMATIE

Marion Buitendijk

marion.buitendijk@meerrotterdam.nl

HILTJE ROOKMAKER

25.

VERSTERK DE DRIEHOEK KIND-SCHOOL-LOUDERS

Investeren in de relatiedriehoek kind – school – ouders loont. Dat geldt voor alle leerlingen, en zeker voor leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften, zo is de ervaring van Hiltje Rookmaker, rector van de Leon van Gelderschool in Groningen. “Ons ouderbeleid geldt voor alle leerlingen, want ieder kind heeft recht op passend onderwijs.”

Een cruciaal kenmerk van deze school is dat leerlingen vier jaar lang in dezelfde groep zitten, les krijgen van dezelfde docenten, én dezelfde mentor hebben. Dat betekent dat de relatiedriehoek kind – school – ouders echt kan worden opgebouwd.

OP MAAT

“Die relatiedriehoek verliest aan kwaliteit als leerlingen elk jaar weer nieuwe leraren en mentoren krijgen”, zegt Rookmaker. “Daarom werken wij met teams per leerjaar, die vier jaar lang met de leerling meegaan. Doordat leraren en mentoren de leerlingen goed kennen, begrijpen ze hun gedrag beter, waardoor de kwaliteit van het onderwijs en de begeleiding verbetert. En natuurlijk leren mentor en ouders elkaar zo ook beter kennen, en is het gemakkelijker om wat school en ouders doen op elkaar af te stemmen. Als school en ouders op één lijn zitten, elkaar informeren en zaken afstemmen, komt het kind tot betere resultaten.”

Elke groep heeft twee mentoren, die als spil fungeren in de communicatie. Zij zijn het aanspreekpunt voor de ouders, de leerling, de vakdocenten, leerlingbegeleiders en de specialisten. “Alle afspraken worden via de mentor gemaakt”, vertelt Rookmaker. “Dus als ouders bijvoorbeeld een vakdocent, leerlingbegeleider of de psycholoog willen spreken, dan nemen ze contact op met de mentor, die dat vervolgens organiseert. De tienminutengesprekken hebben we afgeschaft, want het is veel effectiever om op maat te werken, ook als het gaat om de contacten met ouders.”

Dit maatwerk betekent ook dat de mentor aan de ene leerling meer tijd besteedt dan aan de ander. Zo vereisen leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften meer tijd dan leerlingen waarbij alles vlotjes verloopt. De extra mentoruren voor leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften worden bekostigd door het samenwerkingsverband, op basis van het OPP van de leerling.

DE LEERLING HET VOORTOUW

Elk schooljaar voert de mentor minimaal twee niet-vrijblijvende gesprekken met de leerling en zijn ouders. In september maken ze afspraken voor de komende periode. Waar wil de leerling aan werken? Hoe gaan school en ouders hem daarbij ondersteunen? Is er extra ondersteuning nodig? Ook worden er afspraken gemaakt over de manier waarop school en ouders elkaar op de hoogte houden. Alle afspraken worden vastgelegd in een plan.

In het tweede gesprek in december wordt het plan geëvalueerd en zo nodig bijgesteld. De leerling heeft de leiding van dit evaluatiegesprek. “Daarmee doen we meer recht aan het kind”, zegt Rookmaker. “Want dat is een heel ander gesprek dan een gesprek *over* het kind. Om het gesprek goed te kunnen leiden, krijgt de leerling een stramen aangereikt en bereidt de mentor het gesprek goed met de leerling voor. Hoe hoger het leerjaar, hoe minder ondersteuning en hoe meer zelfstandigheid de leerling hierin krijgt. Kinderen vinden het heel leuk om het voortouw te nemen in deze gesprekken en de ouders vinden dat ook heel mooi om mee te maken.”

OUDERS INZETTEN

Niet alleen de leerlingen vormen vier jaar lang één groep, dat geldt ook voor de ouders. En dat biedt kansen, zo heeft Rookmaker ervaren. Zo’n drie keer per jaar organiseert de school ‘mentorgroepouderavonden’ waar de mentoren en de ouders van de mentorgroep met elkaar bespreken hoe het gaat in de groep. Rookmaker: “Hier gaat het niet over individuele leerlingen, maar over de groep. Als er bijvoorbeeld iets speelt in de groep, dan denken ouders mee, ze geven advies en doen suggesties. Zo gebruiken we de ouders om de groep en de begeleiding te versterken.” Maar er zijn meer activiteiten voor en met ouders. Zo organiseert de school bij de start van elk schooljaar een ‘nieuwjaarsborrel’ waar ouders en docenten informeel contact met elkaar hebben. “Ze kunnen op een laagdrempelige manier

bijpraten en ouders kunnen kennis maken met nieuwe docenten”, vertelt Rookmaker. “We krijgen hierop zeer positieve feedback van ouders.”

Een belangrijke rol is weggelegd voor de ouderraad, die bestaat uit twee of drie ouders van elk leerjaar. Eens in de zes weken zit Rookmaker met deze ouders aan tafel. “Dit is een zeer actieve en betrokken groep ouders die ik gebruik als klankbord. Ze brengen allerlei zaken in waar ouders tegenaan lopen. Dat is heel breed, het gaat bijvoorbeeld over huiswerk, toetsen, pestgedrag, maar bijvoorbeeld ook over de aankleding van het plein. Ik heb daar heel veel aan. Ook organiseert de ouderraad ouderavonden over verschillende thema’s. Ik ben daar wel bij betrokken, maar zij kiezen het thema, bepalen het programma en nodigen de ouders uit. Het levert ontzettend veel op als je ouders dat vertrouwen geeft.”

IN GESPREK MET OUDERS

Alle ouderactiviteiten worden gepland en geëvalueerd door de ‘werkgroep ouderbetrokkenheid’ die bestaat uit twee docenten en twee ouders. De werkgroep doet ook voorstellen. Zo kunnen mentoren binnenkort de training ‘In gesprek met ouders’ volgen, omdat de werkgroep signaleerde dat de communicatie met ouders soms beter kan. “In de opleiding van leraren krijgt dat nauwelijks aandacht”, zegt Rookmaker “terwijl het in onze school van essentieel belang is dat mentoren competent zijn op dit gebied.”

Want de werkwijze vraagt veel van mentoren, zeker als de samenwerking met ouders niet gemakkelijk verloopt. Rookmaker: “Meestal gaat het goed, maar er zijn natuurlijk ook ouders die we weinig zien, ouders die het niet eens zijn met bepaalde zaken, of die bijvoorbeeld een andere mentor willen. Dat zijn lastige situaties, die niet bevorderlijk zijn voor het leerproces van het kind. In eerste instantie moet de mentor dit oplossen, in overleg met zijn team. Komen zij er niet uit, dan nodig ik de ouders, de leerling en de mentor uit voor een gesprek en vraag ik het kind om dat gesprek voor te bereiden. Gelukkig is dat niet vaak nodig.”

TIPS

- Zet de mentor in de lead en laat hem meerdere jaren met de groep meegaan. Zo hebben kinderen en ouders niet elk schooljaar weer een andere contactpersoon en versterk je de driehoek kind – school – ouders.
- Luister goed naar ouders. Vraag hen om mee te denken over hoe het beter kan.
- Geef ouders vertrouwen; laat het organiseren van ouderavonden bijvoorbeeld aan hen over.

MEER INFORMATIE

Hiltje Rookmaker
h.c.rookmaker@o2g2.nl

FRANS VULLINGS

26.

ALLES ONDER ÉÉN DAK IN VENLO

Op de lange gevel van een fraai nieuw gebouw in het oostelijk deel van Venlo prijken in kloeke hoofdletters de woorden: 'Talentencampus Venlo'. Binnen huist een organisatie voor kinderen van 0 tot en met 13 jaar, en zoals de naam doet vermoeden: alleen talenten zijn welkom. Discriminatie? Nee, integendeel: hier wordt namelijk elk kind als een talent beschouwd, vertelt directeur Frans Vullings: "Of je nu een IQ van 30 of van 130 hebt."

De Talentencampus Venlo werd geopend in 2012. De gevel ervan is lang, omdat alle typen onderwijs voor kinderen van 0 tot en met 13 jaar in het gebouw zijn ondergebracht: kinderopvang, kinderopvang speciaal, basisonderwijs, speciaal basisonderwijs, speciaal onderwijs (de vroegere clusters 3 en 4), buitenschoolse opvang en naschoolse opvang.

Algemeen directeur Frans Vullings legt uit hoe deze unieke 'samenscholing' tot stand is gekomen: "Eigenlijk was de aanleiding vrij plat: zo rond 2006 was het bekend dat een aantal schoolgebouwen in Venlo op korte termijn vervangen moest worden door nieuwbouw of drastisch moest worden verbouwd. Toen hebben de betrokken schoolbesturen tegen elkaar gezegd: 'Kunnen we niet tot iets beters komen als we al die middelen bundelen?' En zo is het idee van de Talentencampus geboren."

BEDRIJFSVERZAMELGEBOUW

Passend onderwijs was in die tijd nog lang geen wettelijke verplichting. De bestuurders van de scholen in kwestie waren hun tijd dan ook ver vooruit. Vullings: "Het ging om een schoolbestuur voor speciaal onderwijs en een bestuur voor regulier onderwijs, waarin ook speciaal basisonderwijs was ondergebracht. Om een breed onderwijs- en ontwikkelpalet aan te kunnen bieden in één gebouw, hebben zij er toen ook een kinderopvangorganisatie bij betrokken. Na een voorbereidingstijd van zo'n vijf, zes jaar kon de bouw beginnen. Nu hebben we hier een onderwijszorggroep, het laagste niveau, maar we hebben ook groepen met meer- en hoogbegaafden. De enige groep die we niet bedienen, is die van kinderen met een lichamelijke handicap."

Aanvankelijk vormden de scholen in het gebouw overigens bepaald geen homogeen geheel. Vullings: "Ze hadden afzonderlijke teams, met afzonderlijke rechtsposities, eigen leermiddelen, eigen culturen en cultuurtjes, verschillende schooltijden en noem maar op. Eigenlijk was het een bedrijfsverzamelgebouw, maar dan voor opvang en onderwijs."

ÉÉN, MAAR GEEN EENHEIDSWORST

Al gauw werd deze compartimentering als ongewenst beschouwd. Er werd een team gevormd dat ervoor moest zorgen dat de verschillende onderdelen van de organisatie een geïntegreerd geheel zouden worden. Vullings: “Dat team bestond aanvankelijk uit de directeuren van betrokken scholen, maar in 2015 is ervoor gekozen om de zaak onder te brengen onder één aansturing.” En wel van Frans Vullings, die toen als algemeen directeur werd aangesteld. “Ik was onderwijsconsultant bij Berenschot, en stond als *newcomer* boven de partijen.”

Vullings kreeg twee opdrachten: 1. Maak er nog meer één organisatie van – versnel het proces dat al in gang is gezet van – en 2. Breng het concept dat we hier hebben naar buiten: *be good and tell it!* Aan die taakstelling heeft Vullings zijn handen vol, maar hij is anno 2017 een eind op weg: “Waar we prat op gaan, is dat leerlingen hier weliswaar een eigen basisgroep hebben, maar dat we voor ieder kind een passend arrangement kunnen maken. Ze kunnen een uitstapje maken van het so naar het bao, en kinderen van het basisonderwijs die even wat moeite hebben met rekenen kunnen op hun beurt een uitstapje maken naar het sbo of het so. Ze kunnen alle kanten op. We arrangeren horizontaal én verticaal.” Van zo’n verticaal arrangement geeft Vullings een voorbeeld: “Kinderen uit groep 1 en 2 van het regulier basisonderwijs die al een beetje kunnen lezen, gaan voorlezen bij de kinderopvang.

De drempel tussen basisschool en kinderopvang wordt lager en de overgangen worden soepeler.”

De crux is volgens Vullings dat je het met je team voor elkaar krijgt om de hele schoolpopulatie te benaderen met één visie, één blik, één taal, en dat de leerlingen dat ook als één voelen. Hij plaatst meteen een kanttekening: “Je moet wel uitkijken dat het geen eenheidsworst wordt. Je moet de expertises van de mensen uit de diverse geledingen behouden en doorontwikkelen. We zoeken voortdurend naar de balans tussen enerzijds verder integreren en samenwerken, en anderzijds het in stand houden en doorontwikkelen van alle verschillende expertises.”

DE HOOGTE VAN DE LAT

Nu is het ook weer niet zo dat leerlingen voortdurend van de ene klas naar de andere heen en weer lopen om leentjebuur te spelen. Vullings: “We zijn gebonden aan symbioseovereenkomsten. Zo’n overeenkomst wordt opgesteld als een leerling fors veel onderwijstijd doorbrengt bij een andere geleding. Maar voor incidentele ‘uitstapjes’ hoeft dat niet, bijvoorbeeld als een leerling uit het speciaal onderwijs de gymlessen voor zijn klas maar sloom vindt en de gymles volgt in het regulier basisonderwijs.”

Al met al is de Talentencampus Venlo van bedrijfsverzamelgebouw in een paar jaar tijd omgetoverd tot één organisch geheel. Maar wel onder voorwaarden, nuanceert Vullings: “Je moet

wel integreren en samenwerken, maar niet ten koste van alles. Ik geef het voorbeeld van de hoogte van de lat: die wordt niet bepaald door degenen die het minste kunnen. Als je een carnavalsviering met een optocht organiseert, dan is zo iets voor sommige so-leerlingen te hoog gegrepen. Dan moet je er niet voor kiezen om dan maar meteen de hele viering niet door te laten gaan. De lat wordt niet gelegd door het so. Inclusief onderwijs betekent niet dat iedereen aan alles mee kan doen. Het mag nooit zo zijn dat leerlingen die meer kunnen, dat niet kunnen laten zien. Er is één pedagogisch klimaat, maar voor sommigen is iets anders nodig dan voor anderen. Dat moet je niet verdoezelen.”

TIPS

- Word niet nerveus als het druppel voor druppel gaat: blijf koersvast.
- Ouders vinden een groot gebouw vaak eng: ‘Verzuipt mijn kind hier niet?’ Laat ze zien dat kinderen in hun stamgroepen veilig en geborgen zijn.
- Iedereen is een talent, maar durf ook het verschil tussen die talenten te laten zien.

MEER INFORMATIE

Frans Vullings

f.vullings@talentencampusvenlo.nl

HENRIËTTE VAN AKEN EN ANITA GELMERS

27.

SAMEN ONDERWIJS- JEUGDHULPARRANGEMENTEN UITVOEREN

Dat het Op Overeenstemming Gericht Overleg (OOGO) in Almere kon voortbouwen op een al jarenlange samenwerking werpt zijn vruchten af, zo blijkt uit een gesprek met Henriëtte van Aken, beleidsadviseur sociaal domein van de gemeente, en Anita Gelmers, teamleider sociaal domein van het Samenwerkingsverband Passend Onderwijs Almere (po en vo). De samenwerking leidde onder meer tot succesvolle onderwijs-jeugdhulparrangementen voor bepaalde kwetsbare groepen leerlingen.

Dat de lokale samenwerking in Almere een lange historie heeft, is volgens Van Aken en Gelmers voorwaardelijk voor de huidige opbrengsten ervan. “We bouwen voort op wat er al lang is”, zegt Van Aken. “Zo hoefden er voor het OOGO bijvoorbeeld geen nieuwe overleggen opgetuigd te worden. We maken gebruik van bestaande gremia die in de afgelopen tien jaar zijn gevormd.”

WERKWOORD

Kenmerkend voor de ‘netwerksamenwerking’, zoals ze de lokale samenwerking in Almere noemen, is dat deze zich consequent afspeelt op drie niveaus: het strategische, het tactische en het uitvoerende niveau. Het tweespan Van Aken-Gelmers draagt zorg voor de afstemming tussen de drie niveaus. Gelmers: “Over welke innovatie of ontwikkeling het ook gaat, we halen input op bij de uitvoerders, bespreken

het vervolgens op tactisch niveau en zorgen ervoor dat het uiteindelijk op strategisch niveau formeel wordt bekrachtigd. We beginnen altijd in de praktijk, bij de uitvoering, want daar moet het gebeuren. We hebben een zeer werkzaam uitgangspunt, namelijk: hoe concreter hoe beter. Dat lukt heel goed. Het gesprek gaat stevast over de vragen: wat willen we bereiken, wat hebben we daarvoor nodig en wat spreken we af?”

“Verder is het essentieel dat we ons ervan bewust zijn dat samenwerken een werkwoord is”, vult Van Aken aan. “Het is een actief woord, dat om actie vraagt. Samenwerken is in onze visie: investeren, samen oplossingen zoeken, meedenken met en luisteren naar elkaar, en elkaar wat gunnen. Als gemeente vinden we het bijvoorbeeld van groot belang dat jeugdhulpaanbieders en ook onderwijs ons input geven bij de vorming van beleid. Het uitgangspunt is: we hebben een gezamenlijke opdracht waar we samen voor staan.”

ONDERWIJS EN JEUGDHULP INTEGREREN

Op basis van dat uitgangspunt is er bijvoorbeeld een onderwijs-jeugdhulparrangement ontwikkeld voor kinderen in het s(b)o die buiten schooltijd, op basis van een individuele beschikking, jeugdhulp kregen. In toenemende mate zag men de nadelen daarvan, zoals onvoldoende samenhang in de ondersteuning in en buiten de school, en onnodige dubbelingen in de ondersteuning. Van Aken: “In

een werkbijeenkomst hebben we aan de betrokken partijen de vraag gesteld: hoe kunnen we dit beter doen? Resultaat is dat jeugdhulp op een aantal scholen – het zijn er momenteel vier – de school in is gehaald. Jeugdhulpmedewerkers maken deel uit van het team, en doen hun werk vanuit de school, na schooltijd en in de thuissituatie. Ze kunnen zo effectiever werken. Ze kunnen bijvoorbeeld in groepjes werken en gemakkelijk schakelen van het ene naar het andere product. Er is meer samenhang in de begeleiding van kinderen en je kunt beter preventief werken.”

In het onderwijs-jeugdhulparrangement zijn alle ondersteuningsvormen, preventieve activiteiten en jeugdhulp zowel organisatorisch als financieel samengebracht. De middelen die voorheen op basis van individuele beschikkingen werden besteed, gaan nu – als subsidie van de gemeente – naar de (aan de school verbonden) jeugdhulpaanbieder. Van Aken: “Dat was nog wel even een puzzel, omdat de gemeente de uitgaven voor jeugdzorg niet per school registreert. Maar in samenwerking met de afdeling leerlingzaken en schoolbesturen zijn we daar goed uitgekomen.”

De langetermijndoelen van het arrangement zijn ambitieus: minder inzet van zware vormen van jeugdhulp, vermindering van de uitstroom naar so en vso, meer uitstroom naar het regulier onderwijs, minder schooluitval, minder thuiszitters en een veiliger schoolklimaat. “We zien dat het is gelukt om met collectief georganiseerde jeugdhulp op de scholen de instroom in geïndiceerde jeugdhulp

van die leerlingen met 20% te verminderen”, vertelt Gelmers. “Ook is de veiligheidsbeleving in de scholen toegenomen. Het aantal incidenten is fors afgenomen en ze zijn ook minder ernstig dan voorheen. Er is in deze scholen veel meer rust gekomen. Een ander mooi effect is dat leerkrachten zeggen dat ze weer veel meer toekomen aan hun eigen expertise: onderwijs geven.”

SCHOOL2CARE

Een ander veelbelovend arrangement dat tot stand is gekomen in samenwerking tussen de gemeente, jeugdhulp en onderwijs, is *School2Care*, een aanpak voor jongeren met een ernstige (psychiatrische) problematiek, die in een residentiële (justitiële) setting verblijven of daar geplaatst dreigen te worden. Jongeren kunnen vrijwillig bij *School2Care* worden geplaatst, of op basis van een voorwaardelijke rechterlijke machtiging voor gesloten jeugdzorg.

“Je ziet dat deze jongeren een grote afstand hebben tot onderwijs”, zegt Gelmers. “Ze zijn vaak afgestroomd naar een steeds lager onderwijsniveau en veel van hen zijn uiteindelijk afgehaakt. Dit project wil deze jongeren weer motivatie, zelfvertrouwen en een toekomstperspectief geven. Onderwijs is daarvoor een essentieel middel. Doel is dat de jongeren van *School2Care* uitstromen naar regulier onderwijs op hun eigen niveau.”

De jongeren zijn van 8 uur tot 20 uur aanwezig bij *School2Care*, waar ze onderwijs en begeleiding krijgen van een coach, die zowel docent als hulpverlener is. Gelmers: “De coach speelt een centrale rol in de aanpak. Heel essentieel is dat de coach ook het netwerk, het gezin of andere belangrijke relaties van de jongeren, bij het traject betreft. De coach ondersteunt de ouders en stimuleert de jongeren om in hun vrije tijd positieve bezigheden te vinden, zoals sport of een bijbaantje.”

In Almere is *School2Care* pas recent van start gegaan, maar op basis van ervaringen in Amsterdam, waar de aanpak is ontwikkeld (door Altra) en al vijf jaar wordt uitgevoerd, zijn de verwachtingen hooggespannen. “We zijn in Amsterdam geweest om te kijken en te praten met medewerkers en jongeren”, vertelt Gelmers. “De methodiek is theoretisch onderbouwd en practice based doorontwikkeld. De ervaringen zijn zeer positief, en de aanpak motiveert jongeren enorm. Wij zijn met acht jongeren gestart, maar het is de bedoeling dat *School2Care* in Almere uitgroeit tot een voorziening waar zo’n dertig jongeren kunnen worden geplaatst.”

TIPS

- Realiseer je dat samenwerken een zeer actief woord is. Het is: hard werken en elkaar iets gunnen.
- Vertrouwen en betrouwbaarheid zijn voorwaardelijk voor een goede samenwerking. Investeer daarom in de onderlinge relaties, doe wat je zegt en zeg wat je doet.
- Werk samen op drie niveaus: op strategisch en tactisch niveau en op uitvoeringsniveau.

MEER INFORMATIE

Henriëtte van Aken
havaken@almere.nl

Anita Gelmers
a.gelmers@passendonderwijs-almere.nl

ELLEN DERKS

28.

ALLES DRAAIT OM BEWUSTWORDING

Privacy; je kunt je nooit genoeg bewust zijn van de gevoeligheid van het onderwerp, en dan nóg kun je ongewild iemands privacy schenden. Ellen Derks, orthopedagoog bij het samenwerkingsverband VO Weert, Nederweert en Cranendonck is daar uit hoofde van haar beroep goed van doordrongen: “Je moet je voortdurend bewust zijn van wat je doet en zegt.”

Als je Ellen Derks vraagt om een schrijnend voorbeeld van een privacyschending te noemen, uit de dagelijkse praktijk van haar samenwerkingsverband, dan doet ze dat niet. Hè? Uiteraard zonder namen te noemen hoor, volkomen geanonimiseerd! Dat kan toch geen kwaad? “Nee,” zegt ze dan gedecideerd, “als ik dat zou doen, dan zou iedereen hier meteen weten over wie het gaat.” Het samenwerkingsverband Weert, Nederweert en Cranendonck is immers een van de kleinste van heel Nederland.

LEZING

Bewustwording rondom het thema privacy, en toestemming van beide ouders met gezag is waar het volgens Derks allemaal om draait. “Hoe vaak gebeurt het niet dat een leraar tegen een collega zegt: ik wil je iets over die leerling vertellen, maar dat moet je aan niemand doorvertellen. Dan zit je al fout.” Een recente lezing door een juriste was een van de middelen om die

bewustwording bij vertegenwoordigers van po en vo en ambulante begeleiders te kweken. Derks: “Zij gaf voorbeelden van omgang met ouders in gescheiden situaties, ouders met gezag en ouders zonder gezag, enzovoort. Dat heeft enorm veel losgemaakt. Het bleek bijvoorbeeld dat er relatief snel wordt aangenomen dat een ouder die weinig of geen contact met zijn of haar kind heeft ‘wel geen gezag meer zal hebben’, maar dit klopt vaak niet. Daar kom je dan bij officiële aanmeldmomenten, bijvoorbeeld bij het opstellen van de toelaatbaarheidsverklaring, pas achter.” Met nodeloos tijdverlies en extra rompslomp tot gevolg.

WARME OVERDRACHT

Een van de leermomenten van de lezing van de jurist was het inzicht dat de overgang van het po naar het vo niet altijd probleemloos verloopt. Uitgerekend de zo sympathiek klinkende ‘warme overdracht’ blijkt een valkuil te kunnen zijn. Derks: “Kinderen stappen over via verschillende routes: de blauwe, de gele en de oranje route. De blauwe route is een reguliere overdracht, bij de gele route hebben leerlingen een leerachterstand en bij de oranje route hebben ze een specifieke ondersteuningsbehoefte. Leerlingen van de gele en de oranje route worden aangemeld bij het samenwerkingsverband met een toestemmingsverklaring ten behoeve van onderzoek, en ter uitwisseling van gegevens. Die zaken liggen duidelijk voor de ouders, die namelijk aangehaakt worden bij alle beslissingen.

Maar dat is anders bij de blauwe route: de warme overdracht door iemand van de basisschool en een vertegenwoordiger van de middelbare school. In principe ga je ervan uit dat de informatie die gedeeld moet worden op papier staat; de basisschool is ook verplicht om dossiers over te dragen. Zijn er zaken die moeilijk op papier te zetten zijn, dan kunnen er dingen aan de orde komen die alleen maar mondeling worden overgedragen.”

De ouders blijven daarvan onkundig, en dat mag dus niet. Het is dan aan de basisschool om samen met ouders en het voortgezet onderwijs ervoor te zorgen dat de gegevens, die nodig zijn om goed te kunnen starten, in een gezamenlijk gesprek met ieders instemming, overgedragen worden.

AFGESCHERMD GEBIEDEN

Maar ook als alles netjes op papier staat, kan het fout gaan. Bijvoorbeeld bij het versturen van een mailtje. Derks: “Stel, je wilt persoonsgegevens van een leerling in combinatie met zijn onderwijsbehoefte-indicatie doormailen, je tikt een verkeerde naam in en die informatie komt bij heel iemand anders terecht.” Dergelijke foutjes zullen wel nooit helemaal uit te bannen zijn, maar bij de voortgaande digitalisering van de systemen waarmee het samenwerkingsverband werkt, wordt de kans op fouten wel geminimaliseerd.

“Op dit punt zijn we nog volop in ontwikkeling en hebben we nog niet de gewenste doelen

bereikt”, zegt Derks. “Maar iedere school heeft nu een eigen inlog en er zijn diverse momenten waarop je wachtwoorden en codes moet invullen; de afscherming en vergrendeling van bepaalde delen zijn zodanig dat er veel minder fouten gemaakt kunnen worden.”

Bij het Loket Passend Onderwijs is Derks, samen met een collega, de enige die alles mag zien en die mag beslissen wie er wanneer over welke gegevens mag beschikken. Ook ouders hebben een inlog, om het dossier van hun kind te kunnen raadplegen. Derks: “Maar los daarvan gaan we ook meer face-to-face in gesprek met de ouders en waar mogelijk met de leerling zelf. Duidelijk maken wat het doel van het gesprek is, hoe het vervolgtraject eruit ziet: de ouders volledig meenemen in het verhaal.”

GEZAG

Als orthopedagoog en uitvoerder van onderzoeken is Derks strikt gebonden aan de beroepscode van de NVO, de Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen. Derks: “Als de aangeleverde informatie vanuit school onvolledig blijkt te zijn, ben ik verplicht om toestemming van beide ouders met gezag zelf te verzamelen. Zo komt het voor dat een school vraagt of er een intelligentieonderzoek bij een leerling uitgevoerd mag worden. Hiervoor is een ondertekende toestemmingsverklaring nodig van beide ouders met gezag. Op het moment

dat de toestemmingsverklaring niet juist ondertekend is, moet ik zelf die toestemming bij ouders verzamelen. Hierdoor kan het soms gebeuren dat een onderzoek moet worden uitgesteld, maar in dit soort zaken kun je nu eenmaal niet zorgvuldig genoeg zijn.”

TIPS

- Maak informatie die van school naar school of van instelling naar instelling wordt verspreid vooraf inzichtelijk voor de ouders.
- Ga het gesprek aan met ouders en leerlingen.
- Digitaliseer, maar let op met mailen.
- Maak je formulieren begrijpelijk voor ouders, maar laat er een jurist naar kijken.

MEER INFORMATIE

Ellen Derks

e.derks@centroz-weert.nl

BOB MASSIER

29.

GEEF HET NOOIT OP

Sommige thuiszittende leerlingen van het Pleysier College – een cluster 4-school met vijf locaties in de regio Den Haag – kunnen deelnemen aan het ‘schoolfobieprogramma’ of krijgen thuis onderwijs en begeleiding. Altijd met het doel de leerling weer op school te krijgen. Bob Massier, coördinator leerlingzaken van het Pleysier College, vertelt over de aanpak.

De meeste thuiszittende leerlingen van deze cluster 4-school hebben te maken met een complexe (veelal psychiatrische) problematiek, waardoor ze niet naar school kunnen of durven. “Het gaat om leerlingen die wel degelijk leerbaar zijn, maar die het niet lukt om naar school te gaan. Ze kúnnen het gewoon niet”, aldus Massier.

SCHOOLFOBIE

Bij een bepaalde groep leerlingen spelen daarbij negatieve onderwijservaringen een rol. Als gevolg daarvan hebben zij vaak last van angsten en/of PTSS-klachten, die hen belemmeren om naar school te gaan. Voor deze groep leerlingen wordt op de locatie Zefier van het Pleysier College, samen met jeugd-GGZ-instelling De Jutters, het ‘schoolfobieprogramma’ uitgevoerd. In dit programma overwint de leerling stapje voor stapje zijn angst en ontwikkelt hij gaandeweg zelfvertrouwen en moed. De Jutters verzorgt de diagnostiek en de behandeling; daarnaast begeleidt de Zefier de leerling

bij de geleidelijke terugkeer naar school. “Belangrijk uitgangspunt is dat we het gezonde deel van de leerling aanspreken. We gaan dus niet uit van zijn beperkingen, maar van wat hij wél kan”, vertelt Massier. “Het is een duaal traject, dat in kleine stapjes wordt uitgevoerd, en dat duurt zolang het nodig is. Langzaamaan wordt het naar school gaan weer opgebouwd. Het programma wordt afgesloten als de leerling weer zonder angst naar school gaat. Het is een mooie aanpak die voor heel wat thuiszitters goed werkt en goed heeft gewerkt.”

VERSTERKENDE FACTOR

Maar niet alle thuiszittende leerlingen zijn gebaat bij het schoolfobieprogramma. “Er zijn leerlingen waar al jarenlang van alles mee is geprobeerd, en die zowel in de zorg als in het onderwijs zijn vastgelopen”, vertelt Massier. “Reden temeer om voor deze groep oplossingen te zoeken. Want één ding staat bij ons voorop: hoe moeizaam het ook gaat, je mag het nooit opgeven. Je mag nooit stoppen met een leerling nieuwe kansen te geven. Het is duidelijk dat deze leerlingen niet naar school kunnen, maar juist voor hen is het heel belangrijk dat zij toch op de een of andere manier onderwijs volgen. Dat is natuurlijk van belang voor hun ontwikkeling, maar leren is vaak ook een versterkende factor, waaraan kinderen houvast hebben als het op andere fronten misloopt.”

In samenwerking met onderwijs- en zorgpartners heeft de school een aanpak ontwikkeld waarbij leerlingen thuis onderwijs en begeleiding op maat krijgen. Net zoals bij het schoolfobieprogramma, gaat de aanpak uit van wat de leerling wél kan, en is het doel dat de leerling vroeg of laat weer naar school gaat. Als ouders, het zorgnetwerk en de school in overleg hebben vastgesteld dat onderwijs op school nog niet haalbaar is, wordt er gestart met een onderwijs-zorgtraject in de thuissituatie. De school koopt een passend IVIO-pakket in, dat de leerling thuis, met vier uur begeleiding per week, zelfstandig doorloopt. Daarnaast krijgt de leerling vaak thuis begeleiding van een zorgpartner. Doel van de aanpak is dat de leerling stapsgewijs naar een school of naar een andere dagbesteding wordt toegeleid. In veel gevallen wordt dit doel bereikt. Op dit moment volgen negen leerlingen zo'n onderwijstraject in de thuissituatie.

KEERPUNT

De leerling fungeert in dit proces nadrukkelijk als een gelijkwaardige partner, vertelt Massier. “Vaak praten begeleiders vooral over kinderen. Ze vragen zich af wat ze het kind kunnen bieden, maar het gaat om de vraag wat het kind nodig heeft. En dat kunnen we gewoon aan de leerling vragen, want kinderen weten meestal heel goed wat goed voor hen is, al zijn ze zich daarvan niet altijd bewust.” Daarom onderzoekt de begeleider samen met het kind welke belemmeringen hij ervaart om naar

school te gaan. Waar stagneert het? Wat is het probleem? Massier: “Het kind moet zich veilig voelen om over die vragen te praten. Daarom is de relatie van begeleider en leerling heel belangrijk. Omdat de begeleider in een één-op-één situatie met het kind werkt, kan hij een vertrouwensrelatie opbouwen en durft het kind hierover gaandeweg open te zijn. Vaak ontstaat er op een gegeven moment een keerpunt waarop, ook voor de leerling zelf, duidelijk wordt waarop het misloopt. En dat is dan ook meteen de insteek voor de zorg. Zo is het onderwijs de vindplaats van de hulpvraag.”

EGO-VRIJ

Naast inhoudelijke expertise, vereist dit van de begeleider vaak ook een bepaalde houding. “De begeleider moet ego-vrij met de leerling in gesprek gaan”, stelt Massier. “Dat wil zeggen dat hij alles wat hij zelf meebrengt – vanuit zijn organisatie, vanuit z'n opleiding en vanuit z'n visie – helemaal loslaat. De begeleider moet in staat zijn om zijn eigen methodiek los te laten en vrij en open naar het kind te kijken en te luisteren.” Massier kijkt zeer zorgvuldig welke begeleider hij aan welk kind koppelt. “Eerst praat ik met de leerling en zijn ouders om vast te stellen wat voor begeleider zij nodig hebben. Ik beschik over een netwerk van begeleiders, die ik op freelancebasis inhuur; allemaal goede mensen die op een bepaald vlak expertise hebben, en een eigen werkstijl hebben. Omdat de relatie in deze werkwijze zo belangrijk is, is een goede match

echt een voorwaarde, want als het niet werkt, dan heeft de leerling er weer een faalervaring bij.” Maar er zijn meer aandachtspunten. Zo is communicatie een belangrijk aspect, omdat er vaak heel wat partijen en professionals bij het traject zijn betrokken. Ook vraagt de rol van de ouders veel aandacht. Massier: “Het is heel belangrijk dat ouders inzien dat hun kind zorg nodig heeft. Dat is helaas, zeker in het regulier onderwijs, niet altijd het geval. Daarom moeten scholen alles op alles zetten om de ouders in dergelijke trajecten als pedagogische partners mee te nemen.”

TIPS

- Stop nooit met een leerling nieuwe kansen te geven. Geef het zoeken naar de juiste aanpak op maat nooit op.
- Wees bereid om concessies te doen aan je eigen positie of rol. Werk ego-vrij en kijk open naar de leerling en diens behoeften.
- Kijk naar wat de leerling wél kan, of zoals Emiel van Doorn (StiBCO) het zegt: als je iemands kwaliteiten niet kunt zien, moet je van z'n beperkingen afblijven.

MEER INFORMATIE

Bob Massier
b.massier@pleysier.nl

WERNER WILLEMSSEN

30.

ONZE LEERLINGEN ZITTEN OP REGULIERE SCHOLEN

Punt Speciaal, een onderwijsgroep die in de zuidelijke helft van het land speciaal (voortgezet) onderwijs en ambulante begeleiding verzorgt (cluster 3 en 4), wil haar leerlingen zoveel mogelijk in een reguliere setting onderwijzen en begeleiden. De laatste jaren volgen steeds meer Punt Speciaal-leerlingen onderwijs in het gebouw van een reguliere school. Werner Willemsen, voorzitter van het College van Bestuur, vertelt hoe dit in z'n werk gaat en wat erbij komt kijken.

‘Onze leerlingen zitten op reguliere scholen’. Was dit twee jaar geleden nog de ambitie van Punt Speciaal, inmiddels is het in toenemende mate de praktijk. Op basis van de visie dat alle leerlingen er baat bij hebben als zij zich in een reguliere setting ontwikkelen, heeft Punt Speciaal, in samenwerking met reguliere scholen, de afgelopen jaren zo’n twintig projecten opgezet waarin dat daadwerkelijk gebeurt: leerlingen van de so- en vso-scholen van Punt Speciaal gaan naar een reguliere school.

SCHOOLTJE IN SCHOOL

“Toen we ons twee jaar geleden bezonnen op onze visie, stelden we vast dat we onze leerlingen zoveel mogelijk willen mengen met andere leerlingen”, vertelt Willemsen. “Ook realiseerden we ons dat we eigenlijk heel behoudend bezig waren door de leerlingen altijd maar naar óns toe te laten

komen. Daar wilden we van af. Uitgangspunt is nu dat wij naar de leerling toe gaan.”

Het werkt als volgt: een groep (v)so-leerlingen met vergelijkbare ondersteuningsbehoeften wordt mét hun leraren en begeleiders ondergebracht in een reguliere school. Deze leerlingen volgen onderwijs in hun eigen lokaal of afdeling, maar doen zoveel mogelijk mee met reguliere activiteiten, zoals vieringen of sportdagen. Een schooltje in een school dus. “Dat is nadrukkelijk niet het doel, maar het begin”, stelt Willemsen. “Want het doel is dat hierdoor een verdergaande integratie op gang komt, ook inhoudelijk. Omdat onze leerlingen niet voor niets in het speciaal onderwijs zitten, kan dat natuurlijk maar tot op een bepaald niveau, maar we zijn ervan overtuigd dat er heel wat integratiemogelijkheden zijn. Zo kunnen onze leerlingen in een thema- of projectweek bijvoorbeeld in een reguliere klas op hun eigen niveau met het thema bezig te zijn. We blijven zoeken naar mogelijkheden om onze leerlingen nog meer te integreren in het reguliere. Omdat ze al in het gebouw van een reguliere school zitten, is dat natuurlijk veel makkelijker geworden.”

WERKENRODE

Dat blijkt onder meer op het Montessori College in Groesbeek, waar inmiddels zes groepen van ongeveer 15 leerlingen van Werkenrode vmbo-onderwijs volgen. De leerlingen van Werkenrode zitten in een aparte vleugel die

op kosten van de gemeente is aangepast. Willemsen: “De leerlingen van Werkenrode deden vanaf het begin mee met vieringen, maar het mooie is dat de integratie op verzoek van reguliere leerlingen is uitgebreid. Zij vonden dat de Werkenrodeleerlingen best aan meer activiteiten konden meedoen, bijvoorbeeld aan opvoeringen en themaweken. Nu wordt er nagedacht over mogelijkheden om ook meer inhoudelijk te integreren en over de vraag hoe je kunt toegroeien naar synergieklassen.”

DAGBESTEDING EN ARBEIDSTOELEIDING

De nieuwe visie krijgt niet alleen vorm op scholen, maar ook op het gebied van dagbesteding en arbeidstoeleiding, vertelt Willemsen. “Gingen jongeren in woonvoorzieningen voorheen met een busje naar school, nu hebben we met drie grote zorgaanbieders projecten opgezet waarbij wij in de zorginstelling een ruimte inrichten voor onderwijs. Wij gaan dus naar de leerlingen toe.”

En datzelfde geldt voor jongeren die worden voorbereid op de arbeidsmarkt. Zij gaan hiervoor niet meer naar de praktijklokalen van de school, maar naar een plek in hun eigen gemeente. De school heeft hier – op een bedrijvige locatie – een uitvalsbasis ingericht van waaruit de leerlingen opdrachten uitvoeren of stage lopen in de omliggende bedrijven. Dus of het nu gaat om onderwijs, dagbesteding

of arbeidstoeleiding; de school gaat naar de leerling toe en biedt onderwijs en begeleiding in een zo regulier mogelijke context.

INHOUDELIJKE MOTIVATIE

Niet alleen leerlingen en ouders, ook scholen zijn enthousiast over de werkwijze. “Scholen komen zelf naar ons toe, omdat ze ook zo’n project willen opzetten”, vertelt Willemsen. “Veel reguliere scholen willen deze leerlingen graag de school inhalen, maar weten niet goed hoe ze dat kunnen realiseren, omdat ze niet beschikken over de expertise en het personeel. Op deze manier kunnen ze speciale leerlingen toch op een verantwoorde manier in huis halen.”

Willemsen benadrukt dat het van groot belang is dat de school een inhoudelijke motivatie heeft om dit te doen. Dat er in het gebouw lokalen leeg staan bijvoorbeeld, is geen goede reden om zo’n samenwerking aan te gaan. “Het is echt een voorwaarde dat de vo-school en het bestuur hier vierkant achter staan, want je komt altijd hobbels tegen. Als je sterk gemotiveerd bent, ervaar je die als drempeltjes, maar als je het eigenlijk niet wilt, kan een hobbel zo maar uitgroeien tot een muur. Motivatie is trouwens voor alle betrokkenen een voorwaarde, ook de ouders en de leraren van beide scholen moeten dit heel graag willen.”

FIKSE HOBBEL

Alle betrokken leraren – zowel van de (v)so-school als van de ontvangende school – kiezen er dan ook zelf voor om hieraan mee te doen. Toch valt het hen niet altijd mee, vertelt Willemsen. “Niet zozeer de leerlingen, maar vooral de leraren moeten hieraan wennen. Er worden twee werelden samengevoegd die decennialang waren gescheiden. Dat is niet niks. Het is daarom heel belangrijk om de leraren van beide scholen nadrukkelijk te benaderen als één team en de structuren daarop in te richten, bijvoorbeeld door gezamenlijke vergaderingen en studiedagen.”

De strikte scheiding tussen ‘speciaal’ en ‘regulier’ wordt in sterke mate veroorzaakt én bestendigd door de wetgeving voor bekostiging en verantwoording. Een fikse hobbel volgens Willemsen. “De idealen van passend onderwijs ten spijt, wettelijk zijn speciale leerlingen en reguliere leerlingen in alle opzichten twee aparte groepen. Dat belemmert een verdergaande integratie. Tot nu toe is de inspectie enthousiast over onze aanpak, maar als we hiermee verder gaan, komt er een moment dat onze praktijk gaat botsen met de regelgeving. Dus als we dit allemaal graag willen, zal er op dat gebied echt iets moeten gebeuren.”

TIPS

- Verzeker je ervan dat alle betrokken partijen dit echt graag willen. Dat is een voorwaarde voor succes.
- Maak de betrokken leraren van het begin af aan duidelijk dat het van belang is om één team te worden.
- Betrek het samenwerkingsverband bij de voorbereiding en bespreek goed hoe je de bekostiging regelt.

MEER INFORMATIE

Werner Willemsen
w.willemsen@puntspeciaal.nl

INGRID KERKMAN

31.

GOED BESLAGEN TEN IJS NAAR HET VERVOLGONDERWIJS

Uit overheidsonderzoek bleek een paar jaar geleden dat veel leerlingen met een functiebeperking vastlopen in het hbo en op de universiteit. De Monnikskap in Nijmegen, een van de weinige havo- en vwo-scholen voor kinderen met een lichamelijke beperking of een langdurige ziekte, besloot daar iets aan te doen. Ingrid Kerkman, begeleider passend onderwijs, vertelt over de Toekomstmodule die de school heeft ontwikkeld.

Kinderen met een havo- of vwo-advies, die kampen met een lichamelijke handicap of een langdurige ziekte, kunnen in Nijmegen terecht bij De Monnikskap, onderdeel van het Dominicuscollege. Hier zijn de groepen klein en kunnen leerlingen hun eigen tempo volgen. Als ze door ziekte of ziekenhuisverblijf een deel van het curriculum niet hebben kunnen volgen, doen ze dat later in het jaar of in het jaar erna. Ook kunnen ze gefaseerd examen doen. Net als andere havo- en vwo-leerlingen willen veel leerlingen van de Monnikskap na hun examen naar het hbo of de universiteit. Maar bij hen gaat het vaker mis.

AANPASSINGEN

In hbo en wo is de druk hoog. Er zijn maar een paar tentamenmogelijkheden en aan het eind van het eerste jaar wacht een bindend studieadvies; óók voor deze leerlingen. Ingrid Kerkman vermoedt dat veel leerlingen struikelen over de tijdsdruk:

“Het tempo is veel hoger dan zij gewend zijn. Je moet echt zelf aan de bel trekken als je extra's nodig hebt. Dat kan niet iedereen. Bovendien zijn veel leerlingen zich niet bewust van de aanpassingen die ze hier krijgen, zoals een rustige ruimte, extra tijd voor toetsen en meerdere toetsmogelijkheden. Veel van onze leerlingen staan er totaal niet bij stil dat dat aanpassingen zijn.”

Om de leerlingen beter voor te bereiden op een andere manier van studeren, bedachten Kerkman en haar collega's de Toekomstmodule. Kerkman: “In acht lessen proberen we leerlingen meer inzicht te geven in wat ze te wachten staat, wat ze nodig zullen hebben en hoe ze dat kunnen krijgen. De Toekomstmodule is onderdeel van een groter geheel: het MOP (Mijn Ontwikkelings Plan). Dit is een leerlijn, waarin leerlingen vanaf de brugklas totdat zij de school verlaten in modules werken aan hun persoonlijke ontwikkeling. Dit varieert van oefenen met leerstrategieën tot het zoeken naar een realistisch vervolgperspectief, en van jezelf presenteren tot mindfulness.”

HANDICAP EN STUDIE

In de eerste les van de Toekomstmodule vult de leerling een 'pascoach' in, een soort persoonlijkheidstest op het gebied van leren. De leerling ontdekt daarmee zijn eigen profiel. Wat voor type mens ben ik, wat vind ik moeilijk, waar kan ik nog in groeien? Kerkman: “Met dat profiel in de hand gaan we in gesprek. Heb je ideeën over je

toekomst, heb je al een studiekeuze gemaakt, past die bij je profiel? De decaan haakt hierbij aan.”

In de tweede les, die wordt gegeven door iemand van de stichting Handicap en Studie, krijgen de leerlingen informatie over de aanpassingen die mogelijk zijn in het vervolgonderwijs, zoals extra tijd, studietijd verlengen, een rustige ruimte om tentamen te doen. “Ze krijgen bijvoorbeeld te horen dat je direct moet melden dat je ziek bent of een handicap hebt. Als je gedurende het jaar merkt dat je toch aanpassingen nodig hebt, wordt het moeilijker.”

LES VAN OUD-LEERLINGEN

In de volgende les moeten leerlingen zelf bedenken wat zij nodig hebben aan ondersteuning. Wie al weet welke opleiding hij wil gaan doen, onderzoekt welke ondersteuning daar mogelijk is via de website van de opleiding of van Handicap en Studie, en eventueel door een bezoek aan de opleiding. Kerkman: “Leerlingen waren het meest te spreken over lessen die oud-leerlingen gaven. Zij wisten goed wat de valkuilen waren, maar vertelden ook de leuke verhalen. Een leerling had het bijvoorbeeld heel moeilijk gehad op de middelbare school, maar kon nu prima meekomen op de studie omdat ze nu echt geïnteresseerd was in het onderwerp. Een ander had juist veel moeite moeten doen om zijn plek te vinden.” De Toekomstmodule wordt afgesloten met een stage van een dag, om een indruk te krijgen van een

werkdag. Leerlingen moeten zelf contacten leggen en regelen dat ze een dag mee mogen lopen bij een bedrijf.

MOEILIK

De eerste Toekomstmodule is net afgerond, dus is nog niet vast te stellen of de leerlingen inderdaad beter beslagen ten ijs komen in het vervolgonderwijs. Wel is duidelijk dat de leerlingen het een succes vonden. Kerkman: “Ze vonden het fijn om naar ervaringen van oud-leerlingen te luisteren en dat er verschillende verhalen waren, zodat er altijd wel iemand was met vergelijkbare problematiek. Voor sommigen kwam het hard aan. Die hadden zich niet zo gerealiseerd dat het wel eens moeilijk zou kunnen worden. Maar zij vonden het interessant om daar met elkaar over te praten. Veel leerlingen praten daarover niet vanzelf met elkaar. De leerlingen waren allemaal heel actief en geïnteresseerd. Er waren geen dingen die echt niet aansloegen. Wel zou ik de volgende keer meer stil willen staan bij hun beroepskeuze, daar meer tijd voor nemen, misschien individueel met een docent. Ook de stage mag meer aandacht krijgen.”

Kerkman zou dit eigenlijk elke school aanraden. “Het bindend studieadvies is voor onze leerlingen een probleem omdat ze niet gewend zijn aan het hoge tempo en het fysiek niet altijd aankunnen, maar ik ken heel veel andere studenten die het er ook moeilijk mee hebben. Het is zo zonde als een leerling wel de passie, de ambitie en het

niveau heeft, en het dan toch niet lukt. Er zouden heel veel leerlingen bij gebaat zijn als het hoger onderwijs iets minder strak was georganiseerd.”

TIPS

- Bedenk wat een gunstige tijd is om de cursus te geven. De leerlingen moeten al bezig zijn met hun toekomst, maar zich nog niet hebben ingeschreven.
- Als een leerling al een studiekeuze heeft gemaakt, kan de Toekomstmodule ook individueel gegeven worden om meer de diepte in te gaan rondom aanpassingen, wonen en vervoer.
- Ontwikkel de Toekomstmodule met een groepje mensen met verschillende kennis en vaardigheden.
- Nodig gastsprekers uit, liefst jonge mensen die ervaringsdeskundig zijn.

MEER INFORMATIE

Ingrid Kerkman

ikerkman@samenwerkingsverbandvo.nl

ΔB KREUNEN

32.

INTEGRAAL ARRANGEREN: ÉÉN LOKET EN ÉÉN GESPREK

Ouders van kinderen met complexe ondersteuningsbehoeften hoeven geen langdurige, bureaucratische weg meer af te leggen om voor hun kind een passend onderwijszorgarrangement te vinden. Het arrangement wordt vastgesteld in één goed voorbereide bijeenkomst van het zorg-, advies- en toewijzingsteam, kortweg ZATT genoemd. Dat is de praktijk in de regio van het samenwerkingsverband Oost Achterhoek. Ab Kreunen, directeur van het samenwerkingsverband en voorzitter van het ZATT, vertelt over de aanpak, die 'Integraal arrangeren' is genoemd.

Het loont om in kansen te denken, ervaart Kreunen. Zo greep zijn samenwerkingsverband de veranderde wetgeving aan om de samenwerking met jeugdhulp en gemeenten te intensiveren. De werkwijze 'Integraal arrangeren' is daarvan het resultaat. "Integraal arrangeren is eigenlijk een product dat voortkomt uit de Wet passend onderwijs en de Jeugdwet."

GEZAMENLIJKE OPDRACHT

Integraal arrangeren vindt plaats in het ZATT, het zorg-, advies- en toewijzingsteam, waar alle relevante partners – onderwijs, jeugdzorg, en de drie gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk – samen aan tafel zitten. "We werkten al jaren samen in het ZAT, het Zorgadviesteam," vertelt Kreunen,

"maar in 2014 hebben we de T van toewijzing toegevoegd. Er is sprake van gelijkwaardig partnerschap en we zetten de middelen gezamenlijk in, omdat we vinden dat we een gezamenlijke opdracht hebben: ieder kind zo snel mogelijk een passend onderwijszorgarrangement geven." Voor kinderen met complexe ondersteunings- en zorgvragen is dat doorgaans niet eenvoudig, omdat daarbij verschillende partijen, wetten, regels en procedures een rol spelen. Daarom is het Integraal arrangeren ontwikkeld. Dat houdt kort gezegd in dat het ZATT in één gesprek van één uur met de ouders een arrangement op maat samenstelt voor het betreffende kind. In dat gesprek worden een onderwijsplek en aanvullende zorg geregeld (vanuit de Jeugdwet, de Wet maatschappelijke ondersteuning of de Wet langdurige zorg) én de voorwaarden van leerplicht en leerlingenvervoer. Kreunen: "Ouders hebben dus te maken met één aanmelding, één loket en één bespreking en hoeven dus niet meer een lange, bureaucratische weg af te leggen langs verschillende loketten. Aan het eind van de ZATT-bespreking is alles geregeld en weten ouders waar ze aan toe zijn."

RICHTINGGEVENDE UITGANGSPUNTEN

De werkwijze is zeer effectief. Er zijn geen wachtlijsten, en tot nu toe is het ZATT er altijd in geslaagd om het arrangement in overleg met de ouders inderdaad in één bijeenkomst vast te stellen en te regelen. Dit is volgens Kreunen onder meer

te danken aan het feit dat de samenwerkende partners een gezamenlijke visie hebben. “Twee uitgangspunten zijn sturend voor onze werkwijze”, vertelt Kreunen. “Allereerst streven we naar zo thuisnabij en zo regulier mogelijk onderwijs. Dat betekent dat we consequent in een bepaalde volgorde naar een onderwijsplek zoeken: we kijken eerst naar het regulier onderwijs, dan naar het speciaal basisonderwijs en desgewenst daarna naar cluster 3 of 4. Deze handelwijze heeft onder meer geleid tot een laag deelnamepercentage van 0,5 procent in het speciaal onderwijs in deze regio.”

Het tweede uitgangspunt – elk kind heeft recht op onderwijs – betekent onder meer dat alle kinderen met een meervoudige beperking op 4-jarige leeftijd door de zorginstellingen en ouders worden aangemeld bij het ZATT. “Een kind dat wordt aangemeld agenderen we op de eerstvolgende ZATT-bijeenkomst”, vertelt Kreunen. “We komen 25 keer per jaar, dus ongeveer twee keer per maand bij elkaar, dus al deze kinderen krijgen heel snel een passend onderwijszorgarrangement.”

MANDAAT

Dat dat zo snel – in één bespreking – kan, is mogelijk dankzij de zeer gedegen voorbereiding van elke aanmelding. In een gedetailleerd draaiboek, dat bekend is bij alle scholen en instellingen in de regio, is vastgelegd wie welke stappen moet nemen en welke informatie het ZATT moet hebben om een passend

onderwijszorgarrangement te kunnen vaststellen. “Die voorbereiding is heel essentieel”, vertelt Kreunen. “Bij kinderen met een ernstige meervoudige beperking is dat een belangrijke taak van de zorginstelling. Die gaat al vroegtijdig met de ouders in gesprek, want het is heel belangrijk dat de ouders van het begin af aan worden meegenomen in het proces. Er gaat aan de aanmelding dus een heel traject vooraf, maar als het kind op 4-jarige leeftijd wordt aangemeld, dan is het arrangement snel geregeld.”

Naast de goede voorbereiding, is deze voortvarendheid te danken aan het feit dat alle mensen die aan de ZATT-tafel zitten mandaat hebben om beslissingen te nemen, ook als er gekozen wordt voor niet-gangbare oplossingen die schuren aan de regelgeving. “Dat mandaat is een voorwaarde én een belangrijke succesfactor van Integraal arrangeren”, zegt Kreunen. “Want het werkt natuurlijk niet als mensen voor een besluit eerst terug moeten naar hun organisaties. Het ZATT functioneert als een zelfstandig orgaan en de leden van het team zijn volledig beslissingsbevoegd.”

VOORTDURENDE EVALUATIE

De werkwijze is al doende, in de praktijk ontworpen. De regio kon voortbouwen op een al jarenlange samenwerking, die gaandeweg steeds verder is geïntensiveerd en verbeterd. Volgens Kreunen is voortdurende evaluatie

tijdens zo’n proces ontzettend belangrijk. “Door processen constant en heel precies te evalueren, verbeteren we steeds onze werkwijze.”

De ouders spelen daarbij een belangrijke rol. Aan het eind van elke vergadering wordt aan de ouders feedback gevraagd. Wat vonden zij van het proces en van de bespreking? Kreunen: “Mede doordat we de casus en het gesprek dan nog vers in het geheugen hebben, leren we daar veel van. Ouders kunnen verrassend goed feedback geven. Zo hebben we geleerd dat de bejegening van ouders en de manier waarop we over de kinderen praten een belangrijk aandachtspunt is. We moeten erop letten dat we de ouders goed meenemen in onze denkwijze en onze manier van handelen, we moeten zorgen dat ons taalgebruik begrijpelijk is voor de ouders, maar ook dat we bijvoorbeeld niet afstandelijk spreken van ‘dat kind’, maar het kind bij de naam noemen. Dat zijn dingen waar ouders ons op wijzen. Maar ouders zijn zeer gelukkig met deze werkwijze. Zij vinden het heel fijn dat ze een belangrijke stem hebben, dat ze worden gehoord en dat er snel een arrangement is voor hun kind.”

TIPS

- Werk met de partners vanuit een gezamenlijke visie.
- Zorg ervoor dat alle leden van het ZATT mandaat hebben om besluiten te nemen.
- Investeer als samenwerkingsverband in het netwerk van gemeenten en zorginstellingen.

MEER INFORMATIE

Ab Kreunen

akreunen@swvoostachterhoek.nl

MONIQUE HELLING

33.

"LATEN WE FLEXIBEL ZIJN"

Elke leerling op maat bedienen. Dat is de ambitie van Monique Helling, directeur van het Olympia College in Rotterdam. Haar school, met vmbo-lwoo, praktijkonderwijs en ISK, is een van de voorlopers op dat gebied. Dat vraagt om vele combinaties, dwarsverbanden en samenwerkingsvormen binnen en buiten de school. Monique Helling: "Wij geven leerlingen die zichzelf als uitzichtloos zien weer geloof in eigen kunnen."

Omdat het niveauverschil binnen het praktijkonderwijs groot is – er zitten leerlingen met een IQ van 50 en met een IQ van 80 – biedt het Olympia College deze leerlingen verschillende mogelijkheden. Zo is er sinds twee jaar de pro+-klas voor de betere pro-leerlingen. Zij leren uit vmbo-boeken, zodat een eventuele overstap gemakkelijker is. Helling: "Het blijkt dat veel pro-leerlingen, die in het basisonderwijs vaak achterbleven, een enorme achterstand kunnen inhalen. Belangrijk is dat de leerlingen weer plezier in leren krijgen. Dit krijg je door een goed didactisch en pedagogisch klimaat. Als de leerlingen het niveau aan kunnen, gaan ze naar het vmbo. Lukt het niet, dan kunnen ze alsnog naar het pro of met een aangepast traject naar mbo 1, en daarna uitstromen naar werk."

GEEN DRUK

Andere trajecten voor pro-leerlingen zijn opleidingsgroepen buiten de school, onder andere in het Maasstad- en het Erasmusziekenhuis. Ze krijgen daar les en doen werkervaring op. De leerwerktrajecten vergroten de kans op werk en het motiveert de leerlingen, omdat ze het leuk en interessant vinden. Als het goed gaat, kunnen ze verder naar mbo 2. Helling: "De leerlingen aan de bovenkant van het pro kunnen we steeds beter bedienen. Vorig jaar stroomde een hele groep van het eerste jaar pro+ naar de tweede klas van het vmbo. Dat is een mooi succes."

Het geheim? "Alles moet kloppen. De thuissituatie moet niet te ingewikkeld zijn, de school moet goede docenten en leermiddelen hebben, en – heel belangrijk – een stimulerende leeromgeving. Dan kun je bereiken dat leerlingen zelfvertrouwen krijgen en hun eigen capaciteit gaan waarderen."

GEZIEN EN GEHOORD

Het Olympia College biedt onderwijs aan ruim 500 leerlingen met leer- en gedragsproblemen. Deze leerlingen hebben structuur, duidelijkheid, voorspelbaarheid en de juiste ondersteuning nodig. Monique: "Wij hebben leerlingen die misbruikt zijn, mishandeld, verwaarloosd en die thuis geen enkele ondersteuning krijgen. Dat maakt de school nog belangrijker. Daar zien ze hoe je óók met elkaar om kunt gaan."

Wij geven de leerlingen een luisterend oor, laten ze voelen dat ze gezien en gehoord worden. De relatie is heel belangrijk.”

Het Olympia College stemde het pedagogisch klimaat af op aandacht voor die zachte kant. Dat werkt goed, maar een garantie is het niet. “Het blijft een moeilijke groep”, zegt Helling. “Soms verdwijnt een leerling drie dagen van de radar en zijn wij de enige die het merken en actie ondernemen.”

TUSSENGROEP

Het Olympia College heeft ook internationale Schakelklassen (ISK), met leerlingen met een laag ontwikkelingsniveau. Het zijn arbeidsmigrantenkinderen uit bijvoorbeeld Polen en Bulgarije en vluchtelingen uit onder meer Syrië, Eritrea en Afghanistan. Monique: “We hebben twee analfabetenklasjes met leerlingen die zowel in hun eigen taal als in het Nederlands analfabeet zijn. Sommigen pikken het snel op van anderen, maar we hebben ook een jongen die hier al anderhalf jaar is en nog steeds bijna niets zegt. Wat gaat er om in dat hoofd? We weten het niet. Voor zulke leerlingen zijn we een tussengroep gestart, samen met de vso-school de Herenwaard. De aanpak zit tussen vso en regulier in. Het zijn leerlingen met een cluster 3-indicatie, die zijn gebaat bij één docent, één klas. Wij bedienen daar elke leerling op zijn eigen talent en in zijn eigen tempo. Het is zó belangrijk om elke leerling zijn tijd te gunnen.”

POSITIEF

Een belangrijke succesfactor op deze school is volgens Helling dat iedereen weet wat de visie van de school is, en dat docenten en ondersteunende staf allemaal op dezelfde manier met de leerlingen omgaan. “Wij zijn nu bijvoorbeeld bezig een beleid te ontwikkelen om meer de nadruk te leggen op beloning dan op straf. Dat is nog best moeilijk. Kijk maar eens in een willekeurige schoolgids, ook die van ons: sancties voor slecht gedrag zijn benoemd, maar beloningen voor goed gedrag niet. Sancties geven duidelijkheid, dus die heb je nodig, maar uit de psychologie weten we allang dat belonen beter werkt. Wij kijken nu hoe we die positieve benadering binnen de school kunnen laten werken.”

GEEN HOKJES

Iets waar Helling in toenemende mate moeite mee heeft, is het ‘hokjesdenken’. In Nederland zijn scholen ingedeeld op denominatie of onderwijsideaal, kinderen moeten op hun twaalfde al weten wat ze willen worden, en de financiering van onderwijs en de ondersteuning zijn verdeeld over verschillende instellingen. Als je eenmaal in een hokje zit, wordt het steeds moeilijker om eruit te komen.

“Laten we daarmee ophouden”, stelt Helling. “Het versnipperd geld en aandacht voor goed onderwijs en passende hulpverlening. De inspectie ziet dat wij goed onderwijs geven, maar kijkt op een uniforme

manier naar scholen. Dus krijgen wij commentaar op het feit dat sommige leerlingen drie jaar over de onderbouw van het vmbo doen. En dat terwijl het leerlingen zijn die een enorme achterstand inhalen. Ik pleit ervoor meer verschillen te accepteren en individuele leerroutes mogelijk te maken. Wij geven leerlingen die zelf denken dat ze geen perspectief hebben, weer geloof in eigen kunnen. Je kunt deze leerlingen ook elke dag een kleurplaat geven. Dat vinden ze fijn en het is gemakkelijk voor de docent. Dat vind ik vreselijk. Iedereen heeft wel een talent. Bij de een is het creatief, bij de ander cognitief en bij de derde sociaal. Laten we dat naar boven halen. Laten we flexibel zijn.”

TIPS

- Heb geduld, neem kleine stappen, wees niet te rigouros en heb compassie voor de aanpassingsproblemen. Beweging is belangrijk.
- Loop veel door de school. Dan weet en ervaar je wat er gaande is.
- Doe zo veel mogelijk samen met je team. Steun ze. Haal af en toe de kastanjes uit het vuur voor de docenten.
- Ga naar Zweden op studiereis. Daar is het onderwijs breed georganiseerd en het biedt veel kansen aan leerlingen van alle niveaus.

MEER INFORMATIE

Monique Helling
m.helling@olympiacollege.nl

34.

SCHOLEN HELPEN SCHOLEN

Waarom zou je voor het oplossen van een probleem externe hulp inroepen als die ook binnen de eigen gelederen voorhanden is? Dat vroegen Frans Jordaan, kwaliteitsmedewerker van het samenwerkingsverband Amstelland en de Meerlanden, en drie zorgcoördinatoren zich vorig jaar af. Het antwoord is er inmiddels: begin je eigen visitatiecommissie.

Frans Jordaan kwam in 2016 als 'Coördinator Regioloket en Beleidsmedewerker kwaliteit' in dienst van het samenwerkingsverband VO Amstelland en de Meerlanden. Naar eigen zeggen "niet gehinderd door al te veel kennis van de geschiedenis van zijn nieuwe werkgever". Al gauw merkte hij dat er op veel scholen een behoefte was aan activiteiten die geschaard kunnen worden onder de noemer 'leernetwerken, intervisie en visitatie'. Jordaan: "Die behoefte bestond vooral op zorgcoördinatoreniveau, maar kwam ook voorbij in gesprekken met schooldirecteuren. Leren bij en van elkaar in plaats van cursussen volgen bij ingehuurde deskundigen. Dat is bovendien een stuk goedkoper."

EXPERIMENTEREN

Behoeftte voelen is één ding, tot actie overgaan is nog wat anders. Toch gebeurde dat al snel. Jordaan: "Op een gegeven moment waren er drie zorgcoördinatoren op evenzoveel scholen in Amstelveen die zeiden: we kunnen wel wachten

tot er collectief iets wordt georganiseerd, maar het gaat sneller als wij het met z'n drieën gewoon gaan dóén. Die drie hebben mij als vertegenwoordiger van het samenwerkingsverband erbij gehaald en samen hebben we een plannetje bedacht."

Het toeval wilde dat de VO-raad in die tijd met een project rond visitatie op de proppen kwam. Jordaan: "Juliëtte Vermaas was in opdracht van de VO-raad bezig om een methodiek voor visitatie te ontwikkelen die niet alleen gericht was op individuele scholen, maar ook op samenwerkingsverbanden. Zij had net een klankbordgroep in het leven geroepen om die methodiek door te lichten." De optelsom was voor Jordaan niet moeilijk: "Wij willen een visitatie gaan doen, jij hebt een methodiek ontwikkeld: wij gaan met jouw methodiek experimenteren."

De methodiek laat niets aan het toeval over, alles is tot in de kleinste details geprotocolleerd. Jordaan: "De gevisitatieerde school wordt op het bezoek onder meer voorbereid door een zelfscan, waarin de school uiteindelijk de vraag formuleert die van belang is voor de visitatie: waar wil je dat de groep visitatoren naar kijkt? Dat is voorgebakken in het proces. Je gaat niet zomaar wat rondkijken. Nee, degenen die op bezoek komen bij de school weten al wat er aan de hand is, zij beschikken over uitgebreide voorinformatie."

TURBO-INTERVIEWS

Gewapend met het protocol van Vermaas maakten de vier zich op voor het echte werk: een proefvisitatie. Die werd in juni 2017 afgelegd op de school van een van de drie zorgcoördinatoren zelf. De andere twee vormden samen met voorzitter Jordaan de visitatiecommissie. “We begonnen met een startoverleg met de schoolleiding om ons ervan te verzekeren dat het draagvlak voor deze operatie groot genoeg was. De zelfscanfase was uiteraard al achter de rug en de visitatievraag was goed in beeld.”

Daarna volgden ‘turbo-interviews’ met acht direct betrokkenen: twee leerlingen, een mentor, twee afdelingsleiders, de zorgcoördinator, de locatiedirecteur en de begeleider Passend Onderwijs die in de Trajectvoorziening werkt. Op die laatste voorziening spitste de visitatievraag zich dan ook toe, verduidelijkt Jordaan: “In ons samenwerkingsverband hebben de scholen er allemaal voor gekozen om de passendonderwijsgelden in te zetten voor een Trajectvoorziening: een aparte ruimte binnen de school waar leerlingen extra begeleiding kunnen krijgen. Er moet wel altijd verbinding worden gemaakt met de klas en de lesstof; het is dus niet zo dat een leerling die eruit is gestuurd de hele dag daar zijn straf uitzit. Het moet om iets gaan wat in overleg met de leerling en zijn ouders is besproken en wat ondersteuning biedt bij het probleem waar die leerling mee zit. Die wisselwerking tussen klas

en Trajectvoorziening, en in de communicatie met ouders, was een ontwikkelpunt van de school. Daar wilden ze feedback op hebben.”

Inmiddels is de proefvisitatie uitgebreid geëvalueerd. De reacties op de gevisiteerde school waren heel positief. Jordaan: “Er was veel herkenning, ook van onze meer kritische constatering. Het gevoel was wel dat er niet veel nieuws bij zat. Het was meer een bevestiging van dingen die al wel bekend waren.” In de reflectie achteraf konden de twee zorgcoördinatoren uit de visitatiecommissie uitgebreid putten uit hun eigen situatie: de kritische punten op de gevisiteerde school waren vergelijkbaar met die op hun scholen. Jordaan: “Uitwisseling is een van de doelstellingen van deze vorm van visitatie. Eerst goed luisteren. Dan doorvragen. En ten slotte uitwisselen.”

OVERLAP

Nu de eerste test met glans is doorstaan, is het voor Jordaan en de zijnen zaak om hier een passend vervolg aan te geven. De eerste stap is inmiddels gezet: uit een inventarisatie onder alle zorgcoördinatoren van de 17 scholen van het samenwerkingsverband blijkt dat er breed behoefte bestaat aan deze vorm van collegiale visitatie. Jordaan: “Eigenlijk zeiden ze unaniem: wij willen meedoen aan die visitatierondes. Met die uitkomst zijn we naar de diverse directies gestapt. Ook die reageerden positief, zij het met

een paar kanttekeningen. Een daarvan was dat de afzonderlijke besturen van de scholen óók visitatietrajecten ingesteld hebben. Meestal gaat het dan om puur onderwijsinhoudelijke onderwerpen, terwijl het bij ons altijd om de ondersteuning gaat. Soms zit er een overlap in, en daar moeten we goede afspraken over maken.”

Met de directies is afgesproken dat alle scholen de komende drie jaar ten minste één keer worden gevisiteerd vanuit het ondersteuningsperspectief. “Dat impliceert dat iedereen ook zelf in de rol van visitor terecht komt”, zegt Jordaan. “We maken dus groepjes van drie of vier mensen en stellen een visitatieschema op. Dat gaan we morgen uitdenken, het is nog heel vers allemaal!”

TIPS

- Zorg voor een visitatieprotocol dat aan duidelijkheid niets te wensen over laat.
- Stel vragen, luister goed, vraag door en wissel ten slotte uit.
- Maak afspraken met schoolbesturen, zodat hun visitatietrajecten die van het samenwerkingsverband niet bijten.

MEER INFORMATIE

Frans Jordaan
fjordaan@swvam.nl

www.steunpuntpassendonderwijs-vo.nl/cop

EUS HEHANUSSA

MARJONNE MEIJER

35.

SCHOOLMAATSCHAPPELIJK WERK 3.0

In Rotterdam hebben schoolmaatschappelijk werkers van twee instellingen de handen ineengeslagen om samen iets te doen aan de verbrokkeling, om niet te zeggen de afbrokkeling, van het zorglandschap in Rotterdam. Hun project 'Signaleren en normaliseren' brengt 'probleemkinderen' in kaart door nu eens niet te focussen op hun problemen, maar op hun kracht en hun passie.

Natuurlijk: ze zijn ook elkaars concurrenten. Als er subsidies te verdelen zijn voor bepaalde projecten, dan kan het gebeuren dat Stichting MEE (die mensen met een beperking wil laten meedoen in de maatschappij) en SMWR (School Maatschappelijk Werk Rijnmond) daar allebei voor in de race zijn. Maar de beide instellingen kunnen veel meer dan onder elkaars duiven schieten: uitstekend samenwerken. Dat bewijzen Marjonne Meijer, accountmanager MEE, en Eus Hehanussa, manager SMWR. Samen willen ze 'Het Nieuwe Welzijn' gestalte geven. Zeker: in deze tijden van participatie moeten mensen veel meer hun mannetje staan en niet onmondig afhankelijk blijven van hulp. Maar voordat ze dat kunnen, moet er wel een basis voor hun zelfstandigheid en zelfbewustzijn gelegd worden. En dat is nu precies wat MEE en SMWR doen. Rond het schoolmaatschappelijk werk hebben Meijer en Hehanussa onder de noemer 'Signaleren en normaliseren' een formule bedacht om kinderen met 'minder complexe problematiek' tijdig in kaart te brengen, waarbij de focus ligt op wat ze leuk vinden, op waar hun

interesse of passie ligt. Om ze vervolgens in hun kracht te zetten door ze hun draai te laten vinden in 'het derde milieu': het vrijetijdsdomein. Maar laten we bij het begin beginnen.

ELKAARS EXPERTISE

De SMWR is een jonge organisatie die naar eigen zeggen 'het klassieke erfgoed van het schoolmaatschappelijk werk voortzet en verdiept'. De organisatie wil een schakel zijn die voor continuïteit zorgt om schoolkinderen die dat nodig hebben op het juiste spoor te krijgen en te houden. MEE heeft ook schoolmaatschappelijk werkers in dienst, maar uitsluitend gericht op kinderen met een verstandelijke beperking. Wat lag meer voor de hand dan om samen te werken en van elkaars expertise gebruik te maken? Dat was nou precies de gedachte van de beide managers. Hehanussa: "Wij willen breed naar kinderen en ouders kijken. Een verbinding maken tussen gezin, school en de buurt. Ons werkterrein, onze case load, omvat alle basisscholen van Rotterdam Rijnmond. Maar die zijn net zo goed het werkgebied van Marjonne. Kinderen met een beperking zitten namelijk echt niet alleen op scholen voor speciaal onderwijs." Meijer: "MEE is voor de meest kwetsbare mensen met een beperking. Dus ik zit veel op scholen voor speciaal onderwijs, en ik ben verbonden met ouderfunctionarissen bij passend onderwijs uit het samenwerkingsverband. Rotterdam had als visie: echt complexe problematiek mag naar het wijkteam, alle andere moeten door het

wijknetwerk geholpen worden. Dat laatste is wat vroeger de eerste lijn was: het Centrum Jeugd en Gezin; sport-, hobby-, scouting- muziekclubs; huiswerkbegeleiding; maatjesprojecten; initiatieven van kerken en moskeeën. Nu is er wel heel goed nagedacht over hoe de stroom loopt van mensen met complexe problematiek naar het wijkteam. Maar hoe die andere stroom, die naar het wijknetwerk, zou moeten lopen, daar had nog niemand over nagedacht. En daarvan, van dat eerstelijnsgebied, heeft Hehanussa heel veel verstand.”

KIND IN KAART

Signaleren en normaliseren: daar draait de aanpak van de beide dames dus om. Natuurlijk gaan hun smw'ers af op de signalen die ze van leerkrachten en ouders krijgen. Maar daarnaast is er ook een methodiek ontwikkeld om signalen van soms heel lichte problematiek in een vroeg stadium op te vangen: Kind In Kaart oftewel KIK. Hehanussa: “Het is een ogenschijnlijk luchtig gesprek à la de Taarten van Abel: over wat het kind leuk vindt, waar zijn interesses liggen. Het kan overal plaatsvinden: op het schoolplein, in een lokaal, op de gang. Je merkt dat er dan andere informatie boven tafel komt, waar je ook echt iets mee kunt. Kinderen toeleiden naar een sportclub, of naar muziekles bijvoorbeeld: iets wat heel normaal zou moeten zijn, vandaar de term normaliseren. Wat uniek is, is dat je met KIK insteekt op drie niveaus tegelijk: het kind, de school en de ouders. Het is ook veel fijner om met de ouders te praten over wat het kind

graag wil en waar het goed in is, dan altijd maar weer over wat er niet goed gaat. Onze smw'ers merken dat ook.” Meijer: “Het is niet vanzelfsprekend dat ouders hun kinderen op bijvoorbeeld een sportclub doen. De financiën kunnen een bezwaar zijn, maar het kan ook dat ze niet eens weten dat hun kind op voetballen wil, of dat ze willen dat hun kind eerst maar eens beter zijn best op school moet doen. Deze aanpak sluit perfect aan bij Het Nieuwe Welzijn, dat immers uitgaat van de kracht van burgers in de Participatiemaatschappij. Wij gaan uit van de kracht van kinderen. Kinderen serieus nemen, en goed naar ze luisteren. Dat kinderen voelen: ik mag er zijn. Ik heb een stem.”

BREED KIJKEN

Dat nadrukkelijke accent op het positieve is wel even wennen. Hehanussa: “Smw'ers hebben van oorsprong de focus op problemen van kinderen in de schoolse situatie. Dat ze niet uitvallen, geen storende factor zijn, maar integendeel een beetje een leuke schoolloopbaan hebben. Als je eenzijdig op dat soort hulpverlening blijft zitten, en je gebruikt de kracht van een kind en zijn omgeving niet, dan denk je te smal. Als je breder kijkt en daar steunend interenieert, bereik je veel meer. Het is eigenlijk heel simpel, maar de blinde vlek van hulpverleners is toch vaak dat ze bij de problemen van een kind blijven hangen, in plaats van te kijken wat een kind kán!” ‘Signaleren en normaliseren’ mag na één jaar gerust een succes genoemd worden. Hehanussa: “We

hebben gezien dat je heel veel verbindingen kunt leggen naar andere instanties in het wijknetwerk. Daar hebben we een echte voortrekkersrol in gehad. Dat is pure winst. En verder zie je dat het onderwijspersoneel heel positief over deze aanpak is. Docenten schakelen nu eerder smw'ers in: ‘Kun jij eens komen praten?’. De smw'er is nu een volwaardige collega voor ze geworden.”

TIPS

- Zorg voor de juiste mindset van de smw'er over zijn nieuwe rol: focussen op de kracht van het kind, niet op zijn problemen.
- Begin klein: met de direct betrokkenen, en breid je activiteiten dan uit.
- Informeer alle partijen in het wijknetwerk goed en breng hun behoeften in kaart: wat hebben ze nodig van je?
- Werk samen met elkaar, denk niet te veel in termen van concurrentie.

MEER INFORMATIE

Marjonne Meijer

marjonne.meijer@meerrotterdam.nl

Eus Hehanussa

eus.hehanussa@smwr-rijnmond.nl

JAN KLOOSTERMAN EN PAULIEN MIDDELKOOP

36.

PREVENTIE OP Z'N BEST

Vier dagen per week is er een maatschappelijk werkster in de school. Dankzij de samenwerking tussen onderwijs, hulpverlening en de gemeente, heeft scholengemeenschap Jacobus Fruytier in Apeldoorn dit zogenoemde 'schoolmaatschappelijk werk plus' gerealiseerd. Met succes, vertellen Paulien Middelkoop en Jan Kloosterman, respectievelijk onderwijskundig beleidsmedewerker en directeur onderwijs van de school. De uitval en het aantal verwijzingen naar de hulpverlening zijn afgenomen.

Voorkomen dat leerlingen uitvallen en thuis komen te zitten, is natuurlijk allereerst in het belang van het kind. Maar het dient ook het belang van scholen, gemeenten, leraren en professionals in de jeugdzorg. Allemaal hebben zij de opdracht, maar ook de visie en de drive, om ervoor te zorgen dat elk kind de ondersteuning krijgt die het nodig heeft, zodat het zich optimaal kan ontwikkelen. Dat uitgangspunt – het ideaal en het gezamenlijke belang van preventie – is de basis van het 'schoolmaatschappelijk werk plus' (SMW plus) op het Fruytier.

INHOUDELIJKE PLUSSEN

“We zagen meer mogelijkheden in het schoolmaatschappelijk werk door leerlingen en ouders nadrukkelijker mee te nemen en meer met hen samen te werken”, vertelt Middelkoop. “In een school met 1.700 leerlingen kun je

als maatschappelijk werker in 8 of 9 uur nu eenmaal niet alle problemen goed oppakken. Daarom hebben we een constructie bedacht en gerealiseerd, die het mogelijk maakt om een maatschappelijk werker aan te stellen die vier dagen per week in de school werkzaam is.” De ‘plus’ verwijst dus in de eerste plaats naar het aantal uren van het schoolmaatschappelijk werk. Maar daaruit vloeit een aantal heel belangrijke inhoudelijke plussen voort. Middelkoop: “Allereerst kunnen we de samenwerking met ouders en hulpverleners nu veel intensiever vormgeven. Daar is heel veel winst te behalen, omdat de thuissituatie een belangrijke rol speelt in de oplossing van de problematiek. Daarnaast is de hulp veel sneller bij het kind, waardoor we beter preventief kunnen werken en leerlingen minder vaak worden doorverwezen naar externe hulpverlening. Maar ook is de hulp veel laagdrempeliger, omdat de leerling de ondersteuning doorgaans gewoon op school krijgt, en de maatschappelijk werkster, als het nodig is, bij de ouders thuis komt. Die laagdrempeligheid helpt ouders ook vaak over de drempel om hulp te accepteren.”

“Ouders hebben vaak het beeld dat hulpverlening iets heel groots en zwaars is”, vult Kloosterman aan. “Als de schoolmaatschappelijk werkster hen duidelijk maakt dat het bijvoorbeeld gaat om de vraag hoe we het kind samen kunnen helpen om meer verantwoordelijkheid te nemen voor zijn gedrag, dan is dat voor ouders een eyeopener: oh, gaat het dáárover? De

hulp inzichtelijk en overzichtelijk maken voor ouders; dat zijn ook belangrijke ingrediënten van de aanpak. Opvoeden is complex, en het is moedig en verstandig van ouders om daarbij om advies te vragen. Iedere opvoeder heeft immers vragen over hoe je dat het beste doet.”

ONDERNEMEN

Om het SMW plus te realiseren, zocht Kloosterman zo’n twee jaar geleden contact met een christelijke zorginstelling – Fruytier is een reformatische school – en met de Gemeente Apeldoorn. Twee partijen, zo wist hij, die ook veel waarde hechten aan preventie. “Op dat belang, dat ideaal, hebben we elkaar gevonden”, vertelt hij. “Je kunt dit als school trouwens sowieso niet alleen doen; financieel niet, maar omdat je op het grensgebied tussen onderwijs en hulpverlening opereert, moet je het ook niet alleen willen doen.” De drie partners sloegen de handen ineen en spraken af om het SMW plus met z’n drieën te financieren. De schoolmaatschappelijk werkster, die kort daarna is aangesteld, is in dienst van de zorginstelling.

De samenwerking verloopt goed en er is regelmatig onderling contact. “Het is belangrijk dat je investeert in het contact met de gemeente”, zegt Middelkoop, “want als je een moeilijke casus hebt, moet je samen een oplossing vinden. Je komt bijvoorbeeld situaties tegen waarbij niet duidelijk is of het de verantwoordelijk is van de school of van de gemeente. Als je een goede relatie hebt

opgebouwd, dan kom je daar altijd wel uit.” Het is eigenlijk een vorm van ondernemen, stelt Kloosterman. “Je gaat op zoek naar effectieve krachten, ook buiten je eigen school en buiten je eigen expertise. Je werkt samen in een netwerk en je verbindt de goede dingen aan elkaar. Je zoekt naar wegen en mogelijkheden – subsidies en fondsen – om het te realiseren. Daar is lef, moed en ondernemerszin voor nodig.”

Zo is Kloosterman momenteel in gesprek met andere gemeenten, omdat de huidige constructie ten einde loopt. Zijn verwachtingen zijn positief: “We hebben nu een ‘harder’ verhaal dan twee jaar geleden, omdat we op basis van de ervaringen kunnen aantonen dat SMW plus echt een verschil maakt. Het verzuim, de uitval en het aantal doorverwijzingen naar de hulpverlening zijn aantoonbaar afgenomen.”

BEKWAAM EN ERVAREN

Het succes is onder meer te danken aan een goed functionerende zorgstructuur en aan de expertise en de kwaliteit van de betreffende maatschappelijk werkster, die volgens de gesprekspartners ‘meer dan gemiddeld in huis heeft’. Ook dat valt onder de plus van SMW plus. Ze geven verschillende voorbeelden die dat illustreren. Zo was er een leerling met beginnende eetproblemen die zes tot acht weken moest wachten op een behandeling. Wetende dat je eetproblematiek zo vroeg mogelijk moet

aanpakken, nam de schoolmaatschappelijk werkster contact op met de behandelaar om te vragen wat ze in de tussenliggende weken met dit meisje kon doen. Zo ging ze alvast met deze leerling aan de slag. Toen het meisje zes weken later bij de ‘echte behandelaar’ terecht kon, waren er slechts vijf gesprekken nodig om het probleem te verhelpen. “Preventie op z’n best”, aldus Middelkoop.

Maar ook moet de betreffende persoon initiatief nemen, kennis hebben van de hulpverlening en van methodieken, en moet het iemand zijn die stevig in haar schoenen staat. Middelkoop: “De werkwijze brengt het risico met zich mee dat ouders het idee krijgen ‘dat de school alles oplost’. En dat is niet zo. Je moet daarom iemand hebben die grenzen kan stellen, zaken afbakent en ouders duidelijk maakt: hier stopt wat ik voor u kan betekenen, dus ik moet u doorverwijzen naar iemand die dat wel kan. Het is kortom heel belangrijk dat de persoon die dit doet, zeer bekwaam en ervaren is.”

TIPS

- Realiseer je dat je dit als school niet alleen kunt doen. Zoek partners, werk aan een goede samenwerkingsrelatie en wees daar helder over.
- Houd het gezamenlijke ideaal voor ogen en zoek creatief naar andere wegen als het niet loopt zoals je had gehoopt.
- SMW plus werkt alleen als de persoon die het uitvoert een plus heeft: de maatschappelijk werk(st)er moet veel in huis hebben.

MEER INFORMATIE

Paulien Middelkoop
mdk@jfsg.nl

Jan Kloosterman
ktm@jfsg.nl

COLOFON

Tekst: Tekstbureau Elise Schouten met medewerking van Jacques Poell
Vormgeving: BUREAUBAS • Druk: Drukproef • Fotograaf: Ewouter.com /
Fotograaf pagina 10, 62 en 114: Hans Roggen • Productie: Rosenmullers Communicatie & Organisatie

December 2017

Steunpunt Passend
Onderwijs VO

VO RAAD

PO RAAD

Nederlands
Jeugdinstituut

LANDELIJK
EXPERTISE CENTRUM
SPECIAAL ONDERWIJS

Overal in het land spannen mensen zich in om passend onderwijs gestalte te geven. Mensen uit het primair onderwijs, voortgezet onderwijs, speciaal onderwijs, maar ook medewerkers van voorschoolse voorzieningen, jeugdzorginstellingen en gemeenten zetten alles op alles om ieder kind de ondersteuning te geven die het nodig heeft. De praktijkverhalen die in dit boek zijn gebundeld laten zien dat zij daarvoor steeds vaker projecten en aanpakken ontwikkelen die de grenzen van de eigen organisatie of sector overschrijden. Want als de afgelopen jaren iets duidelijk hebben gemaakt, dan is het wel dat passend onderwijs alleen mogelijk is als professionals rondom het kind intensief met elkaar samenwerken. Dit boek geeft daarvan niet alleen mooie voorbeelden, maar laat ook zien dat dat op veel verschillende manieren kan.

Steunpunt Passend
Onderwijs VO

VO RAAD

PO RAAD

Nederlands
Jeugdinstituut

LANDELIJK
EXPERTISE CENTRUM
SPECIAAL ONDERWIJS

